

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א פרשת דברים - חזון תשפ"ד (41)

ארורות הידים שכך זורקות

וגו' מי האיש אשר נטע כרם וגו' ואח"כ מי האיש הירא ורך הלבב מעבירות שבידו ילך וישוב לביתו אפי' השח בין תפילה של יד לתפילין של ראש, כ"ש הנכשל בעבירות לה"ר ורכילות, עד שהלכו כמעט כולם לביתם ונותרו על הבמה רק כמה יהודים חלשים זקנים, והראה באצבעו על הח"ח ועוד כמה יהודים חלשים זקנים, ובדברו הדברים צחק וגיחך מאד.

ונזעק אליו הח"ח ז"ל -- המשך, המשך, מדוע הפסקת את המשחק? תמשיך ותגלה את סוף המערכה כי היהודים החלשים האלו ינצחו את השונא כי לה' המלחמה, וזהו מלחמת ה' בשונאי ישראל, ורק יהודים הנקיים מעבירות הם יכולים להילחם מלחמת ה' וה' יהי בעזרם!

זהו כל עיקר יסוד מלחמה בישראל, וזהו מה שמשה רבינו אמר לכלל ישראל מה נפחדתם בשמעכם כי אנשי כנען עם חזק הוא? ה' הוא הנלחם לכם, כאשר עשה אלקיכם לשני המלכים האלו לסיחון ולעוג.

והנראה שזהו כוונת המדרש, בראות האמוריים שמשה סומך את ההר והם לא ידעו שמשה עושה זה בשם המפורש רק העריצו את גבורתו הגשמית של משה רבנו, ע"ז ברכו אותו ואמרו ברוכים הידים שכך סומכות, וזהו החילוק בין האידיאות של כלל ישראל לאמוריים, כלל ישראל בראותם גבורת עוג בזרקו את ההר עליהם, אמרו: 'ארורות הידים שכך זורקות', ואילו האמוריים בראותם לפי דעתם גבורת משה בסומכו את ההר והר"ז גבורה יותר גדולה מאשר לזרוק הר, מיד העריכו גבורתו ואמרו 'ברוכות הידים שכך סומכות', אעפ"י שזה הי' נגדם אבל הגויים כורעים ומשתחווים מול כח פיזי, בראותם גבורתו של משה בתוך המלחמה אעפ"י שהי' זה נגדם, מיד השתחוו וברכו לגבורה על כח ועוצם היד, אמנם לא זה דרכם של בני ישראל, 'ארורות הידים שכך זורקות' הי' דברי כלל ישראל, כי לה' הישועה ומה ערך לכח בשר ודם.

מד"ר דברים פ"א כ"א עוג הי' תולש הר וזורק על ישראל ומשה הי' נוטל צרור ומזכיר עליו שם המפורש וסומכו, ישראל אומרים ארורות הידים שכך זורקות, ואמוריים אומרים ברוכות הידים שכך סומכות עכ"ל המד"ר. וצ"ע דהרי האמוריים קראו לסיחון ועוג להילחם בישראל כמבואר במדרש שם, ומדוע ברכו את משה הסומך את ההר.

והנה כל ענין הפרשה שהאריך משה רבנו על ענין חטא המרגלים שנמס לבב בני ישראל בשמעם כי עז העם, ומעיד משה על עצמו: 'ואומר אליכם לא תערצון ולא תיראון מהם, ה' הולך לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם, ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלקיך כאשר ישא איש את בנו וגו' ומבאר עוד את כל מעשה המעפילים שאמר להם אח"ז לא לעלות ולא להלחם כי אין ה' בקרבם, ולא שמעו בקולו ויצא האמורי ויכתו אתכם וגו', וכ"ז להסביר כי לה' הישועה ושוא תשועת אדם ורק באלקים נעשה חיל בכח ה' הנלחם לכם, וע"ז חוזר משה ומסביר לבני ישראל ענין מלחמת סיחון ועוג שנצחם, וע"ז מסיים ואומר: עיניך הרואות את כל אשר עשה ה' אלקיכם לשני המלכים האלה כן יעשה ה' לכל הממלכות אשר אתה עובר שמה, לא תיראום כי ה' אלקיכם הוא הנלחם לכם'.

וזכורני בהיותי טליא ויושב בשיבת לומז'ה אשר בפ"ת, שמעתי מפי מו"ר הגה"צ ר' אליהו דושניצר זצ"ל שסיפר שמשכיל אחד בא להגה"ק החפץ חיים זצ"ל ואמר לו שרצונו לעשות הצגה האיד תיראה מלחמת ישראל עם הגויים לפי מה שכתבה התורה, ושאלו הק' הח"ח מה עסקו לבאר הוראות התורה"ק, וא"ל אותו הרשע שרצונו להראות לכל כי דברי התורה מביאים לידי גיחוך, ותחילת המחזה תהא על הדרך שבה שני המחנות יכינו את עצמם למלחמה, מצד א' מערכה של כלל ישראל על כל רבדיו, ומהעבר השני מחנות הגויים הבאים להילחם עם ישראל, ובמחנה ישראל יגש הכהן ויכריז מי האיש אשר בנה בית חדש וגו' מי האיש אשר נשא אשה

דורש ובוכה ומתנחם (לשבת חזון)

הרגשת החורבן גדולה הרבה יותר, כי אצלו לא נשאר מאותה הרוח שעדיין הי' קיימת בזמנו של רבי, ומשום כך הי' דורש את החורבן בששים פנים.

ויל"פ שהכ"ד פנים שהי' רבי דורשם, הי' כמנין כ"ד ספרים שבתורה שבכתב, ור' יוחנן שדרש וביאר יותר חילק לששים אפין כמנין ס' מסכתות שבתורה שבע"פ. ובאמת רמזו כאן שאצל רבי היה החורבן בבחינת תורה שבכתב, כיון שהי' סמוך לחורבן והי' מקונן עליו כקורא מן הכתב, ואצל ר' יוחנן שחי דור א' אחרי רבי כבר הי' הקינות על החורבן כמו תורה שבע"פ.

ועוד נראה עפ"י דברי הנביא יחזקאל (קפיטל כד) 'בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה ולא תספד ולא תבכה ולא

במדרש איכה רבתי (ב', ד') בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב, את כל נאותיו של יעקב כגון ר' ישמעאל ורבן גמליאל ור' ישכב ור"י בן בבא וכו', ר' יוחנן הוה דרש שיתין אפין ב'בלע ה' ולא חמל' ורבי הוה דרש כ"ד אפין, ולא דר' יוחנן יתר על רבי אלא רבי ע"י שהיה סמוך לחורבן הבית הי' נזכר והי' דורש ובוכה ומתנחם ע"כ המדרש והוא פלאי, וכבר ביארנו בכמה אופנים.

וכעת נראה עוד, כיון שרבי חי דור אחד לפני ר' יוחנן והי' מכיר את כל גדולי ישראל שהיו אז, לכן כשדורש ונוכר בהם ובוכה, הי' מתנחם על פטירתם, כי רוחם עדיין חי' בקרבן, לכן לא הגיע אלא לכ"ד אפין בביאור החורבן, אבל ר' יוחנן תלמידו, הי' דור שני לחורבן ולא זכה לראות את כל הגדולים הנ"ל, ולכן אצלו היתה

תבוא דמעתך וגו' הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם מחמד עיניכם וגו' ועשיתם כאשר עשיתי על שפם לא תעטו וגו' לא תספדו ולא תבכו, ופירש"י שתהיו יראים לבכות לפני הכשדים שאתם בתוכם, וברד"ק: ולא יתאבלו עליהם כי מרוב צרותם יהיו נדהמים לא יתנו אל לבם לספוד ולבכות, ומדבריו נראה שחוסר היכולת לבכות הוא עונש נוסף, כי הכבי והמספד מסייעים לסבול את האבילות והצרות, אך מי שהוא 'נדהם', כלומר שאינו יודע

להעריך את הכאב, נשאר בצרתו ואינו יכול להקל את כאבו ע"י בכייה ומספד. זה ה"ה ההבדל בין רבי לבין ר' יוחנן. רבי הכיר את גדולי ישראל שאבדו בחורבן וידע להעריך את האכידה וע"כ ה"ה בוכה ומתנחם, אך ר' יוחנן לא ידע להעריך את האכידה וע"כ לא ה"ה יכול לבכות ולהתנחם וה"ה אכלו גדול יותר.

אין לקבוע תקנה כללית בדור יתום - יריעה מיוחדת על הנסיון לתקן קינות לת"ב על חורבן יהדות אירופה

לאחר הגזירה הנוראה שה"ה על עמ"י בחורבן יהדות אירופה ע"י גרמני הארורה ימ"ש, ביקשו לקבוע ע"ז אבילות דברים וימי תע"צ על גדולי התורה וכל עם ה' שנרצחו ונטבחו ונשמדו ונשרפו בידי מלכות הרשעה, אבל רבותינו מנהיגי אותו הדור התנגדו לזה בכל תוקף, ומרן החזון איש זצ"ל כ' אודות כן בזה"ל (קו"א סי' צז): והצעה להכנס ולקבוע ולעשות ולגזור ולקיים היא כהקלת ראש ח"ו ביסוד ההלכה, וראוי להסירה מעל הפרק בטרם הועלתה, כן קביעת תענית לדורות הוא בכלל מצוה דרבנן ומה שיש בידיו הוא מזמן שהיתה עדיין נבואה, ואין נעזי פנינו דור שטוב לו השתיקה, להרהר כזאת לקבוע דברים לדורות, והרי ההצעה הזו מעידה עלינו כמתכחשים בכל חטאתנו ושפלנו, בזמן שאנו מלוכלכים בעוונותינו ובפשעינו דלים וריקים מן התורה וערומים ממצות, אל נא נעבור לגדולות ממנו, נחפשה דרכינו ונשובה, וזהי חובתנו, כמו ש' הלא זה צום אבחרו וגו' עכ"ל החז"א זצ"ל. ובאמת מהאי טעמא מיאן מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל בתשובתו לאדמו"ר מקאליב זצ"ל (קובץ תשובות סי' י"ח) להסכים לתקן לומר בכל יום אחר תפילת עלינו לשבח את הפס' שמע ישראל לזכר ששה מיליון קדושי השואה הי"ד, והעתיק שם ל' החז"א הנז'.

והנה בשנת תשמ"ה לקראת יום ת"ב היו מן השרידים אשר נותרו מחורבן אירופה שביקשו להתקין תקנה כללית וקבועה לכל ישראל להוסיף על נוסח הקינות שנתפשט לומר בכל שנה ביום ת"ב, עוד כמה קינות נבחרות קודם אמירת הפזמון 'אלי ציון ועריה', להתאבל ולספוד את קהילות הקודש שנשפו בימי הרעה, ונחלקו בזה הרבנים ויש מפליטי מחנות ההשמדה שמיאנו כל עיקר לומר שום נוסח מיוחד ע"ז כיון שאין בימינו מי שיוכל לקונן לדורות (ע' דברי יציב לאדמו"ר מקלויזנבורג בהשמטה לסי' מ"ח), ולעומת כן הגרש"ז אויערבאך סבר שזה כמעט בלתי אפשרי לתקן קינה כללית שתתקבל ע"י כלל ישראל ומ"מ באותה שנה אמרו בביהכ"נ שלו

את הקינה של הרמ"ד וייסמאנדל זצ"ל (הליכות שלמה), וכע"ז ה"ה ד' הגר"ש אלישיב שיעקר הדבר נחוץ ונכון עד מאד, אך רחוק הדבר לחבר קינה שיסכימו עליה כל חכמי הדור ולכן כל קהל יבחר לעצמו את הנוסח המקובל עליו, והתחיל באותה השנה לומר בבית מדרשו את הקינה של אדמו"ר מבאבוב זצ"ל.

ובאותה השנה נסתלק מרן הקה"י זצ"ל ביום כ"ג מנ"א, וביום ב' אלול לעת כלות ז' ימי אבילות (לאחר ב' ימים של ר"ח) ה"ה מספד גדול בהיכל ישיבת פוניבז' שם נשא מדברותיו רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצ"ל במעמד רבבות אלפי ישראל, ובתו"ד אמר בזה"ל: מוכרחני לומר ברבים אודות מה שקורה לנגד עינינו עכשיו, שיהודים עושים תקנות חדשות ותפילות חדשות והוסיפו קינות חדשות. אוי! אוי! הלא זה חורבן לכלל ישראל, היום עושים תקנה זו ולמחר יתקינו בענין אחר! איננו יכולים לתקן בזמננו כלום, רק לעשות מה שנמסר לנו מאבותינו, שאל אביך ויגדך וגו', אפי' אות אחת אין אנו רשאים להוסיף!

והנה כבר באותה שעה היו שנסתפקו בד' מרן זצ"ל, יש שהביאו בשמו לאסור באופן מוחלט להוסיף כלום בתוך תפילת הציבור בבית הכנסת בכל מקום ואופן שיהי', ויש שביארו שגם אין לנו יכולת לקבוע על מה צריך לקונן, ובעו"ה הורקנו מגלות אל גלות ואין נדע ונבין מכל המאורעות מה להזכיר, ואף שכלום אינו דומה לחורבן יהדות אירופה מ"מ לא פלוג רבנן [ובאמת נוכחנו מאז ג"כ שיש מקומות שתיקנו קינות על הסכמי אוסלו שהיו בשנת תשנ"ה, ואח"כ הוסיפו עוד על גירוש היהודים מחבל עזה], ויש שהבינו בדברי רבינו הגדול זצ"ל שלא הי' נכנס בדבר אילולי המדובר הי' להתקין תקנה כללית וקבועה לדורות ולמחר יבואו להתקין ולגזור ולהתיר כהנה וכהנה, ובדאי שזו פירצה גדולה לכל עיקרי הדת כמובן וזה כעין ד' החז"א זצ"ל. ואמנם בס' ישא יוסף מהגר"י אפרתי שליט"א הביא שמצא בגנזי מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל

את מכתבו של מרן רבינו שליט"א שכ' ביום כב טבת תשמ"ו למי שעסק בענין הקינה הנ"ל הר"פ הערצקא, ותיכף שקיבלו הר"פ הנז' ביום י' שבט שלחו למרן הגר"ש אלישיב והי' בין גנזיו, ושם מבוארת דעת מרן הגרא"מ שך זצ"ל לחלק שיכולה קהילה לבחור לעצמה לומר קינה, אבל לא תקנה כללית לכל הגולה, וברוך שמסר עולמו לשומרים.

וזתו"ד:
בס"ד כ"ב טבת תשמ"ו
לכבוד ידיד בית ישראל, הכואב כאב עמו, כש"ת מו"ה פנחס הערצקא שיחי' לאו"ט.

רב שלום וכ"ט, עשיתי שאלתו ובקשתו ושטחתי הדברים לפני מו"ר חמי מרן שליט"א, והצטער הרבה על צרתן של ישראל רח"ל, ואמר לי שאכתוב לכבודו כדלהלן בזה"ל: **כל רב יכול לעשות בבית הכנסת שלו מה שמבין, אם לומר או לא לומר, ומה לומר, אבל אי אפשר לתקן תקנה לכלל ישראל בדור יתום שלנו עכ"ל**, והנני דו"ש ומצפה לישועה ולתחיית מתי ישראל ברחמים, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, מאיר צבי ברגמן

ולפ"ז גם לד' מרן זצ"ל אין שום מניעה שאיזה ביכ"נ לעצמו יקונן כנ"ל באופן פרטי או קהילה פרטית ינהיגו לעצמם לומר קינה מסוימת, ואדרבה יום זה נקבע להתאבל על כל צרות החורבן, אבל אסור לעשות שום תקנה כללית כע"ז בדור יתום, וכ' עוד בס' ישא יוסף הנז' (להגר"י אפרתי) שאכן אף שבת"ב תשמ"ה הרבה נתעוררו לומר הקינות החדשות כנ"ל, אך לשנה אחרת חזרו בהם אחר ששמעו ד' מרן הגרא"מ שך שח"ו לתקן כן באופן כללי, וגם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל לא שנה באמירתו, אמנם מרן הגר"ש אלישיב קיבל את עדותו של מרן רבינו שליט"א ע"ד של רבינו הגדול הגרא"מ שך זצ"ל שהוא רק נגד תקנה כללית לכל הגולה אבל כל רב לקהילתו יכול לנהוג כן באופן פרטי וע"כ המשיך לומר בבית מדרשו את קינתו של אדמו"ר מבאבוב, אך לא נהגו כן אחריו במק"א.

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

דברים - ואתחנן תשפ"ד

הוראת שעה

הדרך להצלחה בבין הזמנים - 'בכל דרכיך דעה'

נאמר בפרשת שמיני (ויקרא טו ו) 'ויאמר משה, זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, וירא אליכם כבוד ה'". וכתב על כך הספרא שם 'כשם שהוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו'. וביאר החפץ חיים [בפירושו על תורת כהנים שם] וזה לשונו: שכל הפעולות שתעשו בעולם לא תהיה לשום הנאת עצמכם, כי אם יהיה הכל מיוחד לשמו. כי באמת כאשר נתבונן היטב נוכל לקיים בכל פעולה גשמית רצון ה', לדוגמא, כשהולך לאכול יכוין לקיים 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם', כשעושה איזה מסחר להרויח, יכוין שיהיה לו במה לשלם שכר לימוד בניו וכו'. כללו של דבר, כאשר ירצה האדם באמת יוכל למצוא בכל פעולה שהוא עושה מצוה דאורייתא ממש, ויכוין לשמו. ונוכל לומר שזהו כוונת הכותב 'זה הדבר אשר ציוה ה' תעשו', והיינו שכל הפעולות שעולה במחשבתו לעשות יתבונן אם הוא רצון ה', וכאשר ימצא שהוא רצון ה' יעשה, ויחד הפעולה לשם ה'. עכ"ל.

וכן כתב רבינו יונה בפירושו למשלי (גא), על הפסוק 'בכל דרכיך דעה' והוא 'ישר אורחותיך', וזה לשונו, 'בתחלת כל מעשה תשיב אל לבך אם יש דרך עון אשר חטא במעשה ההוא, ואל תעשנו עד שיתברר לך כי הוא רצוי לפני השי"ת, ואז יציל בידך וישר אורחותיך'. דהיינו שלפני כל מעשה שעושים צריכים לחשוב האם זה רצון השם או לא.

ובענין זה כותב החזון איש באחד ממוכתביו (קובץ אגרות ח"א קנא), 'רבותי למדוני כי בכל תנועה צריך להתייעץ עם חלקי השולחן ערוך, ואין אני בן חורין לעשות דבר מבלי עיון בהלכה מן ההלכות הנוגעות לתנועות הנידון'.

מגיע 'בין הזמנים', יש בחור שרוצה לצאת לטיול, ויש שרוצה משהו אחר, אך צריך לחשוב היטב לפני כן האם זהו רצונו של בורא העולם, שכן מטרת בין הזמנים היא לחזור אל הזמן רענן, כדי שיוכל ללמוד בו טוב יותר, אך אם מתנהגים בצורה הפוכה ויורדים ברוחניות, נמצא שכל הבין הזמנים אסור. וכן היה מו"ר רבי אהרן קוטלר זצ"ל מאריך בזה, שכל ההיתר לבטל מן התורה בבין הזמנים הוא רק מפני ש'ביטולה זהו קיומה', אבל עד כמה שאין בזה קיום התורה נשאר האיסור הרגיל של ביטול תורה שיש בכל ימות השנה.

החיזוק הכללי שצריך לעשות בבין הזמנים הוא בענין הג"ל של 'בכל דרכיך דעה', שצריך לחשוב לפני שעושה איזו תכנית לאותו היום, האם אכן הקב"ה חפץ בזה, אם כן - יעשה, ואם לא - לא יעשה. וכשעושה באופן כזה בוודאי יהיה מזה קיום התורה ולא ביטול התורה, ונזכה ל'תורה מגנא' ומצלא, ולשיעור גדולה לכל עולם התורה, ולקדש שם שמים, ולהרבות כבוד שמים, ועל ידי קיום החיזוק 'בכל דרכיך דעה', נזכה שיתקיים בנו המשך הפסוק 'והוא ישר אורחותיך'.

שורש החורבן - רגש פסול של 'פחיתות'

ידוע המעשה המובא במסכת גיטין (נו.) על קמצא ובר קמצא, ומתואר שם שבר קמצא הביא קרבן מהקיסר, ועשה בו מום במקום שאצל הגויים אינו נחשב כמום, אבל לפי דיני התורה הוא נחשב מום. וסברו חכמים להקריבו משום שלום מלכות, שהרי יש בזה 'פיקוח נפש'. אמר להם רבי זכריה בן אבוקולס 'יאמרו בעלי מומין קריבין לגבי מזבח'. סברו חכמים להרוג את בר קמצא, כדי שלא ילשין עליהם בפני המלך, אמר להם רבי זכריה בן אבוקולס 'יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג'. ומסיימת הגמרא, 'אמר רבי יוחנן, ענוותנותו של רבי זכריה בן אבוקולס החריבה את ביתו, ושרפה את היכלו, והגלינו מארצנו'. ופירש רש"י שם, 'ענוותנותו, סבלנותו, שסבל את זה ולא הרגו'. ולכאורה דבר זה אינו מובן, שהרי ענוה היא מעלה גדולה, שהאדם אינו מתגאה, וכיצד יתכן לומר שבגלל ענוותנותו של רבי זכריה נחרב בית המקדש.

ונראה, שטעות זו היתה מחמת שסברו שכדי לזכות ללימוד אמיתי צריכים להיות זבוקים בקב"ה בדרגה גבוהה מאוד, ולא כל אחד יכול ללמוד כך, אלא רק הצדיקים הגדולים, ולאט לאט נשתכח מהם לגמרי שיש בזה מצוה עצמית, עד שלא ברכו בתורה תחילה.

ועוד נראה לומר, שזה היה גם שורש החורבן של בית שני, שנחרב ע"י שנאת חינו, כמבואר ביומא (טז), וידוע ששנאת חינו מקורה בפחיתות, שכן אצל אדם מרומם לא שייך קנאה ושנאת חינו וכיוצא באלו. אדם שחי עם מה שכתב המסילת ישרים בתחילת ספרו (פ"א), 'יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא, שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו, ולמה צריך שישם מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו. והנה מה שהורונו חכמינו זכרונם לברכה הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכנתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא, וכל חייו הוא עוסק בבירור ואימות חובתו בעולמו, ומתבונן על כל פעולה שעושה אם היא מקרבת אותו לבורא או לא, אצל אדם כזה לא שייך מושג של 'שנאת חינו'. ונמצא שכל העוונות שלהם נבעו מחמת כך שהיה להם רגש נחיתות, שסברו שאינם שייכים למדרגות כאלו.

והנה איתא בתוספתא שבת (פס"ז ה"א), 'בית הלל אומרים, מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין. בית שמאי אומרים, מסלק את הטבלה כולה ומנערה. זכריה בן אבוקולס לא היה נוהג לא כדברי בית שמאי ולא כדברי בית הלל, אלא נוטל ומשליך לאחר המיטה. אמר ר' יוסה, ענוותנותו של רבי זכריה בן אבוקולס היא שרפה את ההיכל'. ולכאורה צריך ביאור, מה השייכות בין מה שהחמיר רבי זכריה יותר מב"ש ומב"ה, לחורבן הבית. וכתב שם החזון יחזקאל, וכן כתב המהר"ץ חיות, שרבי זכריה לא הכריע במחלוקתם של ב"ש וב"ה משום שסבר שאינו ראוי להכריע בזה, וכפי שהיה חושש ומפקפק להתיר להקריב את קרבן המלך שהיה בו מום [או להרוג את בר קמצא], ומתוך כך נחרב הבית.

ונראה, שלפיכך עשה ה' שהחורבן יתגלגל ע"י ענוותנותו של רבי זכריה, מפני שזה היה שורש החטא של אותו הדור, שסברו שאינם ראויים לחיות בדרגות גבוהות, אלא רק בדרגות נמוכות עם שנאת חינו וכיוצא בזה, וכפי שנתבאר לעיל, ועל זה חרב הבית, וכך גם רבי זכריה סבר שאינו ראוי להורות בענין קרבן הקיסר, ועל ידי זה נחרב ביהמ"ק.

עוד יש להבין, דאיתא במדרש (במדבר פ"ה טז ט"ז) ש'כאשר בחטא המרגלים בכו בני ישראל בליל ט' באב, אמר להם הקדוש ברוך הוא, 'אתם בכיתם בכיה של חנם לפני, אני אקבע לכם בכיה לדורות'. ומן אותה שעה נגזר על ביהמ"ק שיחרב'. ומבואר, ששורש שני החורבנות היה בחטא המרגלים. וצריך ביאור מה השייכות בין זה לזה.

ענין נוסף שצריך ביאור, כיצד חטאו בני ישראל בחטא המרגלים, וכי חשבו שהקב"ה אינו יכול לעשות להם עוד ניסים ונפלאות, אחר כל הניסים שכבר הראה להם. וביאר בזה החפץ חיים (שמה"ל פ"ט), שדרך היצר הרע היא, שכאשר רואה אדם שרוצה להתחזק באיזה ענין לכבוד ה' יתברך, הוא מפיל עליו עצבות, וגורם לו לחשוב שמצוה זו אינה לפי דרגתו, רק לאנשים גדולים ביותר. וכך היה גם אצל המרגלים, שטענו שמאחר והעם שבארץ ישראל חזק מאד, אי אפשר לנצחם בלי זכותו של משה רבינו, וכיון שכבר נתבאר אלדד ומידד ש'משה מת ויהושע מכניס', נמצא אם כן שלא יוכלו לכבוש את ארץ ישראל, לפי שאינם ראויים לכך. נמצא, ששורש חטא המרגלים היה בכך שהיו פחותים ונחותים בעיני עצמם, ורגש נחיתות זה גרם לכל החטאים.

ענין נוסף שצריך ביאור, כיצד חטאו בני ישראל בחטא המרגלים, וכי חשבו שהקב"ה אינו יכול לעשות להם עוד ניסים ונפלאות, אחר כל הניסים שכבר הראה להם. וביאר בזה החפץ חיים (שמה"ל פ"ט), שדרך היצר הרע היא, שכאשר רואה אדם שרוצה להתחזק באיזה ענין לכבוד ה' יתברך, הוא מפיל עליו עצבות, וגורם לו לחשוב שמצוה זו אינה לפי דרגתו, רק לאנשים גדולים ביותר. וכך היה גם אצל המרגלים, שטענו שמאחר והעם שבארץ ישראל חזק מאד, אי אפשר לנצחם בלי זכותו של משה רבינו, וכיון שכבר נתבאר אלדד ומידד ש'משה מת ויהושע מכניס', נמצא אם כן שלא יוכלו לכבוש את ארץ ישראל, לפי שאינם ראויים לכך. נמצא, ששורש חטא המרגלים היה בכך שהיו פחותים ונחותים בעיני עצמם, ורגש נחיתות זה גרם לכל החטאים.

והנה איתא במסכת נדרים (פא.) שחורבן בית ראשון היה על 'שלא ברכו בתורה תחילה'. וידוע ביאורו של הבית הלוי (שמות כ"ד) בזה, שהם סברו שמצות תלמוד תורה אינה מצוה עצמית, אלא רק 'הכשר' לקיום המצוות, ולכן אין לברך על תלמוד תורה, כיון שלא מברכים על 'הכשר מצוה'. אך הסבר זה עדיין צריך ביאור, איך נשתכח מהם שיסוד מהות לימוד התורה הוא מצוה עצמית, כמו שהאריך בנפש החיים (ש"ד

וירא מנוחה כי טוב

הנהגות וחינוך בני הישיבות לימי בין הזמנים

מתוך שו"ת שנתרץ עבור ארגון 'האיגוד תשפ"א

בשביל הימצע שלו, או בגלל ההלכה שצריכים ללמוד, בחור כזה גם כשהוא לומד הוא במתח כל הזמן, וצריך זמן של רוגע, ולפיכך לא כדאי להעיר על כך כלל. כמה פעמים שומעים על בחור שהוא מתמיד עצום בזמן, ואילו ביני הזמנים הוא כלום. אמנם בדרך כלל רוב הבחורים יכולים ללמוד שתיים ביום, שעה פה שעה פה. וגם בענין זה, אם יש קשר טוב בין האב לבן הם יכולים לשבת בתחילת בין הזמנים ולקבוע כללים.

שאלה: מה לעשות כאשר בחור רוצה לצאת לטיול עם חבר בבין הזמנים, ואביו יודע שיש בזה סכנה רוחנית, כגון: צניעות, או צימרים, שיש בהם מכשולות רבים, עד כמה הוא מחוייב למנועו מכך.

מרון שליט"א: האב צריך למנוע את זה, אבל בשכל, לא לגרום שהבן יהיה נגד, אלא להסביר לו שלא כדאי, שכן הוא יתחרט על זה אחר כך מאד.

שאלה: אם הבן מנסה להערים על הוריו, ואומר שהולך למקום אחד, אבל הם שמעו מאחורי הקלעים שהולך למקום אסור, כיצד כדאי לנהוג בזה?

מרון שליט"א: מסתמא כדאי להעלים עין, ולהתייחס לבן כאילו הוא מתנהג כראוי, אבל צריך לבדוק היטב כל הזמן אם יש 'אתחלתא דירידה' או לא, ואם כן צריך לטפל בזה בחכמה ובשוב הדעת ולהתייעץ.

שאלה: אם חלילה מגלים אצל בחור מכשיר אסור, מכל סוג שלא יהיה, והאב או האם ראו את זה בעקיפין, ואם ידברו על כך עם הבחור תהיה לו בושה כשידעו מזה, האם עדיף שההורים ידברו עם הבן, או שישלחו מישור אחר.

מרון שליט"א: אם האבא חושב שאפשר לדבר איתו בצורה נינוחה, ולהסביר לו שזה לא נורא שהוא נפל, ויכול לצאת מזה, והוא עדיין 'אוחז' ממנו כמו מקודם. אזי עדיף שהאבא יעשה את זה. אבל אם אינו יכול לעשות בצורה כזו עדיף שלא יגיד לו כלום, כדי שהוא יעמיד פנים לאבא שהוא בסדר, ויחשוב שהאבא 'אוחז' ממנו. ואם זה ימשיך גם באמצע הזמן, אזי אם הוא לומד בישיבה שיש בה משגיח בר דעת, שיכול ומבין כיצד לטפל בו, אזי שיעשה בחכמה כפי שהוא מבין, אבל לא לזרוק אותו מהישיבה.

שאלה: איך ניתן לשמור במצב כזה על האחים שבבית?

מרון שליט"א: במה דברים אמורים, כשהוא מחביא את זה ואף אחד לא יודע, אבל אם יש ילדים אחרים בבית שיודעים מזה, צריך לקרוא לו בשקט ולדבר איתו על כך, ואם זה לא עוזר או צריך להזהיר את הילדים האחרים.

מרון שליט"א: אתרוג מהודר יכול אדם לקחת מחבר שלו ולצאת את המצוה, אבל בענין זה רק הוא יכול לעשות, ולבנות בן אדם לעולם ועד, ולדורי דורות. אין ספק שזה קודם!

שאלה: אדם שיש לו סכום כסף מסוים, ויכול לקחת בו חונך עבור בנו או לצאת עמו לטיול, (כשהמצב הבטחוני מאפשר זאת, כמובן), מה עדיף?

מרון שליט"א: אם הטיול יביא לקשר יותר חזק ביניהם, ועל ידי זה האב יוכל לחנך את בנו ולהשפיע עליו יותר, זה שווה המון. האהבה למשפחה והרצון להיות חלק ממנה זה הדבר החשוב ביותר! היו בחורים שהיו להם בעיות באמונה רח"ל, או שהיו להם קשיים גדולים אחרים, ומה שמנע מהם לצאת החוצה היה רק זה שהם רצו להיות חלק מהמשפחה ולא לצאת ממנה! וכך במשך הזמן הבעיות נפתרו והם גדלו אברכים יראי שמים. באופן טבעי אם הבן אוהב את הוריו ואת משפחתו הוא ינסה לחקות אותם, ואם אביו לומד אז גם הוא ילמד. הקשר עם המשפחה זה הדבר הכי חזק בחינוך! אך כל זה הוא רק באופן שהאבא בן אדם טוב, בן תורה באמת, אדם עקבי, ולא עושה דברים שאינם ראויים, והבן אוהב ממנו ואוהב אותו.

שאלה: האם הוצאות ממוניות שאדם מוציא כדי לצאת עם משפחתו ולחזק את הקשר בין ההורים לילדים, זה נכלל ב'הוצאות תלמוד תורה' החוזרות?

מרון שליט"א: בוודאי! מה השאלה? למה לא? הרי הוא לא עושה את זה כדי ליהנות, אלא בשביל חינוך הילדים.

שאלה: מה האחריות של ההורים כלפי בניהם, כשהם מזולזלים חלילה בענינים רוחניים, כגון לגבי זמן ק"ש ותפילה, או לגבי לימוד בבין הזמנים.

מרון שליט"א: לגבי זמן קריאת שמע ותפילה, צריך לשבת על זה עם הבן בתחילת בין הזמנים, ולומר לו כך 'אני מבין שאתה רוצה לישון, אז בוא נעשה כללים בענין'. אני חושב שרוב הבחורים יסכימו לעשות כללים, וכמובן שצריך שהאבא לא יחמיר, אלא יקל כמה שאפשר. ואפילו אם הבחור אומר לאביו 'תעיר אותי לזמן ק"ש ואני אגיד רק את הפרק הראשון', גם אז מוטל על האב להסכים לכך. אמנם זה תלוי בבן, ואם האב יודע שהבן לא יגיב בצורה לא טובה, אז יתכן שאפשר לתבוע ממנו, אבל בדרך כלל בן שמזלזל בעניינים רוחניים לא יגיב בצורה טובה, ואז ממילא מותר להקל.

לגבי לימוד בבין הזמנים, יש בחורים שהם מאוד מתמדיים, וצריכים ממש מנוחה בבין הזמנים. ובאופן כללי, בחור שנהנה מהלימוד בדרך כלל ילמד גם בבין הזמנים, אבל בחור שאין לו כל כך הנאה, אלא לומד

שאלה: בחור מצויין שלומד היטב בישיבה גדולה, ואביו רואה אצלו איזו הנהגה לא נכונה, האם הוא צריך להעיר לו על כך, ולדרוש ממנו לחדול מזה, או שעדיף לא להעיר, כדי לא לפגוע בקשר הטוב שיש ביניהם.

מרון שליט"א: זו שאלה קשה, הדבר תלוי מאוד במצב של המשפחה. יש בתים שהאבא והילדים הם ידידים, יש ביניהם קשר טוב, ויש שמחה בבית, ומאידך, יש בתים שכל הזמן יש בהם ויכוחים, והמצב לא טוב ביניהם, או שחלילה יש צרות בבית, ומחמת כן הבית בלי שמחה.

בפועל, כשהיחסים בין האב לבנו רגישים, בודאי שאסור להעיר לבחור בשעת מעשה. אפשר לקרוא לו בזמן נוח, לשבת איתו, ולומר לו שמעתי אותך אומר או עושה כך וכך, הייתי רוצה לשמוע מדוע אתה נוהג כך. הרי אתה יודע שזה לא משהו שאנחנו אוהבים. בצורה כזו אתה מכבד אותו. הדבר הכי חשוב זה לכבד, לא לזלזל! כשהאב רוצה לשמוע את בנו הוא מכבד אותו, ואז מתפתחת שיחה ביניהם. ובתוך השיחה הבן יכול לומר את דעתו, והאב רוצה לשמוע אותו, ואז ממילא גם האבא יכול לומר את דעתו, ויש סיכוי שהבן ירצה לשמוע ולקבל ממנו.

שאלה: מה לגבי בחור בישיבה קטנה, או ילד בחיידר בכיתה ז' או ח' האם גם ההנהגה צריכה להיות כפי התשובה הנ"ל?

מרון שליט"א: אם הוא ילד זה כלל אחר, יש דרך חינוך לילד, אבל מגיל בר מצוה בערך הוא כמו בן שמונה עשרה, ומאז צריך להתנהג איתו בדרך הנ"ל.

שאלה: איך עוברים את ימי בין הזמנים בצורה מסודרת, שכולם יהיו מרוצים, בלי מתיחות בין ההורים לילדיהם.

מרון שליט"א: זה תלוי במצב הבית באופן כללי. משפחה שבמהלך כל השנה יש מתיחותיות בין האבא והבן, אזי בבין הזמנים המצב לא טוב במיוחד. ולכן צריך לעבוד כל השנה כדי ליצור רוח טובה, חברות וידידות, ואהבה ביניהם, ואז הבן אוהב לבוא הביתה. זה דבר חשוב מאד! ואם חלילה יש בעיות בקשר ביניהם, אזי צריך לנסות לתקן כדי שבבין הזמנים הבא יהיה טוב, אבל כל זמן שאין קשר טוב לא כדאי לנסות ליצור קשר בצורה מלאכותית.

שאלה: משפחה שההורים והילדים אוהבים לצאת ביחד, וזה חשוב לילדים, אבל מאידך לצאת לטיול או נופש זה כרוך בהוצאה ממונית גדולה, האם עדיף להשקיע בזה על חשבון דברים אחרים?, לדוגמא: אתרוג יותר מהודר.

שורש החורבן - רגש פסול של 'מחיתות'
 << המשיך מעמוד קודם

שלי יכולה להיות במדרגה אחרת, וכן להיות במדרגה אחרת של חסד, צדקה ומידות. להביט גבוה! לא להביט על עצמו בקטנות! זה היה חטא החורבן! והתיקון לזה הוא להבין שאנו יכולים להשיג יותר, ולשאוף לגדלות, לשאוף להיות קרוב אל הרבש"ע, ועל ידי זה נזכה בס"ד לגאולה השלימה בב"א.

וחסר לנו בשאיפות לזכות לדברים אלו, לפיכך אף שאנו נוהגים את כל מנהגי תשעת הימים, מכל מקום אין אנו מצטערים כראוי על החורבן, שכן אין לנו שייכות לזה, ושורש החורבן - שהוא רגש הנחיתות הפסול - ממשיך אצל עם ישראל גם היום, ובזה החורבן ממשיך.
 כל אחד צריך תמיד לחשוב: 'אני יכול להיות יותר', 'הלימוד שלי יכול להיות במדרגה אחרת', 'התפילה

זה אחד הדברים שאנו צריכים ללמוד מן החורבן, וכפי שהיה מו"ר הגר"א קוטלר אומר תמיד, שכדי להרגיש את הצער והאבלות על החורבן צריך להתבונן למה נזכה כשיבנה בית המקדש, שתהיה אז נבואה, ורוח הקודש, והאמונה תהיה ברורה, והתורה וכל הלכותיה יהיו ברורים, הכל יהיה במדרגה אחרת של רוחניות, מדרגה אחרת של קירבה להקדוש ברוך הוא. ומאחר

ב' דרכים כיצד להילחם עם היצר בבין הזמנים

וככל שאדם מתבונן ומתחזק בהכרה זו היא נותנת לו יותר כח.

כשאדם מכיר את הכוחות העצומים הטמונים בו הוא כבר שייך למדרגה של 'בנים', ושל 'עם קדוש', וממילא הוא כבר יימנע מכל מעשה והתנהגות שאינם מתאימים לו לפי גודל חשיבותו. ומוסיף ר' אהרן, שכל שכן מי שעוסק בתורה, וק"ו בן בנו של ק"ו מי שהוא בן תורה, שעוסק בתורה תמיד, שודאי הוא חייב להכיר את דרגתו הנשגבה, וכך ממילא הוא יבין עד כמה כל הדברים שאינם ראויים הם רחוקים ממנו. אנחנו, בני התורה, היילד שעשועים של הקב"ה, כמה אנחנו צריכים להיות נאים, ולשמור את עצמנו ממעשים מגונים. אנחנו צריכים להתבונן ולהכיר בערך עצמנו!

אם רק היינו משקיעים קצת מחשבה כמה רם ערכנו, הדברים כבר היו נראים אחרת. שהרי אנחנו לומדים תורה, ומי שלומד תורה מקיים את התכלית שלשמה קיבלנו חיים, וכמו שכתב המסילת ישרים (פ"א) 'שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה', וליהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמתי, והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא'. התכלית שלנו היא להגיע לדביקות בקב"ה, והדרך שמביאה לזה היא על ידי לימוד התורה, שהוא מביא לדרגה הגבוהה ביותר של קרבת אלוקים, יותר מכל המצות, וכפי שכתב הרמח"ל בספרו דרך ה' (ח"ד פ"ב).

אנחנו, בני התורה, פועלים בדבר הגדול ביותר שקיים בכל הבריאה, בדבר שמביא לידי התכלית של החיים, וכי יש דבר גדול מזה? וביותר, שאנו בני התורה מקיימים את העולם ממש כפשוטו, כמו שכתב ר' חיים וולאז'ינר בספרו נפש החיים (ש"ד פ"א), 'והאמת בלתי שום ספק כלל, שאם היה העולם כולו מקצה עד קצהו פנוי ח"ו אף רגע אחת ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים, והיו לאפס ותהו חס ושלום'. נמצא שאנחנו, בני התורה, מקיימים את הבריאה, הכל תלוי בנו!

כשמגיעים להבנה זו, עד כמה רמה ונשגבה היא דרגתם של בני התורה, זה מקטין את הניסיון בסוג הדברים שלא כתוב בפירוש שהם אסורים, אותם הדברים שגם אם הם מותרים פשוט הדבר שאינם ראויים לבן תורה, מי שבאמת מרגיש רוממות כבר לא יוריד את עצמו לרמה שאינה שייכת אליו. וכך בסייעתא דשמיא הוא ייצא מבין הזמנים מחוזק ברוחו, שלם בגוף ובנפש, וכך יזכה להיכנס לעבודת האלול עם הכנה נכונה, ולהגיע למדרגות הגבוהות ביותר, ובעזרת השם לזכות ביום הדין, שע"י זה יגדל כבוד שמו, ויהיה קידוש שם שמים.

וכל כיוצא באלו. בדברים אלו ברור בתכלית הבהירות מה גדר האיסור שלהם, ועל סוג דברים כאלו אסור לתת מקום לעצת היצר להיכנס כלל וכלל.

ובאופן כללי, כשיש לאדם ניסיונות בדברים שהם מפורשים בהלכה, הוא צריך פשוט לראות מה כתוב בהלכה ולהכניס זאת היטב לראשו, ללמוד קצת מוסר, עד שמגיע להחלטה הברורה, זה אסור! וזה בלתי אפשרי שאני יעשה את זה! ואז כבר אין מקום ליצר להיכנס. הדרך הזו קלה יותר באופן יחסי, שכן ישנם דברים מפורשים שרק צריך להכניס אותם למודעות.

אבל יש דברים מסוככים יותר, שלא כתוב במפורש מה הדין שלהם. כל מיני הנהגות שלא כתוב בשום מקום במפורש אם זה מותר או אסור, אלא סוג של דברים שפשוט אינם מתאימים לבן תורה. ועליהם יש סוג אחר לגמרי של יצר הרע, 'מי אמר שזה אסור?' 'איפה זה כתוב?' 'למה להמציא איסורים?' 'תוכיח לי', וכו'. ובניסיונות הללו תועיל רק הדרך השניה, זו שחידש ר' אייזיק, שכן אם בחור מבין את החשיבות שלו שהוא זכה להיות בן תורה, ועד כמה הוא גדול ומרומם, אז ממילא הוא מבין שפשוט 'לא שייך' שהוא יעשה כאלה דברים, הוא ירגיש שהוא ממש מתלכלך אם יחליט לעשות את זה. זו צורת המלחמה בדברים מהסוג הזה, כי הם בעצם 'שייכים', אין איסור או גדר מפורש בדברים הללו, אבל גם אם זה 'שייך', לבן תורה זה פשוט לא מתאים!

גם מו"ר הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל מדבר על החלק הזה (משנת רבי אהרן ח"א עמ' קנא), על החשיבות הגדולה של בן תורה. התורה קראה לישראל בנים, 'בנים אתם לה' אלוקיכם, זו לא מליצה בעלמא, אלא זה בחינת בנים ממש, באותה שייכות ויחס, באותה איכות של בנים. וכן מצינו לשונות רבים מעין אלו בתורה ובדברי חז"ל, 'עם קדוש אתה', 'עם סגולה', 'חביב אדם שנברא בצלם', 'חביבין ישראל שנקראו בנים למקום', ועוד כיוצא בזה. הכלל הוא, שאדם צריך להכיר עד כמה הוא גדול ומרומם, מעצם הדבר שנברא בצלם אלוקים, וקל וחומר שהוא שייך לעם הקדוש שנקראים בנים.

אבל למעשה, אומר ר' אהרן, רוב האנשים אינם מכירים בחשיבותם, ואינם נותנים ליבם לזה. והסיבה לכך היא, מפני שאדם מתרגל להסתכל על עצמו מקטנותו, והרי 'עיר פרא אדם יולד', ויצר לב האדם רע מנעוריו, ונמצא שאז הוא עומד במדרגה נמוכה מאד, וגם כאשר הוא כבר גדל, הוא עדיין נשאר עם אותה ההסתכלות, דהיינו שהוא נשאר קטן בעיניו. אך האמת היא שכל אחד חייב להכיר את חשיבותו,

ידועים דברי האבן עזרא (שמות כ יד), על ציווי התורה 'לא תחמוד', וזה לשונו: אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בליבו, כל מה שהוא נחמד למראה עיניו. ועתה אתן לך משל. דע, כי איש כפרי שיש לו דעת נכונה, והוא ראה בת מלך שהיא יפה, לא יחמוד אותה בליבו, כי יידע כי זה לא יתכן.

כאן אומר האבן עזרא כלל גדול ויסודי, דבר שאדם מרגיש שהוא בלתי אפשרי מבחינתו הוא לא יחמוד אותו! כשאדם מרגיש כאילו יש קיר שמפריד בינו לבין אותו הדבר, והוא מבין שאין שום דרך בעולם שהוא יוכל להגיע אליו, הוא לעולם לא יחמוד אותו, זה כל כך מופקע מבחינתו, שהוא מבין שזה לא שייך אליו.

מבואר מדבריו, שדבר שאדם כן חומד, בהכרח שהוא חושב שזה שייך אליו באיזה אופן, ואפילו אם יודע שיקשה עליו להשיג אותו, מכל מקום זה אפשרי מבחינתו שיום אחד הוא יקבלו, ולכן הוא מרגיש חמדה לאותו דבר.

אמנם הגאון ר' אייזיק שר זצ"ל היה אומר על דברי האבן עזרא, שהמשל ראוי להיות הפוך, שכשם שבן מלך אינו חומד אשה כפרית, כך אין לאדם לחמוד דבר השייך לחבירו. וכוננתו בזה לחדש דרך נוספת של התמודדות במלחמת היצר, שכן האבן עזרא הגדיר דרך אחת, שכדי לא לחמוד צריך האדם להכניס לראשו שזה אסור, ואסור פירושו 'אי אפשר', וכשהוא מפנים זאת כבר אין לו חמדה לאותו הדבר. ולכן התורה מצוה 'לא תחמוד', כי אם תפנים שזה אסור כבר לא תהיה לך חמדה. זו הדרך הראשונה. ור' אייזיק הוסיף דרך אחרת, שאפילו אם זה בגדר 'אפשר', שהרי בן מלך יכול לבחור לעצמו איזו אישה שהוא רוצה, ואפילו כפרית, אין אצלו את הבעיה של 'אי אפשר', אבל צריכה להיות לו בעיה אחרת, שכן לא מתאים לבן מלך לקחת אישה כפרית, זה לא שייך אליו!

זו דרך אחרת לגמרי, לא ש'אי אפשר', זה 'אפשר', אבל זה פשוט לא מתאים לאדם לחמוד דבר שיש לחבירו, אפילו אם אני יכול להשיג את זה, לא מתאים לי לרצות כזה דבר, אני יותר חשוב מכל זה. זו הדרך שר' אייזיק אחז שהיא הנכונה ללחום את מלחמת היצר.

כשבאים לבין הזמנים יש חששות שהיצר ייכנס ויקלקל בכל מיני דרכים, ובחור ישיבה צריך לדעת להשתמש כנגדו עם שתי הדרכים הנ"ל: הדרך האחת שייכת לגבי דברים שברור לחלוטין שהם אסורים, שכן אדם חייב בהם מעיקר הדין, כמו זמן תפילה, זמן ק"ש, תפילה בציבור, שלא להתבטל מן התורה לגמרי,

איסור בל תוסיף במעשה בלא כוונה למצוה

ולפי מה שנתבאר אינו הוכחה כיון שלמ"ד 'מצוות' אינן צריכות כוונה, אף אם נאמר לשיטתו שכאשר מכוין בהדיא שלא לצאת אינו יוצא, מכל מקום אין בזה חיסרון בעצם מעשה המצוה, שהרי לשיטתו אין מעשה המצוה תלוי בכוונה כלל, וממילא זה נחשב שעשה מעשה מצוה שלם. אלא שכאשר אינו רוצה לצאת ידי חובה יש כאן 'עיון' בקיום המצוה, וכמו שכתבו התוספות בסוכה (לס. ד"ה עובר) ש'בעל כרחו לא נפיק'. ומאחר שמצד המעשה יש כאן מעשה מצוה שלם, ממילא הוא עובר ב'בל תוסיף' אפילו אם מכוין שלא לצאת, ולפיכך לדעת הסובר 'מצות' אינן צריכות כוונה, אי אפשר ללבוש שני תפילין כאחד ולכוין שלא לצאת, שכן עדיין הוא עובר ב'בל תוסיף'.

יישוב שיטת הבית יוסף

ובדעת הבית יוסף נראה לומר [ויש מקור לזה בשיטת הר"ן], שמבאר באופן אחר, וסובר שענין הכוונה שצריך שיהיה על המעשה שם 'מעשה מצוה', אלא שמאן דאמר 'מצוות צריכות כוונה' סובר שצריך לכוין בהדיא כדי להחיל שם 'מעשה מצוה', ואילו מאן דאמר 'מצוות אינן צריכות כוונה' סובר שממילא חל שם 'מעשה מצוה', ואין צריך כוונה מיוחדת לכך.

ולפי זה יש לבאר שגם למאן דאמר 'מצוות צריכות כוונה' עובר ב'בל תוסיף', אפילו אם אינו מכוין לשם מצוה במצוה שהוסיף, שכן מסתבר לומר שגם אדם שמכוין להדיא לשם מעשה מצוה, מכל מקום אם אינו מצוה לעשות מעשה זה לא יכול לחול עליו שם של 'מעשה מצוה', ונמצא שמוכרחים לומר שבאיסור 'בל תוסיף' התחדש שעובר בעצם עשיית המעשה, אף על פי שלא חל על זה שם 'מעשה מצוה', ולכן עובר ב'בל תוסיף' גם כשאינו מכוין לצאת ידי חובתו.

שלא בזמנו לכו"ע צריך מחשבה

אלא שיש להעיר בזה, שהרי באופן שעושה המצוה 'שלא בזמנה' מודה הבית יוסף שאינו עובר ב'בל תוסיף' עד שיכוין לשם מצוה, ונמצא שגם בדבר שאינו מצוה מועילה מחשבתו כדי להחשיב את מעשהו כ'מעשה מצוה'. אלא שיש לומר בזה, שמכוין שעושה המצוה שלא בזמנה אין לזה שום שייכות למצוה, ולפיכך אינו מן הדין שיעבור עליה ב'בל תוסיף', ולכן צריך כוונה שיחול על המעשה שם 'מעשה שנעשה לשם מצוה', אף שלא חל באמת שם מעשה מצוה, ולולי זה לא היה עובר ב'בל תוסיף'.

ונמצא שאם אינו מכוין לצאת אינו עובר ב'בל תוסיף', וממילא יכול להניח שני זוגות ביחד.

מבואר מדברי הגמרא, שלמ"ד 'מצוות צריכות כוונה' אינו עובר ב'בל תוסיף' אם מוסיף על המצוה בלא כוונה לצאת ידי חובה, וזהו לכאורה כשיטת הטור, שאינו עובר ב'בל תוסיף' כשמוסיף עוד מין על ארבעת המינים, אא"כ מתכוין לשם מצוה. ואמנם ניתן לדחות ראייה זו, ולומר שהיא רק לפי שיטת רש"י שם, אבל הרשב"א והריטב"א שם מבארים באופן אחר, אלא שמכל מקום יש לבאר שורש המחלוקת בזה האם למ"ד מצות צריכות כוונה נצרך כוונה למצוה לאיסור בל תוסיף.

בגדר הדין כוונה במצוה

ונראה ששורש מחלוקתם מהו הכוונה שנצרך למ"ד מצות צריכות כוונה, ששיטת הטור נראה שסבר שהכוונה למ"ד מצות צריכות כוונה הוא כמו שביארו האחרונים (קובץ שיעורים ח"ב סי' לג, בשם הגר"ח מברסק, חז"א א"ח סי' כט סי"ק יא) שלמאן דאמר 'מצוות צריכות כוונה' נתחדש שהכוונה היא חלק ממעשה המצוה, דהיינו שבכל מצוה מלבד עצם המעשה צריך גם שיכוין למצוה, והכוונה היא חלק מחלקי המצוה, ולפי זה נראה שאינו עובר ב'בל תוסיף' אם אינו מכוין למצוה, כיון שכאשר הוא עושה מעשה בלא כוונה אין כאן מעשה שלם, אלא הרי זה כאילו עשה רק חצי מעשה.

האם כוונה שלא לצאת מועילה לענין 'בל תוסיף'

ובזה תירצו שיטת התוספות בסוכה (לס. ד"ה עובר), הסוברים שגם מאן דאמר 'מצוות אינן צריכות כוונה' מודה שאם מכוין להדיא שלא לצאת אינו יוצא. והטור אבן (ר"ה כח: ד"ה מצוות) כתב להוכיח מהך סוגיא דעירובין, שלמ"ד 'מצוות אינן צריכות כוונה' אדם יוצא ידי חובת מצוה אפילו אם הוא מכוין בהדיא שלא לצאת, שלשיטת התוס' תקשה סוגיית הגמרא, מדוע לדעת תנא קמא אינו רשאי להניח יותר מזוג אחד בכל פעם, מאחר וסובר 'מצוות אינן צריכות כוונה', ואם יניח שנים ביחד יעבור ב'בל תוסיף', הרי מכל מקום יכול הוא לכוין להדיא שלא לצאת ידי חובה במצוה זו, ושוב לא יעבור ב'בל תוסיף'. ובהכרח יש להוכיח מכך שגם אדם שמכוין להדיא שלא לצאת יוצא ידי חובתו, וממילא כשמוסיף עובר ב'בל תוסיף'.

לא תספו עליה דבר אשר אנפי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמר את מצותי אל תהיכם אשר אנפי מצוה אתכם (דברים ב, ד).

מחלוקת הטור והבית יוסף במוסיף על המצוה בלא כוונה לשם מצוה

כתב הטור בהלכות לולב (א"ח ס"ח תרנא) 'חסר לו אחד מן המינין לא יקח מין אחר במקומו, ולא יפחות מהן ולא יוסיף עליהן מין אחר, אפילו אם לא יאגדנו עמהם, אם יאחזנו בידו עמהם לשם מצות לולב איכא בל תוסיף'. ותמה עליו בבית יוסף, מדוע כתב שאינו עובר ב'בל תוסיף' אא"כ הוא נוטל עוד מין עמהם בכוונה לצאת ידי חובת המצוה, הרי מסקנת הגמרא בר"ה (כח:) היא, ש'בזמנו' עוברים על 'בל תוסיף' אפילו בלא כוונה. משום קושיא זו סתם בשו"ע (שם סי"ד) שלא כדברי הטור, וכתב 'לא יוסיף מין אחר על ארבעת המינים, משום בל תוסיף', דהיינו שאפילו אם אינו מתכוין לצאת ידי חובתו באותו המין גם כן עובר ב'בל תוסיף'.

ובמגן אברהם (סי"ק כז) כתב ביישוב שיטת הטור, שהוא סובר כדעת רבינו ירוחם, שמפרש שדברי הגמרא בר"ה שם [שבזמנו עובר אפילו בלא כוונה] נאמרו רק לשיטת הסובר 'מצוות אינן צריכות כוונה', אבל למאן דאמר 'מצוות צריכות כוונה' אינו עובר ב'בל תוסיף' עד שיכוין לצאת. ונמצא שלדין שאנו נוקטים להלכה (שו"ע א"ח סי' ס סי"ד) 'מצוות צריכות כוונה', אינו עובר ב'בל תוסיף' אא"כ נתכוין לצאת בזה ידי חובה.

וכתב המגן אברהם, שכדברי רבינו ירוחם מוכח בתחילת פרק עשירי דעירובין. וכוונתו, למה ששנינו שם (צח.) שהמוצא תפילין בשבת ברשות הרבים מכניסם לעיר דרך מלבוש. ונחלקו התנאים במשנה בדין זה, לדעת רבן גמליאל יכול אדם להניח שני זוגות תפילין יחד ולהכניסם כך, ולתנא קמא אינו רשאי להניח בכל פעם אלא זוג אחד. ומפרשת הגמרא שם (ע"ב) באחת האוקימתות, שהכל מודים שישבת זמן תפילין הוא, ונחלקו אם 'מצוות צריכות כוונה', תנא קמא סובר שצריכות כוונה, ורבן גמליאל סובר שאינן צריכות כוונה. ופירש רש"י שם, שתנא קמא סובר שמצוות אינן צריכות כוונה, ונמצא שגם אם אינו מכוין לצאת ידי חובת מצוות תפילין בהנחה זו עובר ב'בל תוסיף', ולכן אין לו אפשרות להניח שני זוגות יחדיו, אבל רבן גמליאל סובר 'מצוות צריכות כוונה',

משנת הישיבה

שלשה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה

'מילי דאבות' הם 'מילי דחסידות', ולא דברים שחייבים מעיקר הדין, וכמו ששנינו 'האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דאבות'. והוסיף, שלשון רש"י הוא 'ורגילין בני אדם לפטור עצמן בברכת המזון'.

ונראה בזה, שכל מה שמועיל להחשיב את ברכת המזון כ'דברי תורה', היינו דוקא כשמכוין לצאת בזה ידי חובת אמירת דבר תורה על השולחן, וזה מדויק מלשון רש"י. שכתב 'ורגילין לפטור עצמן', ולא כתב שיוצאים בזה ידי חובה, אלא שבזה אדם יכול לפטור את עצמו, אם מכוין לזה. ובה מיושבת קושיית התוספות יו"ט, שהקשה ש'מילי דאבות' הם 'מילי דחסידות', ואילו ברכת המזון היא מעיקר הדין, שכן מה שמכוין לצאת ידי חובת אמירת דבר תורה על השולחן אינה מעיקר הדין, אלא מידת חסידות.

אמנם עדיין צריך ביאור בזה, שהרי אם אפשר לצאת ידי חובה בברכת המזון, מה הנפקא מינה אם מכוין לכך או לא, הרי סוף סוף אינו מדבר יותר דברי תורה על ידי כוונתו זו. אכן לפי דברי רבינו יונה שהובאו לעיל הדברים מבוארים היטב, שכן החיסרון בכך שאינו אומר דברי תורה על השולחן הוא שמשנתקע בעניינים גשמיים בלי עסק רוחני, אבל כאשר הוא זוכר שצריך לומר דבר תורה, ומכוין לפטור את עצמו בברכת המזון, בזה הוא מונע את עצמו מלשקוע בתאוות, וזוכר שמטרת האכילה היא לחזק את גופו לעבודת השם.

כתוב במשנה באבות (פ"ג מ"ג): רבי שמעון אומר, שלשה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר (ישעיה כח ח) 'כי כל שולחנות מלאו קיא צואה, בלי מקום'.

וכתב רבינו יונה בפירושו שם, ששיבת שלשה אנשים נקראת 'חבורה', לפי שהם מזמנין בברכת המזון, וכאשר הם מתחברים יחד ואין דברי תורה ביניהם, הרי זה 'פריקת עול התורה', שכן הם אוכלים ושותים ונהנים, ואילו זכירת התורה אינה עולה על ליבם, 'אוי להם אוי להנאתם'.

ונראה לבאר, שכאשר אדם מתעסק בהנאה גשמית מבלי עסק רוחני, זה גורם לאדם לשקוע בתאוות גשמיות, ומוריד אותו מאוד, רח"ל, ועל כן כתב רבינו יונה שזה נחשב 'פריקת עול התורה', ולכן חשוב שגם בזמן האכילה האדם יעסוק ברוחניות, שבוה הוא מהדיר לעצמו שמטרת אכילת המזון היא רוחנית, לחזק את גופו לעבודת השם.

ונהגה כתב הברטנורא שם, שבברכת המזון שמברכים על השלחן יוצאים ידי חובתם, ונחשב להם כאילו אמרו עליו דברי תורה. והתוספות יו"ט שם הביא את דבריו, וכתב על כך שמכל מקום לא נתיישבה דעתו בפסק הזה, שייצאו ידי חובה בברכת המזון, שהרי רבי שמעון במשנה ודאי לא נתכוין לכך, שכן לא מסתבר שהוא עוסק באנשים רשעים שאינם מברכים ברכת המזון, שהיא מצות עשה מן התורה, וכל

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

673

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • דברים תשפ"ד

בין המצרים עשרים ואחד יום

*המהרש"א בבכורות דף ח' כותב, ששלושת השבועות של בין המצרים, משבעה עשר בתמוז ועד תשעה באב, הם עשרים ואחד יום, כנגד שלושת השבועות שמראש השנה עד הושענא רבה שהם גם כן עשרים ואחד יום. וצריך ביאור מה הקשר ומה השייכות ביניהם, הרי שם זה ימי סליחה וכפרה ושמחה, ואילו כאן זה ימי אבלות, וכי כל הדמיון הוא רק במספר עשרים ואחד?

ובמהרש"א שם כתב "כי כמו שהכ"א יום שמראש השנה עד הושענא רבה תולדות ליבון עוון וכפרה עליהם, כן גם ימי כ"א יום פורענויות מ"ז בתמוז עד תשעה באב היה תולדות ליבון עוונות, כי הצרות וייסורים מכפרים כמו שאמרו הגלות מכפר", עכ"ד.

ימי תשובה ותיקון החטאים

וביאור הענין, כי הנה יש להבין מהו הענין של אבלות, ומצינו שיש ארבע תעניות מדברי קבלה זכר לחורבן, צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי, וכולם מחמת החורבן, צום העשירי זה עשרה בטבת שבו התחיל המצור על ירושלים, וצום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז שבו הובקעה העיר, וצום החמישי זה תשעה באב שבו היה החורבן, וצום השביעי זה צום גדליה, שבו נהרג גדליה בן אחיקם ואבדה שארית הפליטה, וזה גם כן עוד גלות וחורבן.

והענין בכל התעניות האלו ביאר הרמב"ם (הלכות תעניות ה, א) "יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זיכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותם הצרות, שבזיכרון דברים אלו נשוב להטיב שנאמר והתודו את עוונם ואת עון אבותם", והיינו שמטרת כל התעניות היא כדי שזכור את החטאים שגרמו את החורבן ונחזור בתשובה עליהם.

ולכאורה על מה אנו צריכים לחזור בתשובה, הרי אבותינו חטאו ואינם (איכה ה, ז) ובמה אנו אשמים, ומדוע אנחנו סובלים, הרי כתוב (דברים כד, טז) לא יזמנו אבות על בנים. אמנם הרמב"ם כבר ביאר זאת בדבריו וכתב "ויהיה זה זיכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותם הצרות", והיינו שגם אנחנו ממשיכים את החטאים של אבותינו! ולכן החורבן נמשך, כי אם כולם היו צדיקים ולא היו חטאים כבר היה נפסק החורבן, וכל מה שהחורבן נמשך זה מפני שעדיין יש שנאת חינוס.

וזהו שאמרו (ירושלמי יומא א, א) כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו, מפני שאם לא נבנה זה סימן שעדיין החטא קיים, שיש שנאת חינוס, והמידות הרעות לא השתפרו, ואפילו אם יש קצת השתפרות, זה עדיין לא מספיק, וצריכים יותר תיקון המידות, ולכן החורבן נמשך. ומטעם זה נחשב שהדור הזה מחריב את בית המקדש ומונע את בנין הבית, ואנו אשמים בגלות.

והרי הגלות אינו סתם עונש, ומן השמים לא נותנים סתם עונשים על העבר, אלא המטרה בזה להביא לידי תיקון, שיחזרו בתשובה, ועל ידי זה יזכו שוב לבית המקדש, וזהו הטעם של התעניות, כדי להתעורר ולהיזכר שיש לנו חטאים, ואז נחזור בתשובה.

תיקון המידות אינו ביום אחד

וצריכים להתחיל את החזרה בתשובה כבר משבעה עשר בתמוז, כי חזרה בתשובה אינה ביום אחד ולא ביומיים, ואין זה הולך כל כך מהר,

* דברים שנאמרו בסוף השיעור היומי, ב' מנחם אב תשס"ט.

מפני שצריכים שינוי הטבע ממידות רעות למידות טובות, וקשה מאד לשנות את הטבע, מי שידע מה זה מידות רעות ומרגיש מה זה מידה רעה, יודע כמה קשה להשתנות ולעקור את המידה הרעה, כמה קשה לתקן את המידות, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (ז, ג) שמידות רעות זה יותר קשה מכל העבירות וקשה מאד לתקן את זה.

ולכן צריכים לכל הפחות שלושה שבועות, בכל יום לחשוב על החורבן, מה הסיבה ומה היו החטאים, שכל אחד יחשוב לעצמו מה הוא צריך לתקן, וכיצד יתקן את החטאים שלו, ויש דרכים האך עושים תשובה, כי זה זמן של תשובה ויש בו חיוב של תשובה, ומי שלא חוזר בתשובה בימים אלו – אינו מקיים את החיוב שלו.

וזהו שכתב המהרש"א ששלושה שבועות אלו הם כנגד שלושת השבועות שמראש השנה עד הושענא רבה, כי הם גם כן זמנים של תשובה, לחזור בתשובה על חטא החורבן, ובזה זוכים לכפרה.

מצב הסכנה מעורר לחיזוק

אך דא עקא שאנו לא מרגישים את החורבן, ולא מרגישים שיש חורבן, ורק יודעים שהיה פעם חורבן, אבל לא מרגישים עכשיו את החורבן, מה חסר לנו 'עכשיו'.

והדבר שיכול הכי להשפיע זה אם מתבוננים ומבינים את המצב שאנו בסכנה, שכל היהודים בעולם נמצאים בסכנה, וכל מה שאנו מחזיקים מעמד ונותנים לנו לחיות זה נס והשגחה מן השמים! כי כולם שונאים אותנו, וכמו שאמרו (ספרי בהעלותך) הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב, ושונאים אותנו שנהא איומה.

וידוע שבשעתו כשהיטלר ימ"ש עשה את ההשמדה, כל הגויים שמחו, ולא הראו את שמחתם בגלוי, אבל לא רצו לעזור ולהציל, למרות שבקלות היה אפשר להציל, וכבר היו באמצע המלחמה של אמריקה עם גרמניה שהיה אפשר להפציץ את הרכבות של אושוויץ שלא יוכלו

הכנה לבין הזמנים

בימים אלו יצא לאור קונטרס "פניני חיזוק" על בין הזמנים, ובו מאות הדרכות עובדות והנהגות משיחות רבינו זללה"ה. במרכז הקונטרס מובא מה שהיה רבינו רגיל לומר, כי כדי לנצל את בין הזמנים צריכים להחליט מראש על ארבעה דברים קבועים:

א. זמן קבוע – מתי ללמוד.

ב. מקום קבוע – היכן ללמוד.

ג. דבר קבוע – מה ללמוד.

ד. חברותא קבוע – עם מי ללמוד.

ולגבי חברותא היה מוסיף שתלוי כל אחד לפי טבעו, ויש שלומדים יותר טוב בלי חברותא, אך על פי רוב חברותא עדיף, ויש לקבוע מראש את החברותא עם מי ללמוד.

והיה מרגיש שצריכים להחליט ולקבוע דברים אלו מראש לפני בין הזמנים, כי לפעמים עד שמחליטים מה ללמוד וכדו' עובר הרבה זמן בבטלה, וצריכים שהכל יהיה מסודר ומוחלט מראש כדי שיוכלו להתחיל מיד בתחילת בין הזמנים.

להמשיך, וביקשו מהם לעשות זאת, אבל הם לא רצו! כי טוב להם כך, ובלבם הם שמחים ומרוצים, ורק שאינם מראים זאת כלפי חוץ.

ואם כן כל מה שאנו חיים זה רק נס והשגחה מן השמים, ולפעמים נדמה שיש חשבוניות של פוליטיקה שיש מדינות שעומדות לצידנו, אבל הכל זה נס! שלא כדרך הטבע! ואנו חיים ומתקיימים רק בנס.

בימי דין צריכים מאד להתחזק

ואמרו בגמרא (תענית כט, ב) בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה באב דריע מזליה, היינו שמי שיש לו עסק עם גוי ישתמיט ממנו עד אחרי תשעה באב, כי בימים אלו רע מזלו של הישראלי ויש מידת הדין רח"ל, כמו שהיה מידת הדין בימים אלו בזמן החורבן כך גם עכשיו בזמן הזה בימי בין המצרים יש מידת הדין, ומידת הדין מתחזקת יותר בחודש אב, שיש בדיני שמים יותר קפידא, ומקפידים יותר על כל דבר ודבר בימים האלה, ולכן יש הרבה איסורים שצריכים לחשוש ולהיזהר מאד בימים אלו, מפני מידת הדין.

לכן צריכים לדעת, שעכשיו מצד המצב שאנו נמצאים בו, מצד המצב הביטחוני שלנו, אנו צריכים מאד להתחזק! שלא יהיה רפיון בסוף הזמן, כי זה ממש כמו שעת סכנה, שיש מידת הדין רח"ל, וצריכים יותר חיזוק בתורה ובתפילה ובמעשים טובים, להתחזק בכל סדרי הישיבה, כי זה זמן של דין, כמו עשרת ימי תשובה, ואפילו יותר, מפני שזה הזמן שהיה בו החורבן, וחשוב מאד לדעת להתחזק מזה.

בעניינא דיומא / חורבן בית המקדש

להשלמת הענין נביא כאן עוד מתוך דברים שנשא רבינו באותם ימים, חודש אב תשס"ט, בסיום הש"ס של אחד התלמידים, ובהלוויית רבי משה פורטמאן זללה"ה ברחבת ישיבת פוניבז':

כל שנה בימים אלו חוזרת מידת הדין, ולכן צריכים יותר חיזוק, ובפרט שאנו באמת נמצאים עכשיו עם דינא בהדי גוי, שכל העולם שונאים אותנו, ובמיוחד כאן בארץ ישראל, זה נס גדול שאנחנו קיימים, ואמנם בכל העולם שונאים את היהודים, אבל כאן זה נס יותר גדול, כי כולם רוצים להחריב אותנו, מדינות עם עוצמה צבאית כזו, מה שרוצים לעשות, ומן השמים מגינים עלינו!

ובאמת כל הזמן אנו בסכנה, ורק כל הזמן חשבו שיש 'דרך הטבע' ולא הרגישו שזה ניסים, אבל האמת היא שכל הקיום זה בנס! מפני שכולם שונאים אותנו, כידוע שהשנאה גדולה מאד.

וכל מה שאנו קיימים זה ממש ניסים בחסדי שמים, וכבר כתבו בחובות הלבבות ועוד ספרים שרואים את ההשגחה במה שכלל ישראל קיימים בעולם עם כל מה ששונאים אותנו, שזה ממש ניסים שלא בדרך הטבע, ועכשיו בתקופה הזו עם המנהיג החדש של אמריקה רואים את זה יותר, שצריכים ממש רחמי שמים מרובים.

וכדי לזכות לרחמי שמים, לניסים הנמשכים, צריכים זכויות! והעיקר זה זכות התורה, ובפרט בימים אלו שהם זמנים של תשובה וחיזוק, בודאי זה הזמן שכל אחד יתחזק בתורה, וכן במידות טובות שזה תיקון חטא החורבן, ושני הדברים משולבים ביחד, תורה עם מידות טובות, ונוכח במהרה לנאולה שלמה!

בימי בין המצרים היה רבינו מרבה לדבר על חורבן בית המקדש, ומדי דבריו בזה שמענו את ההתרגשות בקולו, איך שהיה מתאר בצער ובכאב את החיסרון וההרגשה כבנים שגלו מעל שולחן אביהם.

ופעם אחת בבין המצרים סיים את ה'חבורה' השבועית בשעה מוקדמת, והפטיר ואמר "עד כאן הספקתי להכין... ושאלוהו מדוע לא הכין את כל החבורה כהרגלו, ובתחילה השתמט ולא השיב, אבל כשחזרו ושאלו, השיב ואמר כי היה טרוד ב"מחשבות על החורבן"...

ובאחת השנים לאחר החבורה דיבר על החורבן וראו הנוכחים שזלגו עיניו דמעות. גם בתענית עשרה בטבת בכל השנים האחרונות ייחד את השיחה השבועית לענין חורבן בית המקדש, והרחיב בהדרכה למעשה כיצד לתקן החטאים הגורמים להמשך החורבן.

ונביא כאן כמה דברים שאמר במשך השנים על הרגשת צער החורבן ועובדות ממה שראו בזה אצל גדולי הדורות.

המשנה ברורה בסימן תקנ"א מביא בשם האר"י שבימי בין המצרים יש להתאבל אחר חצי היום ולבכות כמו חצי שעה על החורבן, והנה אם לא כואב לא בוכים, ואפשר רק לעשות הצגה כעין בכייה, אבל לא זו המצוה, אלא צריכים להרגיש את הכאב, להתבונן ולשים על לב, עד שממילא באים לידי בכייה.

ואם נתבונן על עצמנו, וכי זה כל כך כואב לנו עד כדי בכייה, הרי אנו רחוקים מאד מזה. והסיבה לכך היא מפני שיש לנו חולי הנפש, שהנפש לא מרגישה את הכאב, וכמו שיש חולי הגוף, שהגוף משותק ואינו מרגיש, ואף אם נותנים מכות לגוף זה לא כואב לו, כי הוא משותק ולא מרגיש, כך גם הנפש, אם יש מחלת הנפש, ויש שיתוק בכוחות הנפש, לא מרגישים את ההרגשים האלה.

במשנה ברורה סימן א' מביא בשם השל"ה שבכל סעודה יאמר על נהרות בבל, ובשבת וכן בימים שאין אומרים בהם תחנון יאמר שיר המעלות בשבוע השם וגו'. והיינו משום שבשעת הסעודה אדם מרגיש טוב והאוכל משמח אותו, ולכן צריך באותו הזמן להזכיר לעצמו את החורבן שלא יסיח דעת מזה, וכמו שכתב בשולחן ערוך שם כי צריך תמיד להיות מיצר ודואג על חורבן בית המקדש.

בדורות הקודמים הרגישו את הצער על החורבן, וראיתי אדם גדול שבימי בין המצרים כשהיה מגיע בתפילה למילה 'ירושלים', היה אומר בקול בוכים, בהרגשת צער על החורבן.

וידוע שהחזון איש היה פעם אחת בכותל המערבי, ותיארו איך שהיה נראה כשהגיע לשם, וכשחזר היה חולה שבועיים! עד כדי כך היה רושם הכאב והצער שזה עורר לו, שזה השפיע על בריאותו, ולקח אחר כך משך שבועיים עד שחזר לכוחותיו.

וכן ידוע שרבי יהושע לייב דיסקין היה גר בירושלים סמוך לכותל, ומעולם לא הלך לכותל, ופעם שאלוהו למה אינו הולך, ולא היה יכול לדבר על זה, רק יצא למרפסת והראה עם היד לכיוון הכותל, שיבינו שאינו יכול לגשת, כי אם יגיע לשם הוא לא יחזיק מעמד!

אאמ"ר זצ"ל למד בסלבודקה אצל רבי ברוך בער, וסיפר כי הוא זוכר איך שרבי ברוך בער היה בוכה בתשעה באב, והוריד דמעות מצער על החורבן, כי הוא הרגיש שזה חסר לו! בעל מדרגה של אמונה מרגיש שזה כואב לו, ובוכה ממילא, לא בצורה 'מלאכותית', אלא ממילא, בדרך הטבע מתעורר לבכייה.

וכן אני זוכר כשהגענו מחוץ לארץ, והלכנו בפעם הראשונה לכותל המערבי, אאמ"ר זצ"ל כשראה את הכותל, פרץ בבכי! כי הוא הרגיש את החיסרון, וזכר בצער על החורבן.

אלו הם בעלי מדרגה באמונה, שאכפת להם על חסרון הקדושה.

גיליון זה מוקדש

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית

מרת **שולמית** ב"ר **אברהם** ע"ה

אשת חבר להגאון הגדול רבי **שמעון משה דיסקין** זללה"ה

ש"ב של מרן רבינו זללה"ה

נלב"ע ח' מנחם אב תשע"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת העילוי מווישקי

רבי **יעקב דוב** ב"ר **רפאל ספסל** זצ"ל

בעמח"ס דברי יעקב

נלב"ע י' מנחם אב תשכ"ח - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון הצדיק

רבי **משה** בן **עישא מלכה** זצוק"ל

מייסד וראש ישיבת אהל משה ב"ב וענפיה

נלב"ע י"א אב תשע"ב - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית מרת **חיה אדלר** ע"ה

בת החבר ר' **רפאל מרדכי** בר זללה"ה נלב"ע ח' מנחם אב תשע"ה - תנצב"ה

פנינים מהירי רבינו הגאון
רבי רב הבה
קרק שליט"א
קהל ספרדיה ה'ד'

פני
הפרשה

אחרי הכתו את סיוח מלך האמרי אשר יושב בחשבון (א, ד)

תוכחה של מנהיג אמיתי כשמקריב את עצמו עבור צאן
מרעיתו

ברש"י כתב וז"ל: "אמר משה אם אני מוכיחם קודם שיכנסו לקצת הארץ, יאמרו מה לזה עלינו, מה היטיב לנו, אינו בא אלא לקנות, ולמצוא עילה שאין בו כח להכניסנו לארץ, לפיכך המתין עד שהפיל סיוחן ועוג לפניהם, והורישם את ארצם, ואח"כ הוכיחן, ע"כ. וידועים דברי הגמ' (ב"ב ע"ח), עה"פ "אש יצאה מסיחון", זה המחשבים חשבוננו של עולם, הפסד מצווה כנגד שכרה, וכו', ובספרים (פרי צדיק דברים שם ועוד) נתבאר דסיחון הוא משול ליצה"ר שיושב בראש, ועוג משול ליצה"ר היושב בעשתרות באדרי, היינו על מפתחי הלב, ורק אחרי שמשה רבינו ניצחם והכניעם לגמרי, ופתח להם את המזוזה והלב אז יכול להוכיחם, כיון דאז יש מקום לקבל את התוכחה, וזה מה שמכשירים לכניסתם לא"י."

וביותר ביאור יש לומר דברש"י בר"פ ואתחנן (דברים ג' כ"ג) מייתי לספרי עה"פ "בעת ההיא" לאחר שכבשתי ארץ סיוחן ועוג דמיית שמא הותר הנדר, ע"כ.

והיינו שלמשה רבינו היה מקום לעשות תחבולה ולהיכנס על דיה לארץ ישראל, שהיה יכול לומר שכיוון שכבש את ארץ סיוחן ועוג, הרי זה מקרי כנכנס מקצתו לארץ, והרי קי"ל 'נדר שבטל מקצתו בטל כולו', ויוכל עי"ז להיכנס בשלימות לארץ, אמנם מוסר משרע"ה את נפשו שלא להשתמש באותו כיבוש של סיוחן ועוג לצורך עצמו, כאילו מקרי עי"ז תחילת

כיבוש וכניסתם לארץ, ועי"ז יכול להוכיח שמא בוטל הנדר ויוכל להכנס לארץ."

ובזה עצמו שמלחמת סיוחן ועוג משמשת כהכנה לתוכחתו לבני, מתגלה שלא הותר הנדר.

ורק בכזו אהבה מגולה של המנהיג המוכיח, שמוכן על ידה לוותר על כניסתו לארץ ישראל, עליה עמד והתחנן וביקש מהקב"ה מאות פעמים, רק כזו תוכחה יכולה להתקבל מכיוון שהיא באה מאהבה, שמקריב הוא את רצונותיו עבור צאן מרעיתו.

והתקרבון אלי כלכם (א כב)

הערבוביא שנתנה לשטן פתח

וברש"י כאן מביא את ההדגשה על המילה 'כולכם' דהיינו בעירבוביא, ובביאור דבריו נראה לומר ע"פ דברי חז"ל (ב"ב טו א) שאמר איוב לקב"ה שמא נתחלף לך בין איוב לאיוב, ונענה מן השמים בין טיפה לטיפה לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב התחלף, ועומק התשובה של הקב"ה היא בפנימיות, שעניין ההחלפה

הוא 'עירבוב תחומים' שהוא כוח שליטת הס"א, וזהו מה שטען איוב, שהשטן בלבד את היוצרות לפני הקב"ה, וכמו שאמרו בשערות ד'עיר אנפין, שהם מעורבים זב"ז, שבהם יש אחיזה לרע ולקליפות, משא"כ ב'אריך אנפין', שבהם אין אחיזה, ולפי זה מבואר היטב דברי רש"י כאן שדקדק בלשון הפסוק "ותקרבו אלי כולכם", שהוא בערבוביא, דהיינו שמחמת הערבוב היתה כאן שליטת הרע, וריקד שטן ביניהם להכשילם בחטא המרגלים.

ויפנו ויעלו ההרה ויבאו עד נחל אשכול וידגלו אתה (א, כד)

מה ההדגשה 'נחל אשכול' הרי טיילו בכל הארץ

התורה מדגישה וחוזרת ומדגישה, שהמרגלים באו "עד נחל אשכול", ולכאורה השאלה זועקת מעצמה, הרי המרגלים טיילו בכל 'ארץ ישראל', ומנחל אשכול רק לקחו את הפירות, שאותם הביאו איתם, וא"כ מדוע התורה מדגישה שבאו 'עד נחל אשכול'.

אלא הביאור הוא שהמרגלים הגיעו למסקנתם הקלוקלת שם בנחל אשכול וכמו שמבואר בדברי חז"ל (מובא ברש"י במדבר י"ג, כ"ג) "לפי שכל עצמם להוציא דבה נתכוונו, כשם שפריה משונה, כך עמה משונה". א"כ נמצא איפה שהליכתם ברחבי הארץ היתה רק בכדי לצאת יד"ח, אבל את הדעה שלהם על הארץ כבר גבשו שם בנחל, ממילא התורה מדגישה "עד נחל אשכול" בתור מרגלים של משה הגיעו עד נחל אשכול.

רב לכם סב את ההר הזה פנו לכם צפנה...

אתם עפרים פגבול אחיכם בני

עשו (ב ג ד)

עומק המידה כנגד מידה המונחת

כאן בין יעקב ועשיו

במדרש מובא (ילקוט שמעוני בראשית ל"ג ט') על הפסוק "ויאמר עשו יש לי רב", בשביל שחלק כבוד ליעקב, בו בלשון חלקו ישראל כבוד לבני עשו, "רב לכם סב את ההר הזה, ע"כ.

ויש לבאר מהי המידה כנגד מידה שאנו רואים כאן, דהנה המלאכים אומרים ליעקב (בראשית ל"ב ז') "באנו אל אחיך אל עשו", ורש"י שם על המקום מפרש "אחיך" - שהיית אומר אחי הוא אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע עודנו בשנתו.

אמנם בסוף הפגישה, מנשק עשיו ליעקב ומודה ליעקב על המתנות שנתן לו, ומברכו יהי לך אשר לך, אז חוזר הוא לבחינת 'אחיך', ועל כן מקבל הוא 'מידה כנגד מידה', שכאן

שפה
לנאמנים

פניני משא ומתן עם רבינו

דין קדימה בהכנות לשבת

הנה זה עידן ועידנים אשר לצערנו פשט המנהג, בחצרות הרבנים והאדמו"רים, לצלם את גדולי ישראל, [והמהדרין מקפידים לעשות זאת דווקא בשעת קיום המצוות, כגון הדלקת נר חנוכה, נענוע הלולב, סיכון הסכך לסוכה וכדו', והצלמים הזריזים עושים מלאכתם נאמנה ומצליחים להביא 'פוזות', שלא מביישות אנשי מקצוע מהשורה הראשונה בתחום זה, וממש בעת האחרונה נכנסה מצווה חדשה לליין התמונות והיא 'מליחת הדגים בערב שבת קודש', אשר עד לזמן האחרון

המשך בעמוד הבא

וברש"י כתב וז"ל: "אבל משלוח המרגלים עד כאן לא נאמר 'וידבר' אלא 'ויאמר', ללמדך שכל שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל נזופים, לא נתחדד עמו הדבור בלשון חבה פנים אל פנים וישוב הדעת". ע"כ. דהיינו מבואר ברש"י שכל עוד ש'אנשי המלחמה' היו חיים לא דיבר איתו הקב"ה בלשון רכה אלא בלשון קשה, ויש לבאר השייכות בין הכינוי 'אנשי המלחמה' לדיבור קשה מאת הקב"ה.

ובאמת לשון אנשי המלחמה הוא לשון של קשיות. כמו שמצינו בחז"ל (מו"ק ט"ז ע"א), למה נקרא שמו של 'דוד המלך', 'עדינו העצני', כשהיה יושב ועוסק בתורה, היה מעדן עצמו כתולעת, ובשעה שיוצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ. וממילא התביעה על 'אנשי המלחמה' שנהגו בקשיות במקום היו צריכים לנהוג בעדינות כתולעת, ולכן דיבר הקב"ה עם משה, גם כן בלשון קשה כל אותם שנים ש'אנשי המלחמה' היו בחיים.

והנה תואר של 'אנשי המלחמה' הוא שעסוקים ב'כח מלחמתן', כעין 'כוחי ועוצם ידי', והקב"ה כלל לא בתמונה, וממילא כשרואים את ה'ענקים', חולשת דעתן שאין בכוחן להלחם עם אותם ענקים.

וממילא, מיד מגיע הציווי, שהקב"ה מצווה את עם ישראל, לא להתגרות סתם עם בני עמון ולא לצור עליהם, כי אם אתה שקוע ב'כוחי ועוצם ידי', אז מגיע לך הגבלות ב'שדה הקרב', עם מי תוכל להלחם ועם מי לא.

בפסו כתוב אתם עוברים בגבול 'אחיהם' בני עשיו. יתירה מזאת שם כשאומר לו עשיו יש לי רב, זאת אומרת בעצם אם הייתי 'נצרך' הייתי לוקח ממך אבל יש לי די והותר לכן אין לי צורך לקחת ממך. כנגד זה זוכה שגם כאן הרכוש שלו האדמות שלו הנחלה שלו מסייעת לו לשמור על עצמו שלא יתגרו בו ב'נ' בנחלתו.

דבעולם הזה יש קיום גם לדבר רע אם הוא משמש לטוב, וכאן כביכול זה שיש לעשיו רכוש זה דבר רע, אבל בכה"ג משמש לטוב מסוים, אבל לעתיד לבוא שהטוב לא יזדקק לרע "ועלו מושיעים לשפוט את הר עשיו" יקחו ממנו גם את נחלתו.

וזה מה שאמר לו יעקב "עד אבוא אל אדוני שעירה", וברש"י שם כתב "ואימתי ילך בימי המשיח שגאמר (עובדיה א') "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו", דהיינו עכשיו בעוה"ז אני מנוע להכנס לנחלתך, אבל אל דאגה, אני עוד יגיע בזמן של 'ועלו מושיעים', ואז אטפל ב'הר עשיו'.

ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למוות מקרב

העם (ב טז)

מי הם אנשי המלחמה ומדוע הם מכונים כך ומהו עומק

חטאים

בפסוק זה רואים אנו כינוי חדש לדור המרגלים, והוא 'אנשי המלחמה', מה שלא מצאנו כינוי זה קודם בפסוקים.

דעת
הכמה ומוסר

בין הזמנים' במחיצת רבינו

שח בנו חביבו של רבינו ה"ה הדיין הנודע הגר"מ שליט"א, שרבינו לא יצא מעולם ל'בין הזמנים', רק פעם אחת בעודם ילדים רכים, הפצירו בו מאוד שייקחם לים, ואכן נענה רבינו להפצרותיהם ונסע עמם לחוף 'שרתון', אמנם תיכף בהגיעו לשם תר אחר פינה שקטה ושקע לאלתר בגמרא שהביא עמו, ואפילו לא ראה את המים, ומאז כבר לא בקשוהו.

'הקוסם' של מן הגר"י זילברשטיין שליט"א

שמענו מעדות נאמנה, על כך שבהיות רבינו חתן צעיר סמוך על שולחן חותנו הגדול שליט"א, נתלווה אל חותנו לשהות כמה ימים בנאות דשא, ובאותו המקום ששהו נערכה פעילות להנעים את זמנם של הילדים השוהים במקום בימי בין הזמנים, ובין התכניות הביאו גם 'קוסם', שיערוך פעלולים ולהטים, אולם חמיו של רבינו ה"ה הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א התנגד בתוקף להנ"ל מחמת האיטור הכרוך בכך, ובכדי להפיס את דעתו של הקהל המאוכזב אמר להם הגר"י, אני יציג בפניכם 'קסם' מסוג אחר, ולאחר קרא לרבינו אשר היה ספון בלימודו, העלה על הבמה המרכזית, וציווהו לענות מקור לכל מימרא שיציג בפניו מש"ס בבלי, ירושלמי, ספרא, ספרי, זוהר, וכו', לרבינו לא היתה אפשרות לסרב, וכך במשך שעה ארוכה נדהם הקהל למרא האברך הצעיר השולט בכל חדרי התורה.

'ולב אלמנה ארני'

שח מקורבו של רבינו ה"ה הרא"ג שליט"א שמוסר נפשו ליעבד עובדא דאהרן, מפי הרמ"ש שליט"א שאלמנה אחת נסתה את מזלה להכנס לרבינו ולבקש את ברכתו, אמנם הנוכחים שם לא הכירוה ולא כבדו אותה ואפילו יותר גרוע מכך לא נהגו בה כמו שהתור מצווה לנהוג עם אלמנות, וכששמע על כך רבינו חרף היותו בחולשה גדולה מאוד ביקש במפגיע ללכת לביתה ולפייסה, ושם ישב רבינו ושמע בסבלנות אין קץ את כל מועקותיה, וסבלה, ולאחר מ"כ ביקשה להראות לרבינו דבר מה בבית ורבינו הסכים בחפץ לב ואז לא הראתה לו שיש לה בחדר מסוים רטיבות, ורבינו התבונן ברטיבות זמן מה, ואז הסביר כיצד לדעתו ניתן יהיה לפתור את הבעיה והכל במתינות ובסבלנות אין קץ.

כבוד הבריות עדיף

שח מקורבו של רבינו החפץ בעילום שמו ויתב בתעניתא כולא יומא וד"ל, שפעם אחת הגיע לבית המדרש יהודי חשוב ונכבד אשר נושא משרה תורנית חשובה באחת הישיבות, ורבינו בדיוק אז סיים תפילת עמידה שארכה כחמש שעות, ופסע לאחוריו 'עושה שלו', והיה נדמה לו שפגע במאן דהו כשפסע לאחוריו ומיד קפץ ממקומו בבהלה לצד השני, והפטיר אותו יהודי נכבד אותה קפיצה בחרדה לכבוד הוולת הרבה יותר זעזעה אותו יותר מאשר התפילה שארכה כחמש שעות ויותר.

לע"נ האשה הצנו"ח מרת דליה בת מלכה נדבת בעלה היקר כמר ברוך גרטיילוב שיחי' וילדיה

שפה לנאמנים - המשך

מצווה זו היתה בבית פנימה, עם בני הבית בשעת לחץ של ערב שבת, משא"כ כעת ממש 'אכשר דרא' והצופים מגיעים נרגשים לבית אותו גדול בתורה, מנהיג ישראל, לראות כיצד נעשית מצוות המליחה על כל דקדוקיה, בכוונות נשגבות וייחודים, והלא דבר הוא, מצצקים בלשונם הסובבים הנרגשים, והלא זה מדינא דגמרא "רבא מלא שיבטא".

ובשבוע זה בא קמיה רבינו ללשכת הגזית, יהודי נכבד בר אוריין ושאלתו בפיו, דיני קדימה ב'הכנות לשבת', מאחר ויכול הוא או לבשל, ואז יאלץ לקנות חלות מהמאפייה האזורית, או שיאפה הוא חלות בביתו, ואז יאלץ לקנות את שאר מאכלי השבת בחנות ה'מעדני שבת בהרחבה', הסמוכה לביתו.

ועתה נפשו בשאלתו מה קודם למה, האם ה'אפייה' לכבוד שבת קודש, או ה'בישול' לכבוד שב"ק, כאמור באופן שאינו יכול לעשות את שניהם.

ואמר רבינו דעל פניו, בהשקפה ראשונה היה נראה, שמלאכת ה'אפייה', קודמת למלאכת ה'בישול', דהלא הלחם, הפת, מעכב את

הסעודה, משא"כ 'תבשיל', אמנם יש לדחות זאת מדברי הגמרא (ביצה ט"ז ע"א) שאין מערבין בפת, משום דלא מלפתא, וברש"י שם כתב וז"ל "דמלפת, לפתן בעינן דמוכחא מלתא שעשוי לשבת, ופת לא מלפתא, הלכך לא מוכחא מלתא היא, שהרי בכל יום יש לחם, וא"כ מוכח מדברי הגמרא הנ"ל, דלבשל לשבת עדיף, מלאפות, דזה יותר מוכחא מילתא שעושה כן לשבת.

וא"כ למעשה הספק הוא מאי עדיף טפי, האם ההיכר, לכבוד שבת או מעלת ה'חפצא' עדיף, ואי נימא ד'היכר', הוא משהוא עכשווי המונח לפנינו, יותר ממעשה העשייה לכבוד שבת, שכבר עבר, כבר נתבאר בגמרא דיש דין קדימה במצווה קלה בשעתה על פני מצווה חמורה של מחר, ומאידך למעשה לא מצינו בחז"ל אשר מפליגים במעלת האמוראים שהכינו צרכי שבת, ולא מצינו אמורא שעסק ב'אפיית לחם'.

אלא הביאור בזה, דבעצם כל ההידור של ההכנה של ה'צרכי שבת' בעצמו ולא ע"י שלוחו, זה מטעם 'מצווה בו יותר משלוחו', ולכן כל ההידור, זה רק בדבר שיש בו 'היכר' טפי, וזהו 'תבשיל', שמבשל דייקא לכבוד שבת, ולא 'אפייה', שזה מעשה הרגיל בכל יום.

הדפסת העלון לע"נ רבני טבריא:

רבה הראשי של טבריא, הצדיק החכם רבי חיים בן רבי יצחק סמאג'א זצ"ל
רבה הראשי של טבריא, הצדיק החכם רבי יעקב חי בן רבי ברוך זריהן זצ"ל
מייסד ת"ת כיבאס, הצדיק החכם רבי רפאל כיבאס זצ"ל

להשתתף בצער השכינה

אנחנו אווזים עכשיו בימי בין המצרים, מביאים בשם המגיד ממעזריטש וצ"ל "כל רודפיה השיגוה בין המצרים". כל רודפי-קה, מי שרודף להשיג קרבת אלוקים ולהמליך את הבורא יתברך על עצמו - הזמן הטוב להשיג, זה בבין המצרים. למה, כי כשהמלך נמצא בביתו - קשה להגיע אליו, מי יתן לך להיכנס אליו... פחד של מלכות.

במדרש שוחר טוב (תהילים יא) כציפור נודדת מן קינה כן איש נודד ממקומו (משלי כו, ח). איש זה הקב"ה, ומקומו זה בית המקדש. כעת הקדוש ברוך הוא נודד ממקומו. כשהמלך נמצא הולך ברחוב של עיר - הרבה יותר קל לגשת ולדבר אתו, כל אחד יכול לגשת. אלו הדברים שכתובים בשם המגיד ממעזריטש.

לכאורה יש בזה עומק נוסף: בהפטרות של פרשת ויחי כתוב (מלכים א - ב, ז) כאשר דוד המלך הלך למות הוא השאיר צוואה לשלמה בנו: "ולבני ברוזילי הגלעדי תעשה חסד והיו באוכלי שולחן כי כן קבעו עלי בבחרו מפני אבשלום אחיך".

כידוע כשאדם טוב לו וכולם רוצים להיות חברים שלו, זה לא חכמה... בדבר כזה אף אחד לא יכיר לו טובה. אך כשאדם רדוף, וכביכול רע לו, ואנשים ממעטים להתקרב אליו, אז - אם מישהו כואב את כאבו ומנחם אותו - דבר כזה לא שוכחים.

[במאמר המוסגר - היה לאחרונה יארצייט של אשת הנגיד ר' משה רייכמאן. דבר מעניין הוא, חיבה יתירה ועזר רב היה מרבי משה רייכמן לספרדים במוסדות התורה שלהם, היות ובזמן המלחמה הוא ברח למרוקו להינצל שם, וקבלו אותו בספניי, והוא לא שכח להם חסדם שהיו לו בעת צרה].

ובימים אלו כאשר האדם מרגיש את 'השכינתא בגלותא' את כאב השכינה ומתגעגע שמלכות שמים תחזור למקומה ולכבודה הראשון - אכן, ישיגוה בין המצרים.

ופה אנחנו רוצים להבין איזה משהו... מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה. למה היום אין לנו שום רגש להבין את חורבן הבית?... אומרים בשם החידושי הרי"ם: כתוב בשו"ע (סימן א' סעיף ג') 'ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש'. נשאלת השאלה, אחד שאינו יר"ש לא צריך להצטער?... אומר החידושי הרי"ם, מי שהוא לא ירא שמים - צריך להיות מיצר קודם כל על החורבן האישי שלו, אח"כ שיצטער גם על חורבן הבית...

אדם שאין לו שום רגש כלפי 'שכינתא בגלותא', חורבן הבית וקרבת אלוקים, איך אנחנו מסתכלים עליו?... היה ויכוח... שאלו את מורינו רה"י הגאון רבי יחיאל קלרמן שליט"א, ונציע את הדברים: ישנו משל של המגיד מדובנא: היה פעם זוג שהקב"ה נתן להם והרעיף עליהם כל טוב, אך הם לא זכו לפרי בטן. לא היו להם ילדים. האשה לאט לאט התעברה, ואחרי הרבה שנים היא התעברה. השמחה שלהם הייתה עצומה באופן שאין לתאר... כמובן כל תשעת ירחי לידה היו מלאים בתפילות ובציפייה דרוכה ליום הגדול שהיא תהיה 'אמא' בישראל.

סוף סוף הגיע זמן הלידה, הבעל מלווה אותה לבית חולים ומחכה מחוץ לחדר. והנה הוא ממתין וממתין, ורואה דבר פלא... כולם מסיבים יוצאים ונכנסים, נולד בן, נולדה בת... מזל טוב... אבל אליו אף אחד לא יוצא... לבו מתמלא בפחד ודאגה, והוא מתפלל כל הזמן... כעבור כמה שעות יוצא רופא חמור סבר, עוטה לבן... לבו ניבא לו רעות... הרופא ניגש אליו ואומר ניסינו להציל את שניהם ולא הצלחנו, כעת יש אפשרות אחת, או להציל את הילד, או את האמא! זה הרגע הקריטי...

אומר הבעל מה אתה שואל אותי, תשאל אותה... אומר הרופא, שאלתי, והיא אמרה לי לשאול אותך. תגיד לה שמה שהיא תחליט - מקובל עלי! הם שאלו אותה והיא אמרה - אני מעדיפה את הבן. כך יהיה לנו המשך, הוא יגיד עלי קדיש, ויהיה המשך הדורות ואני כאשר אבדתי אבדתי. [כמובן - שזה רק משל, ולהלכה כל זמן שהעובר לא יצא יש לו לכאוי דין של רודף]. וכך הוה. הבן נולד למזל טוב, כמובן כל יום הולדת של הבן היה מלווה ביארצייט של אמא שלו. הברית מילה הייתה מיד אחרי השבעה, פדיון הבן היה בשלושים... תמיד זה הלך ביחד. סוף כל סוף הילד גדל ונהיה 'בר מצוה'. סוף סוף הוא יכול לומר קדיש של בן 'בר חיובא', ולממש את התקוה של אמא שלו. האבא התרגש מאד... באו כל הקרובים לבית החיים לראות איך הבן בא להגיד קדיש על אמא... כולם נזכרו ברגעים הקשים של האמא, איך שהיא ויתרה בשביל בנה... ואיך שהיא מסרה את כל החיים שלה בשביל שיהיה המשך של הדורות... ואחרי זה הגיע הזמן אומר האבא לבן תגיד עכשיו קדיש. הבן ניגש ואמר במהירות קדיש, 'הריץ' את זה, ואיך שהוא מסיים הוא אומר אבא, בא נלך מכאן... והאבא התעלף במקום. ניסו להחיות את האבא, והבן לא מבין, אבא, אמרתי קדיש, מה קרה?... האבא התעלף שוב... ואז הרחיקו את הבן, עד שלאט לאט האבא התאושש. הוא ביקש לקרוא לבן, ואמר לבן, אני לא מבין אותך... אמר לו הבן, תראה, אתה הכרת את אמא, כל הקרובים גם הכירו אותה, הם ידעו מי היא, היו קשורים אליה, לכן הם בכו. אבל אני לא ראיתי אותה אף פעם, לא הכרתי אותה, איך אתה רוצה שאני אתרגש?... אם זה היה סיפור אמיתי זה הרי מרתית את הדם... מסור נפש למענך! איפה הכרת הטוב?... אתה שומע ככה שאמא שלך מסרה נפש בעבורך, זה מה שאתה מחזיר לה?... אומר המגיד מדובנא, הדברים קל וחומר... חז"ל אומרים בקידושין, מזמור לאסף: **קינה** לאסף מבעי ליה! אלא ששפך חמתו על עצים ואבנים ולא על בשר ודם... שכינתא בגלותא, ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה מובא שזה הולך על השכינה, השכינה כל הזמן בגלות, את הכל היא לקחה על עצמה העיקר שעם ישראל יישארו בחיים. מבקשים ממך פעם אחת בשנה (!) בא תשתתף בצער השכינה, וגם את זה אתה לא יכול!... וכדי ביזיון וקצף. זהו משלו הידוע של המגיד מדובנא.

[דרך אגב היה סיפור נורא... שבוע שעבר היה אצלי ראש ישיבה חשוב יש לו שני ישיבות אחת מהן ליד ירושלים. והוא סיפר שיש לו בן מצויין גדול, (הוא למד ב'נתיב הדעת' של הרב קפלן) והוא בעל כשרון ומתמיד גדול. והאבא מינה אותו בצוות של הישיבה שלו. האבא הזה ביקש מבנו מהיום אני רוצה שתלבש עניבה. הבחורים צריכים לראות 'דמות מכובדת'. הוא היה סבור שעניבה זה מכבד את הבן אדם. הבן אמר לאבא, מאד קשה לי עם עניבה, אבל ברגע שאתה רוצה אני לובש אותה מדן כיבוד אב! מספר האב, לפני כמה חודשים בדרך לישיבה הבן הזה עבר תאונת דרכים קשה מאד והוא היה רח"ל בשערי מוות... נזל לו דם ללא הפסקה, כל הכתף נפגעה, נפתח לו הראש וירד המון דם וחפשו איך לעצור את הדם, עד שהבחינו בעניבה, ועם העניבה עצרו לו את הדם... זה מה שהציל את החיים שלו, כיבוד אב ואם! כך סיפר האב בהתפעלות].

בן מרגיש אבא

ואולי היו שרצו למזער את התביעה עליו, לומר שבכל זאת על היתום התביעה חזקה הרבה יותר.

ודברו ע"ז עם מורינו רה"י הגי"ר יחיאל קלרמן שליט"א ואמר שאיכפא מסתברא, שהרי בעצם היתום מלבד התביעה הגדולה של הכרת הטוב, אכן חוץ מזה הוא לא הכיר ולא ראה וקשה לו להרגיש

את החוסר וההעדר של אם אוהבת ורחמינייה כשגדלתמיד בלי זה. ואמנם - הגמ' בב"ב בסוף חזקת הבתים (נח, א) מספרת שהיה ספק מי הבן היורש את האב, והיו כמה ילדים בספק זה, ובאו לשאול את רבי בנאה ואמר להם להכות את קבר האב עד שיקום ויגלה לכם מיהו הבן. ואכן כולם באו להכות חוץ מאחד שהסכים להפסיד את הירושה העיקר לא להכות את הקבר, אמר רבי בנאה - זהו בנו! כי בן מרגיש שזה אביו אפי' כשאין לו ידע מוקדם ע"ז.

ויש עוד כמה סיפורים באותו כיוון מהדורות האחרונים אכן, לא כל אחד זוכה לזה, ורחוק מהעניינים - רחוק גם מהלב.

אבל הקב"ה נקרא אלוקים 'חיים' בכמה וכמה מקומות והוא חי בקרבינו, ונשמתינו - חלק אלוך ממעל והלא הנביא ישעי' תובע מיד בתחילת נבואתו (א, ג) "ידע שור קונוה וחמור אבוס בעליו - ישראל לא ידע עמי לא התבונן", ולכאוף הרי השור והחמור זה טבוע בעצם יצירתו, ומה הדמיון שאנו גרועים ממנו.

אך כבר הבאנו את דברי המשך חכמה בתחילת נצבים "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו". כי כל דבר שהוא הכרח שא"א בלעדיו כמו אויר לנשימה וכיוצא"ב יש הרבה לכל יציר נברא, האמונה הוא אבר שהנשמה תלויה בו ובדאי שהאדם מצד טבעו מרגיש שיש בורא לעולם והוא אביו שבשמים. ורק "האלוים עשה את האדם ישר" והמה בקשו חשבונות רבים", והאדם מקלקל ע"י החשבונות הרבים את הישר' כפי שעשאו א'. ולכן גם כעת בקל אם היה 'התבונן' היה גם 'ידע' - רק ישראל לא ידע כי עמי לא התבונן וכהמשך הפסוק. את ה"ידע שור קונוה" בטבעיות - גם לך יש! נולדת עם זה. רק היות וישראל לא התבונן לכן עמי לא ידע.

אנחנו חייבים לדעת - כל אדם שהשאפות שלו הם רוחניות והוא לא חי עולם של גשמיות - הוא מרגיש צורך בקרבת אלוים.

אדם שחי יותר רוחניות ואכפת לו מעצמו, הוא לא חי רק את החתיכת בשר שלו, הוא לא חי את האכול ושתה כי מחר נמות, אז בטבע שלו הוא מרגיש השתוקקות לקרבת אלוים. אחרת - כולו גוף בשר בלי רוח ובלי נשמה...

אדם שאכפת לו חיים רוחניים - הקדוש ברוך הוא עוזר לו! כשיש "התבונן" יש ידע! כשבן אדם באמת רוצה, יש לו את זה בטבע, והוא גם מרגיש את זה. הוא מרגיש בורא עולם, אנחנו רואים את זה הרבה פעמים בחיים. **כשבן אדם נמצא בשעת צרה ומצוקה, גם אם הוא חילוני גמור הוא צועק שמע ישראל, רבונו של עולם תושיע אותי! תעזור לי! למה, כי בן אדם ידע שזה אבא שלו...** מה שראינו בגמרא בבבא בתרא בן מרגיש אבא - יש את זה לכל אחד בטבע כלפי אבא שבשמים, כי זה הכרח של הבריאה.

"כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו"... כשבן אדם רק שואף קצת, רוצה קצת, הוא מרגיש מיד בורא עולם. וכשבן אדם לא מרגיש שום חיסרון, הוא חש טוב ל... אני לבד... אז הוא מראה שהחיים שלו הם רק גוף, ולא מעניין אותו חיים אחרים. וצריך עיון גדול על כל הבן אדם הזה. תתחיל לחיות חיים אמתיים.

לא מספיק לכאוב בלי לפעול

ידוע בשם החת"ס סופר (בדרשות ח"ב) שבית המקדש השלישי ירד באש מן השמים, ממה הוא נבנה?... מהו האיתוררותא דלתתא - מהאבילות שלנו, ומצער החורבן שלנו, מהדמעות שלנו, מזה נבנה בית המקדש השלישי! הדמעות האלו בונות! האבלות על החורבן, היא זו שבונה.

המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל ב'אור יחזקאל' מביא בחלק על אמונה: האם באמת כואב לך על החורבן? בחורבן הבית - זה לא רק שצריך לכאוב על החורבן, אתה יכול לפעול ולעשות דברים למחר את הבניין שלו... לא יכול להיות שיכאב לך ולא תעשה צעדים למחר את הבניין שלו. ואכן, אחר רגע של מחשבה אמיתית המצפון צועק בא תתקדם... תתקרב לקב"ה יותר! נראה אותך באמת, תעשה צעדים לקראת... קום לתפילה בזמן. תכוון יותר - בפרט בימים האלו - ב"ולירושלים עירך", "את צמח דוד"..." איך נראה לכם בחור שמגיע בימים האלו ואומר באדישות ולירושלים עירך, ואח"כ את צמח דוד באופן דומה?... הוא בדיוק כמו אחד

שאבא שלו יהיה חולה והוא יגיד רפאנו באדישות כמו תמיד... יש קצת מינימום של בן אדם, מינימום הנדרש. האם באמת אכפת לך משהו מכבוד שמים?! אתה מתגעגע לקב"ה?!... תעשה משהו! תן יד! תן צעד קדימה, בואו לא נרמה את עצמינו, אתה יכול לעזור - הצטערות על החורבן? זה מה שבונה! כשמדברים על קרבת אלוים; כשאני בא לתפילה, הקב"ה פה לפני! אתה מתגעגע אליו? הוא פה מולך!...

פעם היה לי שיעור דף היומי בביהכ"נ יוצאי חברון, היה שם רופא בשם ד"ר מנקס, פעם אחד בעל בית חברה'מן צעק לד"ר מנקס באמצע סעודה שלישית דוקטור אני חולה... חולה קשה! מה יש לך? שאל. אמר לו, נפשי חולת אהבתך...! א"ל אם כן אני לא רוצה לטפל בך, למה?... שאל האיש. כי אתה כמו חולה שיש לידו את התרופה... אם באמת נפשך חולת אהבתך ואתה מתגעגע לקב"ה - תגיד פרק תהילים, תלמד, תתפלל, מה אתה צריך אותי?... אם אתה באמת מתגעגע לקב"ה - מי מפריע לך?...

אם נפשי חולת אהבתך - תבוא לתפילה בזמן. הקב"ה מגיע לפה קבוע עוד לפני שבע הוא כבר נמצא פה, אין בעיה. בא תדבר אתו... הרב וולבה כשהוא היה בישיבה בבאר יעקב ואח"כ בגבעת שאול, היה ידוע שהוא מאד הקפיד על סדרי הישיבה גם לעצמו. חוץ מדבר אחד... תפילת מנחה הייתה בישיבה בסוף סדר שני, אך הוא היה מתפלל בצעהריים. ופעם מישוה שאל אותו למה המשגיח לא מתפלל מנחה בישיבה?... אמר הרב וולבה אני לא מסוגל להחזיק מעמד כ"כ הרבה זמן... אני כל כך מתגעגע לדבר עם הקב"ה כבר מהבוקר, אני לא יכול לחכות כל כך הרבה שעות עד הערב...

יש יהודי יקר הרב כהן שהיו גרים בקופנהגן, בשעתו היה שם הגה"צ רבי ד. ז. שטיינהוז אח"כ הוא שימש כמשגיח בישיבת 'קול תורה'. (הבן שלו חיבר 'דבר יעקב' על הש"ס) והוא מספר שהוא בא לקופנהגן, והוא סיפר בהתפעלות שהוא היה בירושלים וראה יהודי רץ למנחה בהתלהבות כל כך מהר... הוא שאל אותו למה אתה ככה מתלהב?... אמר לו היהודי - אני הולך כעת למנחה! כן, אבל כבר התפללת הרבה פעמים מנחה... אמר לו היהודי, אבל מנחה של היום עוד לא התפללתי... זה דבר חדש אצלי!

מין ראש הישיבה זיע"א הביא שכתוב בחז"ל מי שתמיד קורא ק"ש, ופעם אחת הוא לא קרא, מעלה עליו כאילו לא קרא קריאת שמע מעולם. למה?... אמר מין רה"י משל, נתאר לעצמנו בן אדם בן שבעים ופעם אחת לא היה לו מה לאכול בארוחת צהרים, הוא אומר אני לא מסוגל אני רעב... אז נגיד לו כבר שבעים שנה אתה אוכל, אפשר למלאות אוניה שלימה מהאוכל שאכלת עד היום... מה קרה, פעם אחת לא אכלת... אמר הרה"י, אבל כעת אני מאד רעב... אני לא מרגיש שנשאר לי משהו ממה שאכלתי פעם. כן כל בא הנפש היהודית צמאה לקבל עול מלכות שמים בק"ש, הנפשי חולת אהבתך, צמאה לך נפשי כמה לך בשרי... ואם אכן יש לנו געגועי נפש לקרבת ה' בוא ונעשה צעד קדימה לקראת זה, תלמד מוסר, ותעשה דברים שמקריבים לקב"ה. דברים פשוטים.

יש שרוצים להגיד, (ובזה יש לי הרגש אחר...) מובא בלב אליהו (סוף ח"א אות קנ"ה בשם תורת העולה לרמ"א, לא מצאו את זה בתורת העולה, אלא בשם ספר אחר שמביא שהוא ראה את זה בספר יונוי קדום) שאחרי החורבן, אפלטון ראה את ירמיהו מקונן על חורבן ירושלים, אמר לו אלפטון יש לי שתי שאלות עליך: לאדם חכם כמודך לא מתאים לבכות על עצים ואבנים... דבר שני רגילים לומר - לא בוכים על חלב שנשפך מה זה יעזור?... בית המקדש כבר נחרב, מה הטעם לבכות?... אמר לו ירמיהו, האם יש לך איזו שאלה קשה בפילוסופיה שהרבה שנים התקשית ואין לך תשובה? אמר לו כן. אז תשאל אותי. אפלטון שאל וירמיהו ענה. אפלטון יצא בהתפעלות גדולה. אמר לו ירמיהו כל החכמה שלי באה מכח העצים ואבנים שדיברת עליהם.

דרך אגב, היערות דבש (דרוש י"א) מביא שהדורכים על רצפת בית המקדש היו משיגים את החכמה. כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא, אין לנו מושגים מה זה הבית מקדש...

המשיך ירמיהו, ועל שאלתך השנייה שלא מתאים לבכות על דבר שכבר נחרב, אני לא יכול לענות לך כי אתה לא תבין.

וראיתי שהג"ר ירוחם אולשין - ראש ישיבת ליקווד מסביר בארוכה שהפסד הוא עפ"י החת"ם סופר כי אני לא סתם בוכה על העבר, אני עם הבכי הזה בונה, כי כך נבנה ביהמ"ק השלישי, ואת זה גוי לא יבין. הדמעות הללו הם אלו שבונים את בית המקדש השלישי.

אבל ההרגשה שלי אחרת... אם יבואו לבן אדם שהיה מיליונר, והוא הפסיד חמש מיליון דולר, רואים אותו שרוי בצער, ואומרים לו תראה; אם מלכתחילה היית עני לא היה לך צער למה אין לך חמש מיליון דולר, למה אתה כן בצער, כי היה לך חמש מיליון דולר, אז תגיד תודה על מה שקיבלת עד עכשיו, בשביל זה אתה מצטער! אבל אחד שהוא עוור, אם הוא יהיה בצער גדול זה מובן... הוא בעל מום! הוא כל רגע לא יכול להסתדר, על דברים שהם תוספת אין מה לבכות, על מום - קשה להתעלם ממנו.

הגוי מבין שבית המקדש זה תוספת ומעלה. אז עכשיו שזה נחרב - אין לך את המעלה הזו. מה קרה... אכן אצלנו קרבת אלוקים מעלה רוחנית זה עצם מעצמנו ובלי זה הוא מום קשה. הגמ' בתחילת השוכר את הפועלים (פד, א) מספרת על רבי יוחנן שאחרי שנפטר ריש לקיש ישף דעתיה מיניה, אבד את דעתו, למה כי היה חסר לו כל רבוי התורה שהי' ע"י קושיותיו של ר"ל עד שהרגיש שכאילו לקחו לו חלק מהחיים - וישף דעתיה.

וכן מצינו בתמורה (טו, א) בדבר שאילת יעבץ - הוא עתניאל בן קנז אשר לרום מעלתו בקש בקשות רוחניות החובקות זרועות עולם כמבו' בגמ' שם, מ"מ סיים שאילתו 'ואם אי אתה עושה כן הנני הולך בנסיסי שאולי כי גם המעלות העליונות לאדם גדול כמוהו הוא שאילת חיים שאם יחסרו לו לא יוכל לעמוד מול מום וחסרון גדול כזה ואז דרכו לנסיסי שאול.

אומר ירמיה - אצלנו בל בית המקדש אני בעל מום! זה חסר לי... אין לי את קרבת אלוקים... אין לי את הרגש. **אומרים בשם הגר"א שיש לו השגות בראשונים, באמוראים, אבל לא ביהודי פשוט שהיה בזמן בית המקדש... והיו יהודים פשוטים, על כל המשתמע. המושגים של יהודי פשוט היו כ"כ גבוהים כי הרגישו קרבת אלוקים, דביקות לבורא עולם, גם אצל יהודי פשוט זה היה אחרת. לאן אנו צריכים לשאוף...**

אז למה באמת אנחנו לא מרגישים? אומר רבי אהרן קוטלר זצ"ל כיון אין לנו שאיפה לגדלות. לא חסר לנו...

מו"ר הגר"ר הלל זאקס זצ"ל אמר לנו בשם זקנו מרן החפץ חיים; כשהיה הצהרת בלפור (מי שלא יודע לא צריך להתעניין יותר מידי...) העולם רקד והחפץ חיים בכה, שאלו את החפץ חיים - ניחא, הוא לא רוקד, אבל למה לבכות? אמר להם אומר לכם משל למה אנחנו דומים. היו שני עניים שהלכו מבית לבית לקבץ נדבות. וקיבלו כמו שהיו רגילים לתת, כמה גרושים, ומה שנשאר בצלחות ממה שאכלו בעלי הבית.

פעם הם הגיעו לאיזה בית, ובעל הבית קיבל אותם במאור פנים, ערך לפנייהם שולחן, נתן להם מנה יפה עם מטבע הגונה... עני אחד התחיל לרקוד והשני התחיל לבכות. אמר לו חברו, אתה חוטא! למה אתה בוכה?... אמר לו חברו אסביר לך את ההבדל... אתם דורות עני בן עני, אתה ואבותיך ואבות אבותיך כולם מקבצי נדבות, אז אם מישוהו נותן לך פעם משהו יותר מהרגיל, מכבד אותך ומאכיל אותך מנה יפה - אתה נהנה. אבל אנחנו במשפחה היינו פעם עשירים גדולים, אותו בעל הבית היה אצלי במפעל בתור פועל פשוט! כשהוא ראה אותי הוא ריחם עלי, לכן הוא הכניס אותנו הביתה. תמיד חשבתי לעצמי, נכון, הקב"ה מעניש אותי, אבל אם הוא פעם ירצה לרחם עלי - הוא יחזיר אותי למה שהייתי קודם! אם אני רואה שגם כשה' מרחם עלי הוא נותן לי רק לקבל מנה יפה עם קצת כסף - על זה אני מתחיל לבכות.

אמר החפץ חיים - הם עניים בני עניים, כבר מזמן פשטו את הרגל, אז כשיש להם הצהרת בלפור הם רוקדים. אנחנו, חיים את בית המקדש, חיים את קרבת אלוקים לי טוב... נכון, הקב"ה השליך

אותנו לגלות. אבל חשבנו כשהקב"ה יחון אותנו אז נחזור בחזרה לחיק אבא אוהב, לבית המקדש, לנבואה ולשכינה, לשמחה של עבודת ה'!... אם כל זה מה שהוא נותן לנו זה הצהרת בלפור - - - על זה אנחנו בוכים.

ההרגשה שלנו... אומר רבי אהרן קוטלר אין לנו היום שאיפה לגדלות. מה לא טוב לנו?... מה כעת חסר לנו?... אפילו שהממשלה לא נותנת כסף - כעת ברוך ה' הביאו לנו איך להסתדר... ואם זה הבעיה של הצבא - כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, אחד שלא מקבל שיהיה לו טענות על עצמו לא על מישוהו אחר.

קיבלנו מהחפץ חיים, כל מי שהיה בא אליו עם בעיות של צבא הוא אמר תקבל על עצמך עול תורה. מספר תלמידו הרב מ. מ. ישר בספרו על הח"ח, שפעם הוא אמר לו אם תשאל, הרי יש כאלו שקיבלו עול תורה ובכל זאת גייסו אותם? התשובה היא שהם לא קיבלו עול תורה, כי אם הם היו מקבלים - המשנה יותר חזקה מהכל והיו מעבירין מהם עול מלכות ועול דרך ארץ. אומר רבי אהרן, מה חסר לי? שאיפה לגדלות! אם היה לי שאיפה לגדלות - כמה אני רחוק מהמושגים של שה"ת רבי חיים קניבסקי... של רה"י רבי שמואל רוזובסקי... של מרן ראש ישיבה... בכלל אין לנו מושגים לדעת בכל התורה כולה איזהו תלמיד חכם ששואלים אותו בכל מקום והוא יודע! אהבת ה', יראת שמים, רבי אליהו לופייאן רבי יחזקאל לינשטיין, הם אנשים שחיו בורא עולם, ששמחו עם בורא עולם, שאהבו קרבת אלוקים והיה טוב להם עם קרבת אלוקים. שנשרפו באש קודש של אהבת ה'! לא חסר לי את זה, אם אין לי שאיפה לגדלות אז אני נשארתי קבץ... ועל דא קא בכינא... על הצהרת בלפור שלנו אני בוכה. אם הייתה לנו שאיפה לגדלות היינו שואפים שנחזור למה שהיה פעם. כמו שמספרים מה היה במיר, בשנחא, זה לא לפני הרבה שנים, יש אנשים שעדיין חיים והם למדו במיר. אם הייתה לנו שאיפה לגדלות, על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו.

איפה בחור שיכול לא לישון כי צריך **לגמור** נשים נויקין, **לדעת** נשים נויקין, לחיות נשים נויקין... לרקוד עם קושיה, ליהנות מתירוץ...

פעם רבי מרדכי גיפטר באמצע השיעור כללי אמר בהתלהבות - כששומעים כזה תירוץ צריכים לרקוד! היה שם בחור אמריקאי, הוא שאל אז למה באמת הרה"י לא רוקד איתנו?... אמר רבי מרדכי - אתה צודק, הבה נרקוד! ובאמצע השיעור הישיבה נעמדה לרקוד משמחת התורה. גם אצל מרן הרב שך ראינו כאלו דברים, ועוד ראשי ישיבות.

"בלבבי משכן אבנה להדר כבודו"... רחמנא ליבא בעי... קצת עבודה שבלב. אבל לפחות תעשה השתדלות! תעשה השתדלות לעשות דברים שמקרבים אותך לעבודת ה'. וכמו שדיברנו. קצת להשקיע בעמל התורה ולבוא לתפילה בזמן, לכוון בולירושלים עירך, באת צמח דוד... אני אראה לקב"ה שאני מתגעגע אליו, ומי שעושה - הקדוש ברוך הוא נותן לו. אני לדודי - ודודי לי.

אנחנו קובעים את המשקל של הכל

מובא בשם הגר"ר ישראל סלנטר זצ"ל לבאר את הגמרא בסוף סוכה (נב, א), לעתיד לבוא הקב"ה מראה את היצר הרע, לצדיקים הוא נדמה כהר גבוה ולרשעים נדמה כחוט השערה. הללו בוכים והללו בוכים. צדיקים בוכים - איך הצלחנו לעמוד מול הר גבוה?... והרשעים בוכים, איך לא נצחנו כזה יצה"ר קטן כחוט השערה?... וצריך להבין מה נשתנו אלו מאלו? אומר רבי ישראל יסוד גדול: למשל רבי חיים קניבסקי, הוא כל כך אהב ללמוד, למה מגיע לו שכר על מה שהוא למד? הוא כל כך נהנה מהלימוד, הוא סיים מסכתות, על מה מגיע לו שכר?... התירוץ הוא, אנחנו הכרנו את רבי חיים רק כשהוא היה בסוף ימיו. הזמן שהוא היה בחור - לא כ"כ ידוע. מספרים שרבי חיים בעצמו אמר שהוא מאד אהב לדבר, אבל הוא ידע שצריך אחרת... את הנסיונות שעבר אף אחד לא יודע.

ואח"כ כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, איך שהוא עבר בהתחלה

את ההר הגבוה עד שהוא זכה להגיע למתיקות הזו - זה אף אחד לא יודע... כל החיים הוא יקבל שכר על ההר גבוה, כי רק ע"י זה הוא הגיע למתיקות. אצל הרשעים זה בדיוק להיפך... זה מתחיל בהתחלה בצורה קטנה מאוד... הרי רק אצל הצדיקים אחרי שהצליחו בהתחלה וגדלו כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, אבל הרשעים נפלו כבר בהתחלה כשהיה קטן וקל יחסית וממילא כבר אין סייעתא דשמיא ורק נהיה קשה יותר, ואז כל החיים שלהם הם אומרים כ"כ קשה לעמוד כנגד יצה"ר כזה גדול, אך הסיבה, כי ההתחלה הייתה אחרת, הכל מתחיל עם 'חוט השערה'.

אנחנו קובעים לעצמינו, הרי מי שבאמת עמל בתורה הוא נכנס אח"כ לעולם שכולו אושר, שמחה... פעם אמר לי מרן רה"י זיע"א, שהוא לא מבין איך בחור שיש לו טעם בלימוד היצה"ר יכול לפתות אותו להתבטל... והרה"י לא דיבר דברים שהוא לא חי אותם. אבל אם היו עומדים בנסיון - יש את ההנאה והאושר הגדול, והשכר כאילו היה בקושי רב כי זה הגיע אליך ע"י קושי, אנחנו קובעים את המשקל של הכל.

ידוע שרבי שמשון פינקוס זצ"ל אמר פעם (אמנם בדרך משל) שיהיו אנשים שיבואו לגן עדן, ויהיה להם שם עולם שלם של קוקה קולה עם סיגריות...! [בזמן שעדיין לא ידעו שהסיגריות כ"כ מזיקות] המה יראו ויתמהו, זה גן עדן?!...! יאמרו להם, באמצע הלימוד כשהיית צמא מיד ירדת לשתות קולה, באמצע הלימוד הלכת לעשן, זה מראה שזה מה ששווה לך הלימוד שלך א"כ זה הגן עדן שלך - קיבלת. מה ששווה בעיניך - את זה תקבל.

אדם קובע לעצמו מה הערך של תורה. מה הוא מוכן להקריב על תורה, כמה התורה שווה בעיניו.

לשמוע לרבותינו!

אני רוצה להגיד לכם: פעם בא אל מרן הרב אלישיב זצ"ל בחור מישיבה קטנה, וביקש עצות להצליח בחיים. אמר לו מרן הגרי"ש שלשה דברים: אחד - אל תלך לישון לפני שהתפייסת עם כל מי שהיה לך מריבה איתו, גם אם אתה צודק - תתפייס איתו. למעשה זה גמרא, במה הארכת ימים שלא עלתה על מטתי קללת חברי (מגילה כח, א). דבר שני - תתפלל בישיבה בזמן. לא בשטיבלאך ולא בשום מקום אחר. ידוע גם שמרן שה"י זיע"א אמר שזה תחילת ההידרדרות של כל הבחורים שהתפללו בהתחלה בישיבה ואחרי החתונה הם עברו להתפלל בשטיבלאך, מכאן מתחילה ההידרדרות. כמו מגלישה... דבר שלישי - אמר הרב אלישיב: הראשי ישיבות והרמ"ם או המשגיחים אומרים לפעמים דברים או הערות והם מתכוונים לטובתך, כל אחד חושב הם דואגים לכלל הבחורים בישיבה. את עצמי אני מכיר ואני יודע כבר מה טוב לי... תשמע להם! הם מתכוונים לטובתך וזה באמת לטובתך, כי הם בעלי הנסיון והם מבינים יותר ממך...

אתן לכם דוגמא פשוטה... יהיו הרבה בחורים שהם לא יאמינו איך הם הפסידו את הדרגות הכי גבוהות בתורה. באים ראשי הישיבות כולם ללא יוצא מן הכלל ובפרט מורינו רה"י הג"ר איתמר גרבוז שליט"א שמוסר את נפשו על זה ואומרים **המפסיד הגדול הוא שלבחור יש פלאפון**. וכמובן מדובר על הכשרים ביותר. בחור עם פלאפון זה מוציא אותו מן הלימוד לגמרי לגמרי! וכמובן יהיו שיגידו, בדיוק להיפך, זה נותן לי יותר אפשרות ללמוד, ככה אני לא צריך לבזבז את הזמן לחכות בתור לטלפון... הרה"י לא מבין אותנו, אני עושה את זה מדין תלמוד תורה.

אמר הרב אלישיב - פה הפסדת את הכל. הרי מי שיש לו מח בקדקודו מבין שלהיות מונח בלימוד זה רק כשאין לי כלום!

סיפר החברותא של הגר"צ פלמן זצ"ל - הרה"ג רבי משה קפלן שיבלחט"א, שהדבר הראשון שרבי בן ציון עשה כשהוא היה מגיע לכולל ללמוד, הוא היה מוציא מהכיס את כל מה שהיה בפנים... את המפתחות, הארנק, הכל הוא היה שם על הספסל והתחיל ללמוד. והוא שאל אותו מה העניין בזה? אמר לו רבי בן ציון - כשאני נכנס ללמוד שום דבר לא קיים. אין לי כלום, רק אני והדף גמרא. לא לתת פתח לשום דבר שיכול להסיח את הדעת מהלימוד. כשיש פלאפון בכיס, זה המתכון להישאר קטן ולא להעפיל לפסגות. לטובתך, תשמע מה שאומרים לך, כל ראשי הישיבות אומרים לך כולם רוצים רק את טובתך.

הרמזים הברורים לפני הגאולה

נדע את זה: לפני השואה היו הרבה רמזים שהשואה קרבה ובאה. הרבה אנשים מיאנו להאמין בזה. לכל אחד יש את הפרנסה שלו, את העבודה שלו ואת המשורה שלו. ובזה הם הפסידו.

הזכרנו שהחזו"א אמר שבדורות הקודמים יכלו לעצום עיניים ולראות את ההשגחה. בדורות שלנו צריך כבר **לפתוח** את העיניים אבל כשפותחים רואים מיד. נראה לבד... היה קורונה. לא היה כזה דבר מימות עולם שברגע אחד כל העולם משותק! כל העולם ללא יוצא מן הכלל... כל העולם משותק! ולא ידעו איך להתגבר ועם מה להתגבר, מה יהיה הלאה... כשהקב"ה רצה זה נעלם! (זה עוד קיים אבל לא כ"כ מסוכן). לראות איך בבת אחת כל העולם נעצר על מקומו מפחד על חייו וחושש לבאות.

וגם כעת... רואים שהמלחמה נמשכת כמעט שנה. אף פעם לא היה כזה דבר. כ"כ חזק מרגישים עכשיו את הכבשה הקטנה בין השבעים זאבים. את השבעים זאבים אנחנו מרגישים בכל פינה. ואצלנו מרגישים את הזאבים גם בתוך עמ"י... גם בין כאלו שנקראים יהודים. והכבשה הקטנה מחזיקה מעמד כבר שנה שלמה. **הקב"ה מרמז לנו: עוד מעט עוד מעט בא משיח. וכמו שאמר מרן שר התורה - הוא כבר עומד מאחורי הדלת.**

רבי אליהו שווי זצ"ל בא אליו פעם יהודי אמריקאי שהלך לבנות וילה גדולה, ענקית הוא רצה ברכה. אמר לו רבי אליהו כעת זה לא הזמן... עוד מעט נהיה כולנו בירושלים. הקב"ה מראה לנו. הרי שבעים שנה ויותר שהמדינה הזו קיימת. כולנו יודעים שמרן הגרי"ז זצ"ל אמר פעם בזמן שראש הממשלה הראשון איים שאם לא יעשו מה שהוא רוצה הוא יגייס את כל בני הישיבות, הגרי"ז אמר להם, למה הוא לא מגייס הוא הרי רוצה רק לא יכול כי הקב"ה לא נותן לו, אז מה הוא מאיים...! אבל היום הקדוש ברוך הוא נתן רשות. רואים! רשעים היו כל הזמן, יותר גדולים ופחות גדולים, ותמיד הקב"ה לא נתן ועכשיו הוא נותן לאיים חוקית אז הוא מדבר אלינו! ועוד מעט כשיבוא המשיח זה לא יהיה חכמה לעשות מצוות. אז כולם ילכו עם כיפה גדולה בשיעור חזון אי"ש...

פעם נסעתי עם מרן שר התורה זצ"ל, פעם ראשונה בחיים שמרן רה"י זיע"א שלח אותי לרבי חיים קניבסקי, שהוא רוצה לבא אליו ואז רבי חיים אמר לי תזמין מונית ונסע ביחד... עלינו למונית, ולנהג הייתה כיפה קטנה. רבי חיים אמר לי - תגיד לו שזה לא שיעור טוב, צריך כיפה שמכסה את רוב הראש! אני התביישתי... אך רבי חיים אמר לי תגיד לו כבר, לא היה לי ברירה אמרתי בסוף... כשיבוא משיח יהיה לכולם כיפה גדולה, ארבע כנפות, הכל יהיה! היום, היום זה הזמן... אריין חאפן. אנשים יאכלו את עצמם איך הם לא ניצלו את הזמן... **אני אומר לכם תשמעו טוב: השבת כל כלל ישראל הולכים לצעוק, וגם אתם תצעקו את זה: חזק חזק ונתחזק! על ידי חזק חזק אז נתחזק. תתפסו את עצמכם בידיים חזק חזק!!! ואז נזכה ל"ונתחזק".**

לע"נ

הרב מנשה יחזקאל בן חנה אצלן ע"ה

נלב"ע ב' אב

תנצב"ה

נתרם לע"נ

אבינו רועינו רבינו ראש הישיבה

רבי משה מרדכי בן מרן המשגיח רבי מאיר הלוי חדש זללה"ה

ראש ישיבות אור אלחנן בארה"ק

נלב"ע כ"ח תמוז תשע"ו

תנצב"ה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיגו לטלפון 037630585 שלוחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025

כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של כ5 ש"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה על פרק קנין תורה

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמרו בישיה"ק

החשיכה סיבת האורה

ולא בית הלל מבית שמאי, ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו, וכתב המהרש"א: "הגם שאי אפשר שיהיו שני הדעות אמת לאמיתו, מכל מקום מצד השלום ואהבה שהיה ביניהם כולם אמת, כמו שאמרו בחגיגה כי כולם דברי אלוקים חיים ניתנו מרועה אחד, וק"ל".

ועדיין הדברים צריכים ביאור, האף אמנם שהיו בין בית שמאי לבית הלל 'שלום ואהבה', היאך יכל כל צד להכיר בצד השני שהוא 'אמת', ובפרט 'שאי אפשר שיהיו שני הדעות אמת לאמיתו'. ואם ה'אמת' היתה מצד שאלו ואלו דברי אלוקים חיים, מה בין זה לבין ה'שלום'.

דוקא זמני הצרות מעידים על קרבת ה':

בגמרא בחגיגה (י"ח, א') אמר רב דימי: "שמונה עשרה קללות קילל ישעיה את ישראל, ולא נתקראה דעתו עד שאמר להם המקרא הזה, ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד".

ישעיה הנביא מקלל את ישראל קללות חמורות וכבדות מנשוא, כמבואר שם בגמרא, ולא מתקדשה דעתו עד שהוא מגיע לקללה האחרונה, שהיא לכאורה פסגת הקללות - 'יראהבו הנער בזקן' (וידוע מה שביאר מן הגר"א מ"ש ש"ל, ש'יראהבו הנער בזקן' אין הכוונה שהנערים ילזלו בזקנים. הם יטענו על הזקנים עצמם שהם מזלזלים בהם - הנערים...).

ולכאורה כל רואה ישתומם: הן זה ודאי שישעיה נשלח לומר את דבר ה', אך האם חלילה היה חפץ ליבו לקלל את ישראל? כיצד נראה כביכול הוא שמח לאידם, עד ש'לא נתקדשה דעתו' כל עוד ולא הגיע לקללה החמורה מכולם?

ביארו בזה רבותינו (עי' בספר אמרי נועם להגר"א מסכת ברכות ועוד) שאדרבה ואדרבה. ישעיה הנביא לא היה מסוגל להוציא דבר קללה מפיו, אלא שמה היה לו לעשות והוא אנוס על פי הדיבור. בכל קללה וקללה הוא כאב עוד יותר את צרתן של ישראל, וככל שהתגברו הקללות נפלה רוחו עוד יותר.

"ולא נתקדשה דעתו עד שאמר להם המקרא הזה" - רק כשהגיע ישעיה לפסגת הקללות, עד לדיוטא התחתונה ביותר, או אז שבה רוחו. הוא הבין שגרוע יותר לא יכול להיות... מכאן ואילך 'יהיה החושך סיבת האורה' (שערי תשובה שער ב'), 'ומתוך נפילה קימה' (מדרש תהלים כ"ב). דוקא כשמגיעים עד לסוף התחתית, משם מתחילים לעלות.

"נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל" אומר הפסוק בעמוס (ה', ב'), ובגמרא בברכות (ד', ב') מתרצי לה מערבא "נפלה לא תוסיף, קום בתולת ישראל", כלומר, שבתולת ישראל לא תוסיף ליפול, אלא רק תקום. וכיצד יכלו בני מערבא לשנות את פיסוק הטעמים שבכתוב? מבאר שם הגר"א (וכן ביאר החיד"א בספרו פתח עיניים, בשם בעל הפנים מאירות בספר כתנות אור) שגם בלי שינוי המשמעות הפשוטה, זהו עומק הביאור בפסוק - שאם בתולת ישראל מגיעה עד למצב הסופי של 'לא תוסיף קום', בהכרח שההמשך יהיה 'קום בתולת ישראל'...

כך היא תמיד דרכה של הבריאה: 'והיה לעת ערב יהיה אור' - מתוך הרע יוצא הטוב, וכשמגיעים לתכלית הרע אז מגיעים לתכלית הטוב. 'אילת השחר' הוא הזמן של סוף הלילה, אחרי שהכוכבים אספו נגהם והשמש עדיין לא עלתה, "ואותה שעה אין חושך גדול ממנו, ואותה שעה הקב"ה

בגמרא בראש השנה (י"ח, א') אמר רב חמא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: "מאי דכתיב כה אמר ה' צב-אות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה (זכריה ח', י"ט), קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה, בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה, אין שלום - צום".

"כה אמר ה'... יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים, והאמת והשלום אהבו":

בנביא זכריה (ז', ג'), שואל זכריה את פי ה' 'האבכה בחודש החמישי, הלא כעת כבר זכינו לבנות את בית המקדש, והאם יש טעם להמשיך ולהתענות בתשעה באב ובשאר כל הצומות על החורבן? על כך עונה לו הקב"ה את הפסוק המובא בגמרא: "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים, והאמת והשלום אהבו". כלומר, שלא רק שאין צורך לצום, אלא ימי הצומות עתידים להפוך 'לששון ולשמחה ולמועדים טובים'.

אלא שמכל מקום הקשתה הגמרא על עצם משמעות הפסוק, כיצד מצד אחד מכנים את הימים בשם 'צום', ומצד שני 'ששון ושמחה', ומשיבה הגמרא שאף בזמן הזה, 'בזמן שיש שלום' - יהיו לששון ולשמחה, ורק כשאין שלום יהיה צום. וכתבו הראשונים שעתה שחרבה עירנו ושמם בית מקדשנו, אין לך יום שאין קללתו מרובה מחברו, ואין ספק שכל ימות החורבן מוגדרים כ'אין שלום' שיש לצום בהם.

והדבר מתמיה: לו יהי שהצומות אמורים להפסיק משעה שנבנה בית המקדש, ולכל הפחות 'בזמן שיש שלום', אך מדוע הם הופכים 'לששון ולשמחה ולמועדים טובים'? ויעיין ברמב"ם בסוף הלכות תעניות (ה', י"ט) שכתב ש"כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה", ומשמע שזה יעודם של הימים - להפוך לימי שמחה וימים טובים, ומדובר על 'ימים טובים' כפשוטו, כמבואר בלשון רש"י בראש השנה שם שאסורים בהספד ובתענית.

וברמ"א בהלכות תשעה באב (או"ח סי' תקנ"ב) כתב שמנהג בכל גלילות אשכנז לאכול סעודה קבועה קודם מנחה בערב תשעה באב, יעויין שם הטעם, ובמגן אברהם שם (סקי"א) הוסיף: 'ולי נראה טעם אחר, מפני שבזמן בית שני היה יום טוב תשעה באב והיו מרבין בסעודה, אף עכשיו לא זזו ממנה להיות לזכרון שיהפך במהרה בימינו לששון ולשמחה'...

מאיזה טעם הופכים תשעה באב ושאר כל הצומות על החורבן ל'יום טוב', ומאיזו סיבה יש שמחה גדולה כל כך במה שפסקו מלהתענות?

בנוסף יש להעיר על סוף הפסוק בזכריה, 'והאמת והשלום אהבו', היאך האמת יכולה לצעוד יחד עם השלום. לכאורה 'האמת והשלום' הם שני דברים הפוכים מקצה לקצה - 'אמת' יש רק אחת, ושום 'אמת' לא יכולה לתת מקום ל'אמת' אחרת, בעוד שה'שלום' בא לבטא דוקא את איחוד הדעות - שגם כאשר דעתו של השני חולקת על הראשון, יכולים שניהם לדור בכפיפה אחת. כיצד באמת יגיע המצב ש'האמת והשלום אהבו' זה לצד זה?

בביאור הענין יש דברים קצרים מהמהרש"א ב'במות' (י"ד, א') על דברי הגמרא שם (עמוד ב') ש"לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל

עונה לעולם ומלואו, ומעלה את השחר מתוך החושך ומאיר לעולם... שהקב"ה מאיר לישראל מתוך אפילתן" (מדרש תהלים שם).

כך גם שמעתי לפני שנים מזו"ר מרן הגרא"מ שך זצ"ל, בדרשה שנשא בשמחת אירוסין לנכדו: איך יתכן שחיינו של כל יציר נוצר מופצעים דוקא מתוך סכנת חיים? הולד יוצא לאויר העולם ומתחיל חיים חדשים, ואילו אמו הילדת נקראת מסוכנת בלשון חז"ל וחייה תלויים לה מנגד... כל עץ נוצר מגרעין זרע, שרק אחרי שהוא מרקיב וכלה - אז מתחילה פריחתו לחיות זרע על פני הארץ... האם כל תחילה של חיים מוכרחת להתחיל מהסוף?...

אולם זאת היא המציאות, שאכן, כל התחלה מתחילה מהסוף. "אין מרובע ממשתי ימי בראשית" (תוספתא מעשרות ג', ט"ו), ופירשו בירושלמי (שם ה', ג', וכן בנדרים ובעירובין) ש'אין מרובע בבריות' (הובא בר"ן בנדרים כ"ה, ב'). בטעם הדבר נאמרו ענינים רבים ונכונים, אך לדרכנו זהו הביאור, שהעולם מוכרח להיות עגול. רק לאחר שמגיעים עד הסוף - אז חוזרים לנקודת ההתחלה.

כאשר האדם חי על מי מנוחות ודרכו סוגה בשושנים, התחושה הטבעית היא שהוא חי במצב הנכון. העסק 'נוסע' כמו שצריך, וכעת הוא חי תחת השגחת הקב"ה... אמנם הקב"ה הוא קל מסתתר, ולא ניתן לראותו פנים אל פנים, אבל במצב כזה הקב"ה נמצא... רק כשפתאום מתחילות חריקות ומתרגשת חלילה צרה, אז האדם מרגיש כאילו הוא רחוק מהקב"ה. מה קרה לפתע שהקב"ה עזב אותי?...

אבל האמת היא הפוכה בדיוק. קרבת ה' הגדולה ביותר היא דוקא בעת צרה. עד אז באמת הכל 'נוסע' מאליו. אבל אז מגיע הקב"ה, תופס את האדם, עוצר אותו ודופק לו על הגב: אל תמשיך הלאה, תתחיל לשים לב. אני נמצא כאן לידך, חי וקיים, ואני הוא זה שעומד כאן... כל צרה וצרה היא עוד יחס מהקב"ה שאוחז את האדם, מרים אותו על שני ידיו ומקרב אותו אליו. וככל שהצרה גדולה יותר, ושינוי הטבע גדול יותר - כך היחס גדול יותר. אביך אב הרחמן יותר שם את ליבו אליך, יותר מטפל בך ויותר אכפת לו ממך... הוא מחזיק אותך כל כך חזק, עד שאתה כל כך מרגיש אותו לידך... אחרת - מה יגרום לך לעצור, להכיר, להרגיש? היכן תקבל את הסימן - שהנה ה' אלוקיך מחזיק ימינך?

"שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי, מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה", ובמילים אחרות: אם הקב"ה רוצה שיהיו לנו חיים טובים ומאושרים, מדוע הוא לא מספק את כל צרכנו בקלות. שיוריד את ה'מן' פעם אחת בשנה בשביל כל השנה כולה... מדוע הוא גורם לנו לטרוח, אולי לפעמים לסבול, בלי שהכל יבוא על מי מנוחות... "אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את ליבם לאביהם שבשמים..." (גמ' יומא ע"ו, א').

כבר לפני שנים שמעתי מהגאון בעל הדברי יציב, האדמו"ר מצאנז קלויזנבורג זצ"ל, מעשה על זקנו הגאון בעל הדברי חיים זצ"ל. אחד מילדיו הקטנים נלקח לבית עולמו, והלוויה התקיימה לפנות בוקר. כשחזרו החסידים מהלוויה, עוד לפני שהתחילו את תפילת השחר, עצר אותם הדברי חיים ואמר: ילד אחד הלך לאיבוד ביער, ולא מצא את אבא. הוא הולך בסבך ובוכה, הולך ותועה, אבי אבי היכן אתה? מסביבו חיות משחרות לטרף, אריות ונמרים, והוא לא יודע את נפשו... לפתע הוא מרגיש טפיחה חזקה על גבו. הילד מתחלחל בבעתה, את אשר יגור בא... אך להפתעתו הוא מגלה את אבא בעצמו קורא אליו; הנה אתה!...

קיבלתי מכה חזקה, סיים הדברי חיים, והמכה היתה כואבת, אבל במכה הזו - ראיתי את אבא שבשמים... בתוך המכה מצאתי את מי שהיכה

אותי... ומיד המשיך הדברי חיים יחד עם הקהל; 'הודו לה' קראו בשמו'...

אין לנו צרה גדולה יותר מאשר חורבן הבית, בית חיינו הגדול והקדוש. זוהי הצרה שכוללת את כל הצרות כולן במשך כל שנות גלותנו. אך מאידך אין לנו יחס גדול כל כך מאבינו שבשמים מאשר חורבן הבית. היה כאן חורבן גדול כל כך, עם עוצמה אדירה כל כך, שיכולה לבוא רק ממי שעומד אחר כתלנו.

אין לנו יכולת לדעת על מה ולמה, אך אם קבע הבורא ית' את זמני החורבן דוקא בזמני צום הרביעי וצום החמישי - על כרחך שכך נקבע לדורות: שאלו יהיו הימים של הקרבת אלוקים הגדולה ביותר שיכולה להיות... בחורבן עצמו - ירד אלינו ה' בצורה נוראה של מכת חרב ואבדן, אבל אז דוקא אז הוא ירד אלינו, התקשר עמנו ונועד איתנו, ולעתיד לבוא - יהיו אלו שוב ימים של קרבת אלוקים, והפעם מתוך ששון ושמחה ויום טוב.

במסכת תענית (תורה אור אות נ"ה ואות ס"ט) הביא השלה"ק בשם האריז"ל שזהו הביאור בפסוק "חג לה' מחר" (שמות ל"ב, ה'). הרי כידוע, מעשה העגל היה בט"ז בתמוז, שבו רימה השטן את ישראל כאילו תמו ארבעים הימים, ועל זה אמר להם אהרן 'חג לה' מחר' - מחר ב"ז בתמוז יהיה יום חג, שכן לעתיד יהפכה הקב"ה לששון ולשמחה...

אפילו תשעה באב עצמו נקרא מועד, ולא אומרים בו תחנון. וזאת מדוע? האם די במה שהוא עתיד להפוך ליום טוב, שכבר מעתה נקרא לו 'מועד', בעודנו בזמן החורבן? אלא כך ביאר השל"ה שם, וביטוי הרחבה בפרשת בלק (תורה אור אות ב'): "כי הדלות שהם הצרות - הם סיבות התרוממות, וגורמות להיות יתרון אור ממה שהיה, ויתרון אור הזה יבוא מהחושך... כי החורבן סיבת הישוב האמיתי, והוא על דרך דתן הסותר על מנת לבנות... ועל זה בא הרמז בתורה חג לה' מחר... ותשעה באב נקרא מועד, על שם עתיד שיהיה חג. על כן תשעה באב תמיד חל כמו שחל יום ראשון של פסח שבו יצאו ישראל ממצרים, שהוא מעין גאולה דלעתיד..."

מדוע החשכה סיבת האורה? מדוע רק אחרי ה'נפילת' מגיע ה'קמת'י? יש בזה כאמור הסברים רבים, אבל זהו אחד הביאורים: כאשר האדם הולך במהלך טבעי, בלי עליות ובלים מורדות, הוא יכול ללכת לבדו באין ה' איתו. הוא קיבל את עולמו, ושבו אין דורש ואין מבקש לו. מה יקרא לו אליו ומי יביע את הענין בו, 'שיהיה מקבל פני אביו כל יום'... רק הנפילה מוכיחה שיש כאן מישהו שעומד מאחורי הנפילה, מישהו שמבקש אותו ומחזר אחריו, ואותו שיפיל - הוא שירים, "כי נפילתי קמתי כי אשב בחושך ה' אור לי".

הנפילה הגדולה ביותר - היא הקימה הגדולה ביותר, וכגודל הצרה כך מביא הקב"ה פדות ורוחה. כי כגודל הנפילה - כך האדם אחוז חזק יותר ועמוק יותר בתוככי ידיו של הקב"ה, ומתוך האחיזה הזו מנשא אותו הבורא עד למעלה. אותם ימים עצמם של צער וחורבן, הם אותם ימים טובים של קרבת אלוקים שיהפכם ה' במהרה לששון ולשמחה.

'והאמת והשלום אהבו' - יש מקום לשני צדדים:

ושמא יתכן לומר, שאותו מבט של הצד השני, שמביט דוקא על תכלית החושך כעל תחילת האור, הוא אותו מבט שנרמז במילים 'האמת והשלום אהבו'.

בתחילת הדברים הקשינו היאך ה'אמת' יכולה ללכת עם ה'שלום', הרי אמת יש רק אחת, ואילו השלום בא לפשר בין השניים. אולם נראה שבאמת אין 'אמת' אחת. כמוכן שבשורש הדבר - יש רק אמת אחת ויחידה, אולם איך לגשת אל האמת - יש אין ספור דרכים, סגנונות וזוויות מבט. יש אדם שיראה את האמת בצורה כזו, ויש אדם שיראה אותה בצורה אחרת, ואי אפשר לומר על אף אחד מביניהם שהוא אינו מכוון

לאמת. שניהם מביטים על אותה אמת, אלא ששניהם נוגעים כל אחד בנקודה שונה מתוך האמת הכוללת.

על כגון זה אמרו חז"ל 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים', הגם שמכל מקום 'אי אפשר שיהיו שני הדעות אמת לאמיתו'. כי האמת לאמיתה - היא אמת אחת, שניתנה לנו מרועה אחד, אך זו עצמה היתה צורת הניתנה - שכל אחד יבין את התורה בשכלו הוא, ואין לך דעה שאין לה מקום. בכל הלכה יש מ"ט פנים לכאן ומ"ט פנים לכאן, הן בישיבה של מטה והן בישיבה של מעלה, כי בכל הלכה יש מ"ט פנים ואופנים כיצד לראות אותה ובאיזה אופן להביט עליה (ועי' בזה בריטב"א עירובין י"ג, ב').

גם בבריאה עצמה, אין דבר שניתן להכריע עליו באופן גורף שהוא רע מוחלט או טוב מוחלט. כל דבר נתון לשני צדדים, והכל תלוי באיזו צורה מסתכלים. האם למשל מים חמים הם דבר טוב? תלוי בשביל מה, והאם מים קרים הם דבר רע? תלוי בשביל מה... אדם שרגיל להשתמש במים לדבר אחד יגיד דבר אחד, והשני יגיד את ההפך, ושניהם גם יצדקו בדבריהם...

בדבריו חידש המהרש"א, שהשילוב בין 'אמת' ו'שלום' הוא עצם ההבנה שהעולם יכול להכיל בתוכו רוב דעות. הרי אם באמת מביטים על השורש - מוכרחת להיות אמת אחת בלי מקום לשני צדדים, אולם ה'שלום' מסוגל להבין שעל גבי האמת יש גם את הדרך בה היא מתקבלת, והדרך לקלוט את האמת יכולה להתקבל באין ספור צורות וצדדים, כל אחד ואחד לפי טעמו ונימוקו. כשם שאין פרצופיהם שווים כך אין דעותיהן שוות, וה'דעות' לא מחייבות להיות שקר. האדם מובין לפי מה שהוא רואה, וכל אדם רואה את התמונה מזווית אחרת.

(אגב אורחא אמר לי פעם מהגר"ר רפאל וסרמן זצ"ל, שכמעט ולא ניתן למצוא בחז"ל מחלוקת קוטבית, שתנא אחד למשל מחייב סקילה וחבירו מתיר לכתחילה. מצינו רק שיחלקו בין דאורייתא לדרבנן, או בין דיעבד ללכתחילה. משום שבמחלוקת קיצונית - כל צד אומר שהצד השני הוא עקום לחלוטין, וזה לא יתכן... בכל המחלוקות שהיו לחכמים היה מקום לשני הצדדים, וכל מחלוקתם היתה רק בסמוך לנקודת האמצע).

'האמת והשלום אהבו' שקיימו בית שמאי ובית הלל היתה אותה הבנה: לכל אחד יש את הדעה שלו, אולם יש מקום גם לדעה השניה. גם אם אני לא חושב כמוהו, ואף חולק עליה באופן מוחלט, עדיין אין הכרח שלשני לא היתה סיבה לומר אותה... לכל צד יש צד שני, ולכל דבר בבריאה יש כמה זוויות, הכל תלוי מהיכן מסתכלים. 'לא נמנעו ולא נמנעו' - הצד הראשון לא מונע את הצד ההפוך, והצד ההפוך לא מונע את הראשון, כי הכל ניתן מרועה אחד - בשורש הבריאה למעלה יש אמת אחת, שהיא ירדה לברואי מטה בשלל הבנות וצדדים.

וכשם שבכל הבריאה אין לך דבר שאין לו מקום, כך לגבי הזמנים - אותו זמן עצמו יכול לקיים את שניהם, גם את הצד הראשון וגם את הצד השני. יש כאן שורש אחד של קרבת אלוקים, אך הכל תלוי כיצד האדם ניגש אליו. אם הוא ראוי - הוא מגיע אל הקרבה מתוך ששון ושמחה, ואם חלילה לא - עליו לקיים את צום הרביעי וצום החמישי. יש כאן זמן אחד, עם מציאות אחת, אבל הוא עצמו יכול להתחלק לשניים, כששני הצדדים יכולים להיות אמת ותרייתו איתנייהו ביה, אחת מכאן ואחת מכאן. חכמים ראו את השועל יוצא מבית קודש הקודשים ובכו, ורבי עקיבא ראה את אותו שועל - וצחק... (א.ה. עי' בדרשות החת"ס לז' אב תקצ"ו). 'לקיים מה שנאמר - האמת והשלום אהבו'.

דוקא בזמן הצרה נמצא הקב"ה, ולית אתר פנוי מיניה:

בשבועות האלו, שכל רודפיה השיגוה בין המצרים, עומדים לפנינו 'מצרים' כפשוטן - חומות המחשיכות בעדנו בתוך תחום הזמן המועד לאבלות ולחורבן. אולם אותו הזמן בעצמו הוא הזמן של קרבת ה',

וכגודל החורבן העמוק, כך גודל הקרבה. 'אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר - חכה לו', שכן לפי רוב הצרות באה רוממות הגאולה.

ולא בזמנים אלו לבד, אלא בכל צער וצער, האדם מוכרח להכיר במציאות הפשוטה של 'ראו עתה כי אני אני הוא'. אין צורך להתכחש למכה, ולעיתים גם צריכים לבכות עליה, אך חייבים לדעת מהיכן היא באה... חז"ל אמרו 'חש בראשו יעסוק בתורה, חש בכל גופו יעסוק בתורה' וכו' (עירובין נ"ד, א'), ובפשטות הפשט בא לרבות, שאפילו שחש בראשו ובגופו בכל זאת יעסוק בתורה, אולם נראה לדרוש יתירה מזו: אם אתה חש בראשך וחש בכל גופך - דוקא כעת זהו זמן מסוגל יותר לעסוק בתורה... כל זמן של צער הוא מצב של קרבת ה', המצב בו הקב"ה מאמץ את האדם ועוטף אותו בתוך ידי, ואם יש לך סבל - אין לך זמן ראוי מזה לפתוח את הגמרא ולהבין את הסוגיא מחדש, יותר מכל זמן אחר...

זוהי הסיבה שתפילה מתקבלת יותר בעת צרה, כיון שבעת צרה - הקב"ה יורד אלינו. גם לגבי חולה מצינו ששכינה למעלה מראשותיו, עד שנפסק להלכה שאין לשבת בתוך ד' אמותיו, ומה הכוונה ש'שכינה למעלה מראשו'? ודאי שמלא כל הארץ כבודו, אבל ה'גילוי שכינה' - שהשכינה מתגלה בפרהסיא - נמצא דוקא על יד החולה. שם ניכרת יותר מלכותו ית', ולפיכך ראוי שם יותר להזהר בכבודו של מקום.

האחרונים כבר האריכו לקשר את סיום דברי הרמ"א בסוף חיבורו, וטוב לב משתה תמיד, למילים שבהם פתח את חיבורו מלשון הרמב"ם 'שויתי ה' לנגדי תמיד' (עיי"ש בשערי תשובה). והיו שאמרו, ש'טוב לב משתה תמיד' יכול להיות רק מי ש'שויתי ה' לנגדי תמיד'... סתם כך האדם לא יכול לשמוח בכל שעה, ואם ישמח - עלולה השמחה לבוא על ליבא ריקנא, אבל מי שנמצא תמיד במעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים - אין לו מצב שאינו של שמחה, הכל מקשה אחת של 'ואני קרבת אלוקים לי טוב'...

רבן גמליאל אמר על עצמו 'איני כשאר כל אדם, אסטניס אני', ולכן התיר לעצמו לרחוץ באבלותו (פרק שני דברכות), וכי כל אדם יכול לומר כן? אלא רבן גמליאל, שבמשנה הקודמת אמר 'איני שומע לכם לבטל ממני עול מלכות שמים אפילו שעה אחת', הוא זה שיכול לומר כן... אנחנו אמנם איננו בדרגה כזו, מעלתם של האבות הקדושים, אולם זוהי התכלית - להיות "קדושים שעומדים לפני ה' תמיד", עד שכל היום כולו יהיה במצב של 'עומד לפני המלך' כמו בשעת התפילה... (עי' בבי' הגר"א או"ח סי' ח'). אז גם יהיה מותר לשמוח 'תמיד', בלי החשש לשמחה שאינה של שמחה...

על כל פנים זה ודאי שאין לך מפרע שאינו שלוחו של מקום לקרב אותך אליו. דוקא בזמנים הקשים, כאשר שפוקדים את האדם עקתין דנפישין, אם מהדברים הטורדים את הגוף ואם מהדברים הטורדים את הנפש, אלו הם הזמנים המסוגלים להתקרב אליו ית' ולדעת שגם שם דוקא שם נמצא השי"ת.

בספר ראשית חכמה מביא מהזה"ק (פר' נח מ', א') שדי ב'כנישתא חדא' שישבו בתשובה כדי שבזכותם תבוא הגאולה. רבותינו כבר האריכו אם הדברים כפשוטן, אך שמא יש לדרוש בדרך דרש, שיתכן מצב שבו החורבן נגרם בגלל אחרים שבאותו דור, וכלפיהם הרי זה כאילו חרב בימיהם, אך כלפי ה'כנישתא חדא' שעומדת בתשובה שלמה - הרי כולם עומדים במצב של תיקון, וכלפיהם נחשב כביכול הם התחילו להכנס בשערי הגאולה.

בין אם כך ובין אם כך אין ספק שהימים הגדולים הללו הם ימים של קרבת אלוקים, וביד כל אדם ואדם הדבר תלוי אם לקחת את הזמנים איתו אל הצד הנעלה, לקרבה ולהתרוממות, ובזה לתקן את הצד הרע עצמו עד לתכלית הטוב - לשוב ולהתחדש כקדם.

שו"ת ודברי חיזוק בענייני השעה

מרבנו מרן ראש הישיבה הגאון

רבי שרגא שטיינמן שליט"א

השאלות נשאלו בסיום הועד השבועי יום א' ליל ר"ח מנחם אב תשפ"ד

- פנימי -

הגמ' בגיטין {נח:} מספרת ת"ר מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי, אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורים יפה עיניים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, הלך ועמד על פתח בית האסורים אמר {ישעיה מב כד}, "מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים", ענה אותו תינוק ואמר "הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו", התפעל מכך ר' יהושע בן חנניה ואמר, מובטחני בו שמורה הוראה בישראל, העבודה שאיני זז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו, אמרו לא זז משם עד שפדאו בממון הרבה ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל.

והעולם שואל מה כ"כ התפעל ר' יהושע בן חנניה מכך שהתינוק ידע להמשיך ולסיים את הפסוק, עד שיצא בהתפעלות גדולה ואמר מובטחני בו שיהיה מורה הוראה בישראל ומה החכמה הגדולה שבזה? וביאר מרנא הגרי"ז צוק"ל שבדרך הטבע תינוק במצב שפל שכזה צריך היה לחשוב שהנה הרשעים כבשו אותם, הם הרי שרפו להם את כל התבואה שעמדה להרבה שנים, ויש כבר כמה שנים מצור רעב וצמא והמצב נראה חמור ביותר, ובכל זאת אותו תינוק לא אחז שם אלא הוא תפס את הנקודה העיקרית "הלא ה' זו חטאנו לו" ובגלל זה אנחנו סובלים, וכל השאר זה רק אמצעי, ולכן כששמע זאת ריב"ח מיד הוא אמר בהתפעלות מובטחני בו שיהיה מורה הוראה בישראל, שזו מדרגה גדולה שכך תינוק יודע לומר. ולמעשה זה מה שקורה בחוש בימינו אנו, אם ישאלו חטוף למה אתה חטוף, הוא יאשים את כל העולם זה נכשל זה נרדם בשמירה וכו' אבל מה האמת "הלא ה' זו חטאנו לו" וצריך להתחזק ולהתקרב יותר להקב"ה.

ובגמ' בסוטה {מט:} מובא שאחד הדברים שיהיו בתקופה שלפני ביאת המשיח הוא "פני הדור כפני הכלב", ובמפרשים נאמרו בזה פירושים שונים, הגר"א וסרמן {קובץ מאמרים מאמר "עקבתא דמשיחא" אות י"ג} ביאר בשם הח"ח שהנותן מכה לכלב במקל, אין דרך הכלב להתנפל על המכה

אותו אלא על המקל שבו הוא הוכה, וכך גם בדור האחרון כשיבואו צרות וקשיים על כלל ישראל, לא יתלו זאת בהקב"ה, אלא ילכו וילחמו במקל שאלו הם האומות שמכות אותם.

וזה מה שאומר הנביא ישעי' {ישעיה ט יב} "והעם לא שב עד המכה", וכפרש"י שם "עד המכה, עד הקב"ה, שהוא מביא עליו את המכות האלה", וזה עלינו לדעת כי על כל צרה שלא תבוא, אנו מחויבים להגיש תעצמותינו לפני הקב"ה לבקש מלפניו להסיר רוע הגזירה והן א' כביר לא ימאס.

ש. ימים אלו של תשעת הימים הוגדרו בחז"ל כ'ריע מזלא דישראל', יש תחושה של יומא קא גרים ושימים אלו מועדים רח"ל לפרענות האם באמת צריכים לחשוש יותר?

ת. האמת אנחנו לא מבינים מה זה ריע מזליה, יש ימים יותר קשים ויש ימים יותר קלים, הכל לפי החטאים ולפי הזכויות, רק שיש ימים שבהם אין מזל לישראל, כתוב משנכנס אדר מרבין בשמחה ומשנכנס אב ממעטין בשמחה, ובאלו הימים שממעטין בשמחה כתוב שלא יכו את התלמידים כי אלו ימים שצריך להזהר יותר.

ש. היו שמועות שהרשעים רוצים לעשות מלחמה בתשעה באב יש בזה אולי את הבחינה של "קרא עלי מועד"?

ת. בוודאי שצריך לעורר רחמי שמים הימים גם קובעים, בימים שאין מזל צריך יותר רחמים. כתוב בספרים שבכל הדורות כל הצרות עד היום שנענשים בהם עמ"י מעורב בעונש קצת על מעשה העגל ואפילו שמה אנחנו קשורים לעגל, בכל זאת כתוב "וביום פקדי ופקדתי" ויש תביעה גם על זה.

ש. האם עכשיו זה כן בחינה של אשרי אדם מפחד תמיד, מה באמת צריך לעשות הציבור בדאגה מה יש לומר?

ת. בגמ' ברכות {ס.} הק' סתירה מצד אחד כתוב "פחדו בציון חטאים", ומצד שני כתוב {משלי כח יד} "אשרי אדם מפחד תמיד" ונראה שתמיד צריך לפחד, והגמ' מבארת שהוא בדברי תורה כתיב. כי זוהי ההצלה היחידה לעמול ולהיות שקוע בדברי תורה, תורה מגנא ומצלא אין לנו דרך אחרת!

ש. איך מסבירים לבנות ולילדים בבית מה כדאי לומר להם שיתחזקו?

ת. להיזהר במידות בבין אדם לחבירו, גם אם עשו לך תבליג, ואולי הפוך תתגבר תגמול לו טובה.

ש. האם בימים של מזל רע לישראל צריך לדאוג גם על הגשמיות, שואלים אם צריך לקנות יותר אוכל ושתייה, או לעשות גנרטור ?

ת. זה ענין של בטחון כל אחד לפי מדרגתו, אין מקום לדאגה צריך להיות בביטחון שהקב"ה יעזור לנו וישמור עלינו, היו אנשים שאחר שעברו את השואה תמיד דאגו שהמקרר יהיה מלא, הם ידעו מה זה מחסור ולא היו מסוגלים לראות שזורקים פרוסת לחם. אבל שום דבר לא בטוח וברור שאם יהיה הכרזה מראש שמחר לא יהיה מים, אז כדאי להכין, אבל עכשיו לא, וכי אנחנו יודעים משהו, ההיגיון שלנו אומר שאם יש כעת כוננות אז הם לא יעשו כלום הם ימתינו לרפיון ואז יגיבו, אבל מי אמר שזה ההיגיון שלהם, אנחנו צריכים לדעת שרפיון זה רפידים שרפו ידיהם מן התורה אז ויבא עמלק, הפחד הוא על ימי בין הזמנים שיש פחות תורה.

ש. א"כ אולי באמת יהיה נכון לקצר את הביה"ז שילמדו אולי עוד שבוע שיהיה עוד תורה ?

ת. זה לא יעזור לא ילמדו טוב, ב"ה יש היום הרבה ישיבות ביה"ז ובאמת צריך לחזק אותם, היה פעם איזה מבצע צבאי ובאו לגדולי ישראל שהורו לא לעשות את זה בין השעות שתיים לארבע שאז יש פחות לימוד ויש פחות תורה בעולם.

ש. אנשים שואלים האם אפשר להזמין נופש לביה"ז לנסוע לנוח בבכל שנה ?

ת. יש בזה שני חלקים, א. אם זה סכנה ביטחונית מקום קרוב לגבול זה מקום סכנה ופשוט שאסור. ב. יש את העניין של נושא בעול עם חברו, איך אדם נופש ושם שיש בני אדם שנמצאים במצוקה, איך אתה נוסע לאיזה אי ביון כשיש אנשים שסובלים, ואברך שמחליף דירה באיזור חרדי כמו קרי"ס ובית שמש זה לא נקרא נופש יוקרתי ואפשר, ובפרט שהרי זה מקום תורה שזה יותר מוגן, ובכלל כדאי שגם מי שהוא עצמו פחות בן תורה בוודאי עדיף להיות בסביבה של מקום תורה שהרי שם יש יותר שמירה, מרן הגר"ק היה אומר שלא רק ב"ב מוגנת אלא כל מקום של תורה הוא מוגן, ובב"ב קרית ספר ובית שמש יש הרבה תורה. הקב"ה יעזור שנזכה לרחמים גדולים ולגאולה השלימה בקרוב.

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
גאב"ד בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

הלכה למעשה

תשובות מורינו ראש בית ההוראה
במשנת מרן רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

טבילה בתשעת הימים

השאלה מי שרגיל כל יום לילך למקוה, האם מותר גם בתשעת הימים.

התשובה השיב רבינו: עושה לשם מצוה, ולכן מותר בצונן.

הוראה זו היתה בבחינת 'אין ולא ורפיא בידיה' שהיו פעמים שאסר זאת בתוקף אפילו לסופר סת"ם שרגיל לטבול בכל ביום. ופעמים שהתיר אך הוסיף 'עדיף שלא'. ולפי אבחנתי היה נראה שהתשובה היתה לפי סוג השואל, ודווקא כשהיה השואל מאותם שאצלם הטבילה קודם התפילה חשובה ביותר התיר.

חליצת נעליים בערב תשעה באב

השאלה כשחולץ נעליו בערב תשעה באב, האם יחלוץ כבכל יום את נעל שמאל תחילה.

התשובה כיון שיש מצוה בחליצת הנעליים בערב תשעה באב, יש לחלוץ את הימין תחילה, כבכל מצוה הנעשית בימין דרך חשיבות. וכן בערב יום כיפור ואף כהן החולץ נעליו לברכת כהנים, חולץ ימין תחילה.

ואומנם ביום כיפור שיש בו מצות עינוי וכן כהן הנושא כפיו, מקיימים מצוה בחליצת המנעלים "ויש כבוד ופאר לרגל החלוצה, שתהא מוקדמת לקדושה" (אורח משפט כ"ה), ואילו בתשעה באב כיון שהוא משום צער ואין בזה כבוד, היה מקום לאחר את הימין, אך כיון שעל ידי כן נוהג באבלות על החורבן, יש בזה מצוה ויחלוץ הימין תחילה. ומטעם זה אף אבל החולץ נעליו קודם השבעה יחלוץ ימין תחילה (צינוי הלכה - אבלות ערה).

צורת אמירת הקינות

השאלה האם יש הבדל בין אמירת הקינות בישיבה על כסא נמוך או בעמידה?

התשובה המנהג באמירות הקינות לשבת על כסא נמוך, לשבת דווקא ולא לעמוד. וכך נהג רבינו זצ"ל גם בעת זקנתו כשהישיבה על כסא נמוך היתה קשה עבורו ואף כשהמשיך באמירת קינות לאחר חצות היום. ונמצא סמך לזה בהלכות אבלות (יו"ד שפ"ו בט"ו ובש"ף) שרשאי האבל לעמוד ולהסתובב כחפצו, אך בזמן שהמנחמים אצלו, צריך לשבת על הקרקע, שזו צורת אבלות, וכשמנחמים צריך להראות אבל. כך גם אמירת הקינות צריכה להיות בצורת אבלות, כלומר בישיבה על הקרקע.

מלאכה בתשעה באב

השאלה מהו גדר עשיית מלאכה האסורה בתשעה באב.

התשובה כעין מה שנאסר בחול המועד, ולא כל מה שמסית דעתו מהאבלות. כמבואר במאירי (פסחים נז, ב) שאיסור עשיית מלאכה בתשעה באב מקורו באבלות, הנלמד (מועד קטן טו, ב) מחול

ידינו לא שפכו את הדם?

אזהרה מפורשת בתורה שישאל נתבעים על עוונותיהם שהובילו לחורבן בית המקדש. "וניתצתם את מזבחותרם ושברתם את מצבתם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלוהיהם תגדעון ואבדתם את שמם... לא תעשון כן לה' אלוהיכם" (דברים יב, ג-ד).

ומקשה רש"י מהספרי "מהי אזהרה לא תעשון כן לה' אלוהיכם, וכי תעלה על דעתך שישאל נותצין את מזבח ה' ומחריבים את בית המקדש כפי שמצוים לעשות לבתי עבודה זרה, אלא אמר רבי ישמעאל שלא תעשו כמעשיהם, ויגרמו עוונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב".

הרי שמלבד החיוב לשמירת התורה, אזהרה היא בלאו מפורש לא לעשות את המעשים שגורמים לחורבן הבית חלילה. וכפי שחורבן בית המקדש נגרם מהמעשים הרעים, כך שאר החורבנות נגרמים ממעשינו, ומקרא מלא הוא בפרשת עגלה ערופה כאשר זקני העיר אומרים "ידינו לא שפכו את הדם הזה".

מקשה הגמרא (סוטה סח, ב) מדוע הם מתוודים שלא שפכו את הדם, וכי עלתה על דעתנו שזקני בית דין שופכי דמים הם. "אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוייה", הרי שנתבעים על הגרמא ממעשיהם שגרם להרג. ואם כן יש לפשפש היטב ולבחון אם לא אנחנו גרמנו לכל הנזקים והצרות כמשסה נחש ארסי לעבר חברו שהוא 'גרמא' (בבא קמא כד, ב), וכך מעשינו כביכול גרמו לכך שהקב"ה הביא עלינו את הצרות הקשות ל"ע.

ועורר הגרי"ח **מונלאזין** (בדרשתו בליל א' דסליחות) שהגורם לצרות "העולה על כולם, הוא עוון תלמוד תורה שהוא כנגד כולם".

ואמנם "אמר רבי לוי, כל הפוסק מדברי תורה מאכילין אותו גחלי רתמים" (סוטה יב, ב), ומבואר בירושלמי (פסח טז, א) ששונה גחלי הרתום בזה שכל הגחלים כבים מבפנים ומבחוץ, אך גחלי הרתום "אף על פי שהוא כבה מבחוץ, בוער מבפנים". ומסופר במדרש תהלים (קכד, ד) על שני אנשים שהבעירו רותם לחימום מאכלם, וכשחזרו לאותו מקום לאחר שנה עדיין בערו הגחלים עד כדי שנוכו מהם. וכתב הגר"א (אבות ד, יז) תלמוד תורה כנגד כולם "וכשם ששכר לימוד תורה כנגד כולם, כך עוון ביטול תורה כנגד כולם לעונש".

בד בבד, שומה לשים ליבנו על הלימוד שהשיג ועל הזמן הרב שהשקיע לנצל, ובפרט בעת הזו שרבו הקשיים, כל רגע נחשב ויקר עד מאוד כאשר רבו המתבטלים בו, ואם כן השכר הרב הניתן על לימוד תורה השקול כשכר על קיום כל המצוות כולן, בעת הזו גדל שבעתיים. משום שמתווסף על שכרו הניסיונות הרבים בדורנו נגד התורה ולומדיה.

נחמה בכפליים

על חורבן ירושלים ותקומתה, כותב בילקוט שמעוני (ישעיה רמח) "חטאו בכפלים דכתיב חטא חטאה ירושלים, לקו בכפלים דכתיב (ישעיה מ, ב) כי לקתה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה, ומתנחמים בכפלים דכתיב (שם) נחמו נחמו עמי יאמר אלוהיכם".

ביאר מרן הגרי"ש **אלישיב** שנחשב שחטאו בכפליים כיון שכל חטא הוא גם גרמא בנוזקין של חורבן בית המקדש ולכל הצרות והפורענויות ר"ל שבאו בעקבות החטא. ואם כן חטאו בכפליים, ומידה כנגד מידה אף נענשו כפליים.

ואף הנחמה תהיה בכפליים כמבואר בבבא קמא (א, ב) "כי תצא אש ומצאה קוצים שלם שלם המבעיר" - למרות שהבעיר מדורה קטנה בתוך חצרו, חייב על שיצאה מעצמה והזיקה. כמו כן אמר הקדוש ברוך הוא למרות שאתם הבערתם את האש בציון שהרי עוונותיכם גרמו למקדש שיחרב, בכל זאת אני אשלם את הבערה כאילו אני הצתתי את האש שנאמר "כי אתה ה' באש הצתה", אני אנוחם ויבנה את בית המקדש כהמשך הפסוק "ובאש אתה עתיד לבנותה". וכיון שיש חילוק גדול בין מי שעושה טובה ובונה בית חרב לבין המחריב עצמו שמתוך שמכיר באשמתו בוודאי יבנהו יותר בשלמות. כך זו הנחמה בכפליים שלמרות שאנחנו חורבנוהו בחטאינו, אך הקב"ה יתייחס בזמן הנחמה כאילו הוא החריבו, ולכן נוכח לנחמה גדולה בכפליים.

ונראה שהנחמה בכפליים היא 'מידה כנגד מידה' וכעין שהחטא נחשב כפליים, כך כל מצוה נמדדת בכפליים הן על עצם המצוה, והן על הטובות והברכות הרבות שמשפיע על

העולם בעקבות כך. וממילא אף שכרו בכפליים על המצוה ועל הישועה והגאולה שבאה מחמתו.

ואל לנו לשכוח כי אם האדם נתבע כגרמא בניזקין, כמה שכר יקבל על ההצלה שהביא במעשיו הטובים, שהרי כל מעשה טוב, כל לימוד, כל שמירת ההלכה וכל התגברות על ניסיון, השכר עצום הן לאדם עצמו והן להגנת כל הסביבה. ואמרו חז"ל "מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות" (רש"י שמות לז, ז), וממילא אם משלמים כך במידת פורענות בצרות הרבות ל"ע, הרי שבמידה טובה השכר פי חמש מאות.

כמה טובה ונחמה בכפליים מביא לכל העולם כולו בכל מעשה קטן, בשיעור אחד, בכוונה נוספת בתפילה, בחיזוק במוסר, איננו יכולים לראות בעיני בשר ודם כמה אסונות מונעו וכמה חרון אף הסרנו בכך.

אם רק נאזין ונתעורר לקול הדופק על פתחי ליבנו לאורך שנות הגלות בהן לא התעוררנו, שהרי "כל שלא נבנה בית המקדש בימיו, כאילו נחרב בימיו", נזכה להיות גרמא להיטיב, ועל ידי כן נביא ברכה, ישועה ורוב טובה עם גאולת ציון וירושלים במהרה בימינו.

בן ציון הכהן קוק

ראש בית הוראה הכללי ירושלים
רב דק"ק אבי עזרי פתח תקוה
נשיא כולל להוראה "ציוני הלכה"
מח"ס "ציוני הלכה"

תשובת מורינו הרב שליט"א לא' ששאלו ביום היארצייט כיצד היתה דרכו של מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל להרגיע את הציבור החרד מפני האיומים הביטחוניים מצד אויבי ישראל

העצה היחידה לעבור את התקופה ברוגע

בזמן מלחמה עורר מרן הגר"ש אלישיב לבא לתפילה בזמן!

יש בזה כמה הסברים, אך נתמקד כעת בנוגע לשאלתך: חלק בלתי נפרד מהדמויות של מרן הוא התפילה שלו. אינני מדבר על הפן ההלכתי שהכל היה מודקדק ורבים באו מכל קצוי העולם להתבונן בתפילתו וללמוד ממנה הלכות רבות. אך חלק נפלא היה ה'עבודה' שבתפילה. הוא לא האריך בתפילתו אך היה מתפלל בצורה מעוררת: בקול, בנעימה. הרגשת שהתפילה מדברת אליי. בתיבות מסוימות בתפילה היה מושך מאד ומתרפק עליהן, כגון בברכת אבות בשמונה עשרה בסוף ברכת אבות "מלך עוזר ומושיע ומגן". הוא מושך תיבת ז'-מ-ו-ש-י-ע' ולא עזב אותה עד שהמעיים היו מתהפכות לשומעו. וכן פסוקי דזמרה בקול ובנעימה.

תיבות התפילה מחזקות ומעודדות. כשאדם שומע מה הוא אומר בשירת הים "ה' איש מלחמה" וכן בברכת יוצר "כי הוא לבדו בעל מלחמות", משנן זאת יום יום, הרי זה מחזק אותנו. הבעש"ט אומר אם לאחר התפילה אתה מרגיש כמו שהרגשת קודם התפילה, הרי שלא התפללת. תפילה רגילה מתוך שימת לב למה שאומרים, מרוממת ומחזקת. ברכות השחר מחזקות מאד. פסוקי דזמרה מחזקים מאד וכו' וכו'.

זאת העצה שאמר מרן לבוא בזמן לתפילה! כלומר, לומר ברכות השחר בשימת לב ולהתחיל פסוקי דזמרה עם הציבור, ולא אחריו. בצורה כזאת ניתן לומר פסוקי דזמרה ללא דילוג ועם שימת לב, וזה מחזק, מרומם, מעודד, משמח את הלבבות.

(שמחתי לראות בספר ימלא פי תהלתך ממרן הגרא"ל שטיינמן [ברכת אבות עמ' רי] "הגר"ז היה מאריך במיוחד באמירת תיבות ומביא גואל לבני בניהם וחזר על זה כמה פעמים. ואולי היה זה לחזק עצמו באמונה בביאת המשיח... ועוד יתכן דמביא גואל המכוון גם לגאולת אדם בכל עניניו מכל צרה בכל עת, לכן כתוב בלשון חזו"ה. וכן שונאי ישראל רוצים תמיד להצר ולגזור גזירות רעות וגם מה שניצולים מהם היא גאולה" ולכאורה מביא גואל יתכן ע"י כל מיני בני אדם שגואלים ג"כ).

זאת היא עצה מצינית ופריה רב. החידוש הוא שזו היא העצה היחידה לעבור את התקופה ברוגע. כל פסיכולוגיה אחרת הן עצות קוסמטיות. מלבד שבזה נותנים חשיבות לתפילה ואף הקב"ה מחשיבה ומקבל אותה.

המועד שנאמר "זהפכתי חגיכם לאבל". ודברי המשנה ברורה (תקנז, זא) שאיסור עשיית מלאכה הוא בכדי שלא יסחו דעתם מהאבלות, הם רק לומר שדינו כאבל. וכפי שהאריך במטה יהודה שפשוט שלא חמור מחול המועד. ודברי המשנה ברורה (תקנז, זא) להימנע מדיבורים בטלים המסיחים דעת, הוא רק הנהגה טובה ואינו כמנהג עשיית מלאכה.

בעל קורא ל'איכה' שאינו מתענה

שאלה אדם שאינו מתענה בתשעה באב מחמת חולי, האם יכול לשמש בעל קורא לציבור במגילת איכה ובקריאת התורה. **תשובה** יכול לקרוא, ומה שנפסק שמי שאינו מתענה לא יקרא בתורה (תקס"ז, א), מבואר בהתם סופר (ש"ת אורח חיים קנז) שהוא רק בקריאת "ויחל" שהיא קריאה של תענית שכשאינו מתענה אינו בכלל קריאת תענית, אך בתשעה באב שקוראים "כי תוליד בנים" היא מעניינו של יום שהוא יום פורענותא' וחייב בה אף מי שלא מתענה, ומ"מ עדיף להחמיר בזה. אך בקריאת המגילה שוודאי שהיא מעניינו של יום ללא קשר לתענית, אין צורך להחמיר.

קריאת שמע בהנחת תפילין

שאלה האם מותר לקרוא קריאת שמע כשמוניח התפילין במנחה של תשעה באב.

תשובה אמנם המשנה ברורה (תקנ"ה, ה) כתב שלא יקרא "דהלא עתה הוא רק כקורא בתורה ותלמוד תורה אסור כל היום", אכן מרן הגר"ש אלישיב קרא קריאת שמע בעת הנחתם הן בתפילין רש"י והן בתפילין ר"ת כמדי יום ביומו, כמבואר במאירי (תענית ז, ב) שאיסור תלמוד תורה רק כשקורא דרך שינון ולימוד, אך בדרך תפילה כדרכו מותר, וכעין הרמב"ן שהתיר לקרוא אף ברייתא דרבי ישמעאל (הלכות חג בחג קנז).

תענית חתן וכלה סמוך לתשעה באב

שאלה חתן וכלה הנישאים למחרת תשעה באב, האם צריכים לצום ביום חופתם.

תשובה יכולים להקל כשחוששים להיחלש מריבוי הצומות באותו שבוע, ואף אין צריכים לצום עד חצות. אכן עדיף לאחר את החופה לאחר צאת הכוכבים, כיון שכאשר החופה נערכת אחר צאת הכוכבים, אינו נחשב "יום החופה". ואמנם המנהג להתענות אף כשהחופה בלילה, אך חיוב התענית בכה"ג קל יותר.

ברם, כאשר החתן אוכל ביום חופתו, יש להיזהר מלשתות משקה המשכר (חכמת אדם קנז, ב) בכדי שיקדש בדעה צלולה ומיושבת. אך הכלה לא צריכה להיזהר בזה מפני שאינה משתתפת בקידושין אלא (ר"ן טריס ל, א) "מפקירה עצמה אצל בעלה" (ציוני הלכה - נישואין קנז).

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

להנצחה בעלון באמצעות

בקופת בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה

בית הוראה חדש
ירושלים
13/11/17

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס'
157

ההבדל שבין מלחמת מדין למלחמת עמלק

פרשת תפי"ד

ונכדיו, ולכן במלחמה עם עמלק בשביל לשבור את הזכות של עשיו היו צריכים רחמי שמים מרובים, ולכן עמד משה רבינו כל הזמן וידיו פרוסות בתפילה, וגם כאשר כבדו ידיו תמכו בהם אהרן וחור כדי שיוכל להמשיך ולבקש רחמי שמים עליהם. אבל במלחמת מדין, המדינים אין להם שום זכות, ובמלחמה כזו לא היה צריך משה רבינו להשתתף, והלכו שנים עשר אלף בלבד מכל ישראל והם אלו שעשו את המלחמה ונצחו את המדינים.

הסיבה שיש היום אריכות ימים

ורעיון דומה לזה שמעתי בשם ר' אהרן ליב שטיינמן זצ"ל ששאל שאלה, למה היום בדורות האחרונים יש אריכות ימים, ויש אנשים שחיים מאה שנה ויותר, וכמו הרבי הרב שך זצ"ל שחי יותר ממאה שנה, וגם ר' אהרן ליב בעצמו חי יותר ממאה שנה, ופעם בדורות עברו לא היו מאריכים ימים כל כך? ואמר ר' אהרן ליב שהשם עשה זאת כדי שיהיה הזדמנות לכבד את ההורים הזקנים, ויקיימו יותר כיבוד אב ואם, ודבר זה נצרך עכשיו לקראת ביאת המשיח, כדי לשבור את זכותו של עשיו שהיה מכבד את אביו, שהרי כשהמשיח יבוא תהא מלחמת גוג ומגוג, מלחמה עם עמלק וזרעו של עשיו, וכדי שיהיה לעם ישראל זכות כיבוד אב לשבור ולהכניע את כוחו של עמלק עשה הקב"ה שיהיה אפשרות לקיים יותר זמן מצות כיבוד אב. [ושמעתי שהגרא"א במשלי אומר שעיקר כיבוד אב ואם נאמר באביו ובאמו הזקנים, כדאיתא בגמרא, וביארו שכוונת הגר"א שבגמרא כתוב שכיבוד אב זה מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא, ואדם צעיר אינו צריך שבנו יעשה לו את זה, ורק כשההורים נהיים זקנים מקיימים בהם עיקר מצות כיבוד אב] וכך אני אמרתי לבאר מה שהיו צריכים רחמי שמים מרובים במלחמת עמלק, כדי לשבור את זכותו של עשיו שכיבד את אביו, ולכן הוצרך משה רבינו לעמוד כל הזמן בתפילה, אבל במלחמת מדין, לא היה להם שום זכות, ולא היה משה רבינו צריך לצאת ולהשתתף במלחמה כלל.

סיבת התפתחות הרפואה בדורות האחרונים

אבל צריך להסביר את התירוץ שאמר הרב שטיינמן, הרי לכאורה התשובה היא אחרת, אם תשאל סתם אדם מהרחוב למה יש היום אריכות ימים, יאמר לך שזה בגלל שהרפואה התפתחה, ויש אפי' חיסונים לילדים וזה מונע הרבה מחלות, ולכן אנשים מאריכים ימים, ככה יאמר כל אדם שתשאל אותו שאלה זו, גם הרפואה התקדמה, יש תרופות להרבה מחלות שלא היה בעבר, וגם היום מונעים את המחלות מראש שנותנים חיסונים לילדים, ואין שום אדם שיענה ויאמר שיש אריכות ימים בשביל לכבד את אבא ואמא.

אך כוונתו של ר' אהרן ליב היא פשוטה, נכון הרפואה התפתחה, אבל מי עושה את זה שהרפואה ככה התפתחה, ולמה עשה את זה שבדורות האחרונים הרפואה מתפתחת כל כך, ועל זה אמר הרב שטיינמן שהקב"ה עשה את זה בשביל עם ישראל, כדי שיקבלו את כח זכות המצוה של כיבוד אב, ובזה יוכלו לשבור את כחו של עשיו ולנצח במלחמת גוג ומגוג.

האם יש איסור תספורת וכיבוס במוצאי ט' באב

מדינא דגמ' (תענית כ"ט) נוהג מקצת אבילות מתחילת שבוע שחל בו ט' באב עד התענית, ואיתא שם במשנה וגמ', דאסרו רק תספורת וכיבוס [אפי' להניח מלבוש עד לאחר ט' באב], ולבישת בגדים מכובסים (אפי' נתכבסו מלפני שבוע זה) כדכתב הרא"ש שם. ומדינא דגמ' למוצאי התענית שרי מיד כדמסיק בגמ' ל' א' דהלכה כר"מ ע"ש. והנה שו"ע תקנ"א ס"ד כתב לאחר התענית מותר לספר ולכבס מיד. ובסי' תקנ"ח לגבי מנהג דבשר ויין פסק דמנהג כשר הוא שלא לאכל בשר ושלא לשתות יין ליל עשירי ויום עשירי, משום דההיכל בער בעיקר בעשירי עד שקיעת החמה, (והרמ"א אסר רק עד חצות). וכתב הבה"ל שם בשם המאמ"ר, דלענין כיבוס ותספורת [ורחיצה במרחץ] משמע ממרן תקנ"א, דשרי מיד במוצאי ט"ב, ורק בבשר ויין אסור משום שלא יהיה שולחן מלא ושולחן רבך חסר, או משום שמחה. אולם הבה"ל הביא דרש"ל אסר, וסיים הבה"ל שקשה להקל בזה. ולעני"ד היה נראה, דלהנהגים כיבוס ותספורת ורחיצה רק בשבוע שחל בו ט"ב, אי"כ לא אשכחן דהוסיפו ע"ע להחמיר בדיני אבילות, ורק בבשר ויין אסרו אי מר"ח משום שמחה יתירה אי מ"י בתמוז משום שלא יהא שולחן מלא וכו', אי"כ אין ללמוד מהא דנהגו איסור בבשר ויין במוצאי ט"ב עד יום עשירי מה"ט דלא יהא שולחן וכו', להחמיר לנהוג גם דיני אבילות, דלא אשכחן דהוסיפו ע"ע דיני אבילות. אבל להרמ"א דהחמירו בכיבוס ורחיצה ותספורת מר"ח והיינו שהוסיפו ע"ע בדיני אבילות, ה"ה דראוי להוסיף גם במוצאי ט"ב כמו שמוסיפין באיסור בשר ויין. וכן לפי המנהג שהביא מרן, דרחיצה מר"ח, י"ל דרחיצה תיאסר גם לאחר התענית בליל י' ויומו כמו בבשר ויין, אבל כיבוס ותספורת שלא הוסיפו בהם כלום, שרי נמי מיד לאחר התענית כדינא דגמ', ואין ללמוד מבשר ויין, ומדויק לשון מרן בסי' תקנ"א ס"ד שכתב לגבי כיבוס ותספורת דלאחר התענית מיד, מותרים. [עטה-אור שבת סי' מ"ח]

במלחמת מדין משה רבינו לא השתתף במלחמה

בפרשת השבוע קראנו על מלחמת מדין, שאמר השם למשה 'נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך', כלומר אמר לו הקב"ה אחרי שתלחם במדינים יגיע זמן מיתתך, ובכל זאת משה רבינו נזדרז לקיים ציווי של הקב"ה, וכתוב 'ויסרו מאלפי ישראל אלף למטה שנים עשר אלף חלוצי צבא' ופרש"י שהעם לא רצו ללכת למלחמה מפני שידעו שפטירתו של משה תלויה במלחמה זו, ובעל כורחם גייסו אותם לצבא כדי לקחת נקמת השם במדין, אך משה רבינו בעצמו לא יצא למלחמה, הוא שלח איתם את פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן שהיה משוח מלחמה, והוא היה זה שקורא את הקריאה שהכהן קורא בשעה שיוצאים למלחמה 'מי האיש אשר נטע כרם ולא חיללו ילך וישוב לביתו' 'ומי האיש אשר ארס אשה ולא לקחה ילך וישוב לביתו', 'ומי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו', ואמרו חז"ל הירא זה המתירא מעבירות שבידו, ואפי' עברה דרבנן, אפילו אם שח בין תפילין של יד לתפילין של ראש חוזר מעורכי המלחמה, ופנחס לקח איתו את ארון העדות את הציץ ואת החצוצרות, ופרש"י שבלעם היה מכשף והיה מפריח באויר את מלכי מדין בכשפיו, כך שלא יוכלו בני ישראל לפגוע בהם, ופנחס היה מראה להם את הציץ והם היו נופלים למטה, אולם משה רבינו בעצמו לא יצא למלחמה אלא ישב במחנה ולא עשה כלום, כך היה במלחמת מדין.

במלחמת עמלק משה רבינו ביקש רחמים כל הזמן

ואילו במלחמת עמלק, שהיתה המלחמה הראשונה מצאת בני ישראל ממצרים ברפידים קצת אחרי קריעת ים סוף, והגיע עמלק להלחם בישראל וקירר את האמבטיה, שהיו כולם יראים מעם ישראל, ומשה רבינו אמר ליהושע 'בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר', ומשה רבינו בעצמו עלה אל ראש הגבעה והיו ידיו פרוסות כלפי מעלה בתפילה ובתחנונים, 'והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק', בשביל לנצח במלחמת עמלק היה צריך כל הזמן רחמי שמים, וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה, ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד, כך כל הזמן היה צריך להרבות בתפילה ואם היה מפסיק מתפילתו וגבר עמלק.

ויש לשאול מדוע רק במלחמת עמלק השתתף משה רבינו במלחמה בתפילות שהיה מתפלל על הצלחת המלחמה לטובת ישראל, ואילו במלחמת מדין משה רבינו לא יצא בכלל למלחמה, ולא כתוב שהיה מתפלל כמו שנאמר על מלחמת עמלק. [וכן במלחמת סיחון ועוג משה רבינו בעצמו השתתף במלחמה והוא זה שהרג את סיחון ועוג כמ"ש בברכות (נ"ד ב') ולמה במלחמת מדין לא השתתף במלחמה].

במלחמת עמלק היו צריכים כח לשבור את זכויותיו של עשיו

ונראה שההסבר בזה הוא, כי מלחמת עמלק היתה קשה יותר מפני שיש לעמלק זכויות מסביו עשיו, שהרי עמלק הוא נכדו של עשיו, עשיו הוליד את אליפז ואליפז הוליד את עמלק, ועשיו היה לו זכות של כיבוד אב, שעשיו היה מיוחד בכיבוד אב שלו שהיה מכבד את יצחק, וכפי שחז"ל אומרים שעשיו היה לובש בגדים מיוחדים בשעה שהיה בא לשרת את אביו, וזכות זו של כיבוד אב שהיתה לעשיו עומדת לבניו

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

פרשת דברים

תוכחתו של משה רבינו לישראל

בפרשה: אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זב. התורה מפרטת בארוכה היכן בדיוק דיבר משה אל ישראל, וכל הרואה תמה על האריכות הגדולה הזו.

וכבר עמדו על זה רבותינו. ורש"י מביא לדקדק עוד, כי לא כתוב כאן לשון של אמירה, 'ויאמר משה', אלא 'אלה הדברים', לשון של דיבור. וכבר ידוע מה שאמרו רבותינו (מכות יא.), שלשון דיבור הוא לשון קשה, וכמו שנאמר (בראשית מב, ל) 'דבר אתנו אדוני הארץ קשות'. מדוע? – אומר רש"י, לפי שהם דברי תוכחות וממשיך רש"י ומבאר: מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהם. כל המקומות האלו שהזכיר כאן הפסוק, בעבר הירדן, במדבר, בערבה, כל אלו הם מקומות שהיה בהם עסק ביש, שכלל ישראל הכעיס בהם לפני הקב"ה. ולפיכך סתם את הדברים והזכיר ברמז מפני כבודו של ישראל. הפסוק לא אמר את כל זה במפורש, מפני כבודם. אבל נתן כאן רמז בציון המקומות האלו, שתבין שהכוונה לאותם מקומות שחטאו בהם. הן כך אמרו רבותינו במדרש משלי (פרשה כב), 'לחכימא ברמיזא', מי שהוא חכם מספיק שתדע לו והוא כבר יבין את מה שהתכוונת, 'ולשטיא בכורמיזא', הטיפש, רק אם תכה אותו באגרופ הוא יתחיל להבין. כלל ישראל ידעו והבינו היטב מה היתה הכוונה כשאמר משה רבינו 'במדבר', שרמז להם על החטא שחטאו באמנם (שמות טז, ג) 'מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים'. בערבה, הם הבינו שהכוונה לחטא שחטאו בבעל פעור בערבות מואב, וכן הלאה. משה רבינו הולך ומוכיח אותם ומזכיר להם את עוונותיהם בדברים קשים כגידין, אך ברמז, מפאת כבודם.

אל כל ישראל, מביא רש"י בשם רבותינו, אלו הוכיח מקצתם, אם היה לוקח רק חלק מכלל ישראל ואומר להם את תוכחת המוסר, היו אומרים אלו שנמצאים בשוק, אותם אלו שזה תמיד המקום שלהם, השוק, אתם שמעתם בן עמרם לא השיבותם דבר כך וכך. אתם אינכם מן היישוב, אבל אנחנו, אנשי השוק, אם אנחנו היינו שומעים אותו מוכיח, על כל טענה היינו משיבים לו אלף מענות וטענות ומתחצים את הכל. לפיכך כנסם כולם, קיבץ משה את כולם, ואמר להם הרי כולכם כאן. כל ישראל נמצאים, ובכן, מי שיש לו תשובה – ישיב. אני אומר לכם דברי תוכחה, ומי שיש לו מה לענות, יענה ונראה אם יעמדו דבריו.

זהו ענינו של ספר דברים, התוכחה של משה רבינו לכלל ישראל, לפני פטירתו. ובמדרש אמרו רבותינו (ילקוט שמעוני דברים רמז תשצג), למה נסמכה פרשת 'אלה הדברים אשר דבר משה אל בני ישראל', אל מה שכתוב קודם לכן בסוף ספר במדבר 'אלה המצוות והמשפטים' – לומר לך, אמר הקב"ה חביבין עלי דברי משה שהוכיח את ישראל כנגד כל המצוות שנתתי לכם. דברי התוכחה של רבן של ישראל, משה רבינו, חביבין עלי ושקולין אצלי כנגד כל המצוות.

יסוד המוסר – חזרה ושינון על הדברים הידועים מכבר

אבל באמת זה דבר שצריך להבין. אמנם יש בספר דברים כמה וכמה מצוות חדשות שלא נאמרו בחומשים הקודמים, אבל כל עיקרם של הפרשיות הראשונות כבר נשנו כולם בספרים הקודמים, ושם הספר מוכיח על זה שהרי נקרא 'משנה תורה', הוא חזרה על מה שכבר נאמר. מדוע ולשם מה נאמר ספר דברים או חלק ממנו, אם כבר נכתבו הדברים בספרים

הקודמים? כל דבריו של משה וכל מה שסיפר על חטאי עם ישראל, וכי לא נמצאים כבר בספרים הקודמים?

אלא מאי? הכל נכפל ונשנה כאן שוב מפני התוכחה. מהי תוכחה? האם בתוכחה באים ומשמיעים לאדם דברים חדשים? – לא. וכך כותב בספר נתיבות המוסר של הגאון רבי אברהם שמואל פינקל זצ"ל, בנו של הסבא מסלבודקא (מאמר ו'), דברי תוכחה הם הבאת דברים הידועים לאדם מכבר לידי השפעה על מעשיו והוצאתם מן הכח אל הפועל. בדברי תוכחה באמת לא באים לחדש לאדם חידושים, אלא חוזרים על הישנות.

השרף מבריסק, המהר"ל דיסקין זצ"ל, שהיה בדורו ענק שבענקים, היה ידוע בכח המחדש שלו. הוא היה רב בקהילה בבריסק, שהיתה אחת הקהילות המפוארות ביותר בחוצה לארץ. ובמועדים, בסוכות ופסח, היו באים כולם לבקר אותו, וכמו שאמרו חז"ל (ראש השנה טז:) שחייב אדם להקביל את פני רבו ברגל.

כשהיו באים אנשי המקום לבקר אותו, על מה היה מדבר אתם? על מזג האויר? על החמסין הנמשך? את זה הותר לנו לדבר. כל מי שנכנס אליו, אחר שהיה דורש בשלומו ומברך אותו בחג שמח, היה אומר לו חידושי תורה שנתחדשו לו באותה העת.

ספרו, שפעם אחת בחג הסוכות אחרי שיצאו כל האנשים שבאו לבקר אותו מלפניו, ולא היו אלה מעט אנשים כי אם אנשים רבים, דברו ובידו ביניהם על מה שדבר אתם הרב, והתחוור לכולם דבר מבהיל. התברר, שהוא דיבר עם כולם, ללא יוצא מן הכלל, על תוספות אחד במסכת סוכה, ולכל אחד הוא אמר חידוש אחר על דברי התוספות.

אנחנו קוראים דיבור בתוספות ברגע כמימריה, ואומרים, פשיטא, מאי קא משמע לך... כל זה מיותר ולא מובן מה רצה ר"ת ומה תירץ ר"י... אבל המהר"ל דיסקין, שהיה ידוע בכח המחדש שלו, מתוספות אחד הוציא מאות ואלפים של חידושים. תלמידו כותב עליו בהספד שלו, שבסוגיא אחת יכל לומר שלושים וששה חילוקים, מה שאדם מן השורה לא יכול בכלל לתפוס בדעת שלו דבר כזה.

זה היה כוחו בחידושי תורה, לחדש ולהוסיף תמיד לקח ופולפל. אבל בדברי מוסר? – פעמים הרבה היה חוזר על אותם ענינים ואותם מילים, בדיוק כמו שלמד אותם בפעם הקודמות. מפני שזהו גדר התוכחה, כמו שמבאר נתיבות המוסר (שם), 'הבאת דברים ידועים לאדם מכבר לידי השפעה על מעשיו'.

על רבי אלחנן וסרמן זצ"ל ספרו, שפעם שמע דברי מוסר מרבו, החפץ חיים זצ"ל. היה זה ביום ראש השנה, כשבקשו מהחפץ חיים שיעמוד לפני תקיעת שופר, זמן שבו הלבבות נפתחים ואנו מבקשים מהקב"ה שיעמוד מכסא דין וישב על כסא רחמים, ויאמר מעט דברי תוכחה לפני הציבור. הוא נענה, ודיבר מה שדיבר. אחרי שגמר החפץ חיים את דבריו, פנה אחד הרבנים שהיו שם אל רבי אלחנן וסרמן ולחש לו, 'כל מה שאמר החפץ חיים עכשיו, את אותם דברים בדיוק אמר גם בשנה שעברה, בלי להוסיף ובלי לגרוע'.

אמר לו רבי אלחנן, לא נכון. שבע מילים חדשות הוא הוסיף עכשיו... רבי אלחנן בכח הקליטה והזכרון שלו, שם לב למילים החדשות שאמר החפץ חיים עכשיו. אבל מכל מקום זה מה שעשה החפץ חיים, עמד ודיבר את אותם דברים פחות או יותר שדיבר בשנה שעברה. למה? כי הלב, כמו שכותב הגר"א באגרת שלו, הוא כמו סלע. אתה צריך להכות בו ולחזור

ולחכות באותו מקום עד שלבסוף הוא ישוב ויחדרו הדברים לתוכו. לכן צריכים לחזור שוב ושוב ולשנן את אותם דברי מוסר ותוכחה, עד שיעשו פרי לטובה.

וכך היה מנהגם של אבותינו ורבותינו, שאם ראו שיש צורך בדבר, היו חוזרים לילה שלם על משפט אחד של מוסר. וכמו שמספרים על רבי ישראל מסלנט זצ"ל שראו אותו פעם חוזר על משנה אחת במשך לילה שלם. איזו משנה? – 'הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם' (אבות ד, כא). כך חזר על המשנה הזאת שוב ושוב, בקול גדול ובהתעוררות. שאלו אותו, כבוד הרב, אתה צריך לדבר על קנאה תאוה וכבוד? הרי רבי ישראל כשנפטר, לא היה לו דבר להוריש לבנים שלו אחריו, חוץ מהטלית הישנה שלו וספר מסילת ישרים שלו. חוץ מאלו לא היה לו דבר, ואפילו ספרי קדש לא היו לו אלא היה שואל מאחרים, ואם כן הוא שהיה כולו מופשט מענייני הגשמיות וכל כולו קודש לה' אלהיו, מה שייכות יש לו לקנאה תאוה וכבוד שהוא צריך לחזור על זה לילה שלם?

אמר להם רבי ישראל, אספר לכם. מחר יש לי פגישה עם אחד מעשירי העיר באיזה ענין. אצל העשיר הזה בטח יש שטיח כזה, שאפשר לשקוע בתוכו... ובסלון שלו יש נברשת זהב עצומה, שאם היא נופלת על מישהו, הרבה מיתות בית דין יש בה... יש גם כאלו ששימים בבית גם תוכי, כי עם בני אדם הם לא מסתדרים, אז שימים אותו לפחות... ואני חושש שמא כשאראה את העושר הזה תכנס לי איזו מחשבת תאוה לדברים האלו בלב. כדי לחסן את עצמי ולהכניס ללבי דברי תוכחה ומוסר, אני חוזר כל הלילה על המשנה הזאת של 'הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם'.

זה מה שמשה רבינו עושה. הוא לא מחדש לישראל דברים חדשים, אלא עומד ומזכיר להם, רבותי, הזכרו איך שהעסכתם לפני הקב"ה במדבר, בערבה ובשאר מקומות. הוא לא אומר להם את כל זה במפורש מפני כבודם, אבל אנשי דור המדבר שהיו במדרגת נבואה, ידעו והבינו היטב את כוונתו. זהו גדר התוכחה, לחזור ולשנן שוב ושוב את הדברים הידועים, עד שייכנסו בלבו של אדם. והדברים האלו מצאו חן בעיני ה' יתברך, וכמו שהבאנו, שלכן נסמך 'אלה הדברים' ל'אלה המצוות', לומר לך ששקולה תוכחתו של משה רבינו כמו תר"ג המצוות.

ולכן משה רבינו הוכיח אותם דווקא סמוך למיתתו. לכאורה, ארבעים שנה הלכת אתם במדבר, ולמה דווקא עכשיו אתה מוצא את הזמן להוכיח אותם? אלא שבשעה כזו, קודם פטירתו, כשכלל ישראל יודעים שמשה רבינו עוד מעט עוזב אותם, הלבבות שלהם נפתחים והדברים יכולים להשפיע יותר. זה הזמן לדבר דברי מוסר, שזקוקים ללב פתוח כדי להקלט אצל האדם.

ובאמת, את היסוד הזה לימד אותנו רבינו הגדול הרמח"ל זצ"ל, בהקדמת ספרו מסילת ישרים. שם הוא כותב שמי שילמד בספר שלי, לא יבקש ולא יחפש למצוא חידושים או דברים שהוא לא שמע. אין בספר שלי שום חידושים, ואין התועלת הנלקט מזה החיבור כי אם בחזרות הרבה. אם אתה רוצה לקבל השפעה מהספר מסילת ישרים? – לא תוכל לקרוא אותו מכריכה לכריכה, ולקוות שהדברים יועילו. רק אם תחזור ותשנן את הדברים שוב ושוב, אז הדברים חודרים אל הלב ועושים פרי לטובה.

והרמח"ל שם כותב, שפעמים הרבה דווקא בדברים שידועים ומפורסמים – ההעלם מצוי. דווקא בדבר שהוא ידוע, שאם תגיד לאדם 'אתה יודע שצריך להזהר בזה וזה?' והוא יגיד לך 'בדאי שאני יודע', דווקא שם ההעלם מצוי וצריכים שם התעוררות רבה. ידיעת השכל לא מספיקה, אלא צריכים את הלב שירגיש, כמו שנאמר בכתוב (דברים ד, לט) 'ידיעת היום', ואחרי זה צריך שיהיה 'השובות אל לבבך', כי בידיעה לבד אין תועלת.

זהו יסוד תורת המוסר, אומר ה'נתיבות המוסר'. וזה הביאור בכל חומש דברים. שאלנו, הרי כל המצוות כבר נאמרו בחומשים הקודמים, ולשם מה צריך לכפול שוב את הכל. אך היא היא הנוגתה, ספר דברים הוא ספר מוסר ותוכחה, ולכן הוא נכפל וחוזר שוב על כל הדברים הידועים לנו מכבר, כדי שבחזרה עליהם יכנסו הדברים בלב ישראל.

חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר - חשיבות התוכחה

ומדוע זה כך? כי בטבע האדם להיות שוכח מהדברים החשובים. היצר מטעה את האדם ומשכיח ממנו את עיקר חובתו בעולמו. לכן האדם

צריך תמיד לחזור ולשנן את דברי המוסר, כדי לזכור ולהזכיר את מגמתו ומטרתו בזה העולם.

ומזה הטעם, מצאנו הרבה מצוות שבאים להזכיר לאדם את חובותיו. כמו למשל בקריאת שמע שאנו קוראים בכל יום, שבה אנחנו מזכירים את מצוות אהבת ה' ואת חובת העבודה שלנו, ואנחנו מצווים לשים את הדברים האלה על הלב, 'ושמתם את דברי אלה על לבבכם', איך עושים את זה? מה יסייע בידינו להחזיר הדברים אל הלב ולמנוע את שכחת היצר? – 'וקשרתם אותם לאות על ידכם והיו לטוטפות בין עיניכם, וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך'. כתיבת הדברים והקשירה, הם שיעוררו לאדם תמיד על חובתו בעולמו.

וכך כותב הרמב"ם בסוף הלכות מזוזה, שיש לנו מצוות שבאות להזכיר לאדם את קונו ואת חובת העבודה שלו בעולמו, וזה לשונו שם (פ"ז ה"ג): **חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד, וכל זמן שייכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקב"ה, ויזכור אהבתו ויעורר משנתו ושגיונותיו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישורים.**

ממשיך הרמב"ם: אמרו חכמים הראשונים, כל מי שיש לו תפילין בראשו וברצונו, וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, מוחזק הוא שלא יחטא, שהרי יש לו מזכירים רבים, והם הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא שנאמר (תהלים לד, ח) 'חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם'.

בשביל זה תקנו לנו רבותינו את כל הברכות. אדם שצמא ורוצה לשתות, צריך לברך שהכל נהיה בדברו. מדוע? הוא כבר מתייבש ורוצה לשתות, למה דווקא עכשיו צריך שיברך? אלא שזה בא כדי להזכיר לו, שים לב למה שאתה אומר, 'שהכל נהיה בדברו', זה לא שאתה פותח את הברז ולכן יש לך מים, אלא יש מנהיג לבירה שדאג לך ובגללו אתה יכול להרוות את צמאונך. בלי הברכות אדם היה יכול לשכוח לגמרי מכל זה, הוא עלול לחשוב לעצמו, מה הבעיה? אני צמא? מזל שיש לי ברז בבית. ולא היא. תקנו לו רבותינו שיברך, כדי שיזכור ויודה וישבח את קונו. ולכן אמרו רבותינו שמי שזהיר בברכות זוכה ליראת שמים, מפני שהן הן הדברים, כאשר אדם מברך כראוי, בלא לזרוק את הברכות מפיו אלא בשימת לב למה שהוא אומר, הרי הוא מוחזק בעצמו את הידיעה והתחושה שיש מנהיג לבריא, וכך הוא קונה יראת שמים.

זה התפקיד שלנו בימים אלו. וכי אנחנו יכולים לסמוך רק על אלול ועשרת ימי תשובה שאז נשתנה לטובה? וכי אנחנו לא מכירים את עצמנו איך שבכל שנה אנחנו עומדים ומבטיחים בימים הנוראים שהשנה אנחנו נשתדל ונשתפר, וכשמגיע חודש חשוון הכל נשכח? למה זה קורה? כי אין שיעון וחזרה יומיומית על המוסר. אין דרך אחרת שתשפיע על האדם, מלבד החזרה והשינון שוב ושוב על דברי תוכחה, שכמו שאנחנו רואים כאן, אין צורך בדברים חדשים, אלא אדרבה, גדר התוכחה הוא לחזור ולשנן שוב ושוב את הדברים שכבר ידועים, כי רק באמצעות השינון והחזרה והתזכורת הקבועה, יחדרו הדברים אל הלב ויעשו פרי לטובה, וה' יהיה בעזרתו.

1. הגמרא אומרת (נדרים 1), 'תניא אמר רבי אליעזר, מאי דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, אלו תפילין שבראש'. מי שמניח תפילין על ראשו כדת וכהלכה, יראים ממנו כל עמי הארצות.

וכבר היה לעולמים כדברים האלו, כידוע וכמפורסם. הרב תורת אמת שהיה רב בלונדון, היה קודם לכן רב בגרמניה, בזמן שהנאצים הארורים עלו לשלטון. הוא היה מגיע לשיבה שלו בבוקר מוקדם קודם זמן התפילה, מתעטיר בטלית ותפילין ויושב ולומד עד שמגיע זמן תפילת שחרית.

יום אחד בזמן שישב שם בבוקר ולמד, נכנסו פורעים להיכל הישיבה, והתחילו לעשות שם פגזים. הכו את התלמידים שהיו שם, והפכו והפילו את ספרי הקדש. הרב שהיה בחדר שלו וישב ולמד, שמע קולות ורעשים מכיוון בית המדרש, ויצא לראות ולבדוק מה קרה.

נכנס להיכל בית המדרש וראה שעומדים שם גדוד של פורעים שעושים שמות בישיבה. התקרב אליהם, והם כשראו אותו מעוטר בטלית ותפילין, ברחו משם כמו עכברים. התקיימו בו דברי הגמרא, 'וראו עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, ויראו ממך'.

אך כבר אמר אותו גדול, לא אמרו כאן 'אלו תפילין על הראש', אלא 'תפילין שבראש'. יש אחד שמניח תפילין על הראש, שלשה סוגי תפילין, רש"י, ר"ת ושימושא רבא... אבל היכן נמצא הראש שלו עצמו? הלך לאיבוד. זה לא מועיל שאתה שם תפילין על הראש, אלא צריך שתניח את התפילין בראש עצמו, שהם ואתה תהיו לדבר אחד.

ובאמת מעיקר הדין היינו צריכים להניח תפילין כל היום כולו, אלא שבגלל שאנחנו לא יכולים לשמור את עצמנו שלא להסחית דעת כל הזמן, מקצרים בזה. ויש כאלו שכבר בזבזו לציון או אחרי תפילת העמידה כבד להם התפילין והם מסלקים אותם. אבל באמת מי שיוזע את מעלת המצוה וקדושת התפילין שמשיפעה לאדם קדושה ויראה, נפרד בצער מהתפילין בכל יום.

דברי המשגיח הגה"צ רבי דב יפה זצוק"ל

עניין של פיקוח נפש

מרגלא בכומיה שעלינו להבין ולהשריש בעצמינו, כי לימוד המוסר זה לא עניין של "רווחא דמילתא" – תועלת פורתא, אלא הוא פיקוח נפש רוחני! מפני שמי שאינו לומד מוסר הוא אבוד... ומרן הרב שך זצ"ל התבטא פעם שאינו מבין היאך אפשר בכלל לחיות כיהודי ללא לימוד המוסר, ויתרה על זאת היה אומר בהתרגשות בקהל עם ועדה: "דעו לכם, שאני מחזיק טובה לאשר קרבני ללימוד המוסר – עוד יותר מלאמא שלי ע"ה אשר נפרדה ממני ושלחה אותי במסירות רבה ללימוד בשיבה"... עד כדי כך! ועוד היה המשגיח מצטט את לשונו של מרן הרב מפוניבז' זצ"ל שאמר בזה"ל: ח"ו לבטל מסדר המוסר למען המשך הלימוד, כי ראיתי מהניסיון, שאלו שישבו על יד ספר מוסר [אפילו שאני לא יודע כמה הם למדו] נשארו יהודים... ואחרים לא! והוסיף המשגיח בשם גדול אחר שהעיד מנסיונו בעסק החינוך, שאלו שלמדו מוסר נשארו בלימוד, ואלו שלא למדו מוסר,

אפי' שהיו גאונים לא נשארו בלימוד... משום כך כאשר שאל המשגיח אברך אחד, האם בכולל שלו לומדים מוסר? והשיב: שלומדים, אבל לא מחייבים בכך, אמר המשגיח: איני מבין, הלא הקב"ה מחייב אותנו בכך? שהרי אי אפשר לחיות כיהודי ולעשות רצון ד' בלא לימוד מוסר!

מביא לכל הישועות והרפואות

רבים היו משחרים לפתחו של רבנו המשגיח זצ"ל לקבלת עצה וברכה,

ולשאל כיצד יעלה בידם לזכות לישועה בעניינים שונים, פעמים רבות שהגיע לפניו אברך המצפה שנים רבות לפרי בטן, או בחור המתחנן לקבל ברכה לשידוך במהרה, או הסובל מבעיות של שלום הבית וכדו', טרם שברכם מעומק לב, תשובתו היתה בשאלה: תגיד לי יקירי: האם אתה לומד מוסר...?! תלמד מוסר – ותראה שזה יעזור! כי זו הסגולה והברכה המועילה לכל הישועות.

והיה מסביר, שמי שלומד מוסר, הקב"ה [שרק הוא נותן ישועות] מרוצה ממנו, וממילא יתן לו יותר סייעתא דשמיא שיקבל את מבוקשו. [ולפעמים היה אומר: היאך אפשר לזכות לברכה והצלחה, מי שבדעה צלולה אינו לומד מוסר, ומראה בכך שהוא מתרשל ולא עושה את האמצעים כדי למלא את חובתו בעולמו, ולאחד כזה לא נראה בכלל שהברכה תועיל!...] ואכן, בחסדי ה"ת ידוע על רבים שתכף קבלו על עצמם להתחיל ללמוד בספר מוסר בקביעות ונושעו אחרי ששמעו לעצתו הנאמנה...

האם גם לאכול אתה רק משתדל?

היו כאלו שבתחילה התחמקו משאלתו הנוקבת של המשגיח, וענו "אני משתדל", אך המשגיח לא היה מוותר ואמר להם: האם גם

לאכול אתה רק משתדל?!... לא מספיק להשתדל, אלא צריך ללמוד יום יום מוסר – וכמשי"כ ה"חיי אדם" שהוא חוב גמור יותר מכל הלימודים, וההלכה מחייבת ללמוד מוסר, כפי שאנו רואים שגדולי הפוסקים כתבו שחובה ללמוד מוסר! כן היא דעת בעל התומים, הגר"א, החיד"א, בעל ה"נתיבות", והחיי אדם, שהיו גדולי הפוסקים, וכן כותב המשנה ברורה בסימן הראשון.

ישנם אולי שחושבים שהמחדש של הצורך בלימוד המוסר הוא מרן הגרי"ס, וטעות הוא בידם שהרי כבר הראשונים כתבו ספרי מוסר, וד"ה היה ידוע מקדמת דנא כפי המובא בכמה מהספרים הקדמונים, גם מרן ה"בית יוסף" שכל בית ישראל נשען עליו זכה על ידי קדושתו שיתגלה אליו מלאך ד' מן השמים, ובספרו "מגיד מישרים" הוא מספר שהמלאך אמר לו ללמוד מוסר...!!! והגאון ר' איצ"ל בלאזר (בשערי אור) מאוד מתפעל מכך, שהלא עם מרן הבית יוסף - שהיה מתמיד עצום, חסיד וקדוש, ומלאך ד' דובר בו... אעפ"כ גם הוא צריך ללמוד מוסר כדי להכניע את

היצר מתוקפו, א"כ מי הוא זה שיכול לפטור את עצמו מכך?!

מונע מעצמו יסורים

אחד ניגש למרן המשגיח זצ"ל כאשר הוא שבור ורצוף מחמת שחלה ל"ע במחלה הנוראה, המשגיח השתתף איתו בצרתו הנוראה, ואחרי שתיקה ממושכת אמר לו: ברצוני יקירי ליתן לך עיצה מועילה: תתחיל מעתה להקפיד ללמוד כל יום פרק שלישי במסילת

ישרים, ואקווה שבעזרה"ת תזכה לישועה. וביאר את עצתו כי פרק שלישי עוסק בעיקר בחשבון הנפש, וא"כ הלומד בפרק זה, יכול להשתנות כולו למוטב. וגם אם נגזר עליו רח"ל... הרי כיון שהשתנה לאדם אחר, לא עליו נגזרה הגזרה! [בהזדמנות אחרת נתן המשגיח עצה זו גם לאברך שחיפש נואשות אחר עיצה לזרע של קיימא]. והפליא לומר בשם המשגיח מפוניבז' רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל, כי שינוי האדם - על ידי לימוד המוסר - מועיל יותר מאשר שינוי השם...!!! לאחר שפנה ויצא הנ"ל מביתו, הוסיף המשגיח לומר בכאב: הרי היסורין באים אל האדם כדי לעורר אותו. ואם אדם לומד מוסר, שייך שהקב"ה יכול לחכות שיתעורר מלימוד המוסר, וממילא אין צורך להביא עליו יסורים, אולם, מי שאינו לומד מוסר, אין לקב"ה כביכול דרך אחרת לעורר אותו - אלא על ידי יסורים רח"ל, ואז הוא כבר יתחיל לפשפש במעשיו! וא"כ, מדוע ולמה לחכות להגיע למצב שכזה?... ומשום כך כאשר אדם מקבל על עצמו ללמוד מוסר בקביעות, לפעמים חוסך הוא מעצמו יסורים... ופעמים אף מונע מעצמו גזר דין קשה!!!

[מכתבי תלמידו ר' ישראל מאיר קניגסברג]

דרכי השב"ה אל הלב

בחשיבות הסדרים ברוחניות בכלל ובלימוד המוסר בפרט

קביעת זמן משוריין ללימוד המוסר

הגה"צ ר' דב יפה [מתוך קונטרס 'ימי הביניים'] אמר: "אם בהיותנו בישיבה כשאנו עסוקים כל הזמן בלימוד התורה, ואין לנו את הנסיונות של בין הזמנים אנו צריכים כל יום את ה'דלק לאדם' - ללימוד מוסר, א"כ כל שכן וק"ו שאנו זקוקים לכך בבין הזמנים כשאנו נמצאים מחוץ לכתלי הישיבה! ולכן צריכים מאוד להקפיד על לימוד מוסר ב'בין הזמנים' [אפילו שקשה...]. כיון שלימוד המוסר בזמן זה - הוא בגדר פיקוח נפש! וא"כ לא יעלה על הדעת שיעבור יום בבין הזמנים ללא לימוד מוסר, כיון שקשה מאוד להחזיק מעמד בלא זה, שהלא המוסר נותן עוצמה לאדם בכדי להתמודד עם כל הנסיונות". הגה"צ ר' שלמה וולבה כתב [עלי שור ח"ב קע"ה]: "תקבע לך זמן משוריין ללימוד, שלא יופרע מטרדות היום. הטוב ביותר לקבוע את הזמן בקשר עם אחת התפילות, כגון לפני או תיכף אחרי שחרית. השיעור הוא לפי ההבנה והאפשרות רצוי הוא ללמוד חצי שעה".

התועלת העצומה בסדר יום קבוע

כדי שיהיה זמן משוריין, בדר"כ נצרך צורה קבועה לסדר היום [עכ"פ בקווים כלליים]. על חשיבות ה'סדר' בעבודת ה', ובכללות הפליגו רבותינו ונביא חלק מדבריהם בזה. הגה"צ ר' ירוחם ממיר אומר: "הסבא מקלם היה אומר, שהסדר דומה לקשר שבשלשלת של מרגליות. על אף שהמרגליות הן העיקר, והקשר שבשלשלת הינו באמת רק דבר טפל, אך מכל מקום אם יתירו את הקשר הנה יפלו כל המרגליות ארצה. כן הוא הענין של סדר. סדר הוא השומר כל הטוב שבעולם, אע"פ שכשלעצמו אינו אלא דבר טפל. אם האדם הוא מסודר, אזי התורה, התפילה וכל המצוות שלו שמורים הם, ובטוחים בקיומם. ואם לאו ח"ו, אז כל המרגליות יפלו ארצה... צריך האדם לקום משנתו בזמן קבוע, להתפלל בזמן קבוע, להתחיל ללימוד בזמן קבוע, וגם לפסוק מלימודו צריך להיות בזמן קבוע. הסבא היה מספר בשם הגר"ח מוולוז'ין, כשמגיע לדוגמא שעה י"ב, הזמן שקבע לו אדם לסיים סדר לימודו, צריך הוא לפסוק בין תיבת 'אמר' לתיבת 'רבא', ולהניח את תיבת 'רבא' עבור ה'סדר' הבא. רואים אנו אומות אשר יש להם מעלת הסדר, והיא אמנם הסיבה

להם לשלימות בתעשייה ובמדע. ואם מעלת הסידור פועלת גדולות בדברים גשמיים, ק"ו שמעלת הסידור תפעול גדולות ודאי כשנשתמש בה ברוחניות, לתורה ולמצות". [דעת תורה במדבר י"ז] אומר הגה"צ ר' דב יפה [קונטרס 'ימי הביניים']: "כל דברי הקדושה והעבודה דרושים סדר, וסדר זה המפתח להצלחה! ולכן תמיד חשוב מאוד לשמור על סדרים, ואף בימי בין הזמנים, שיהיו סדרים ללימוד ולשאר הצרכים, שהכל יהי עפ"י סדר".

מנן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל אמר: "נוכחתי לראות, שסיבת אי צמיחתם בתורה של כמה וכמה שהיו עתידים להיות גדולים, היתה מפאת אי הסדר בשגרת יומם!" [המשגיח כתב לעצמו בפנקס מימי בחורו]: "הסדר והתוכנית הם אבות ההצלחה. הכרח לעשות תכנית, כי אחרת - השטן עושה את התכנית! כמה אין חשק לעשות תכנית, ומה קשה נראה הדבר, האין זה מפני חשיבותה?"

"נוכחתי לראות, שסיבת אי צמיחתם בתורה של כמה וכמה שהיו עתידים להיות גדולים, היתה מפאת אי הסדר בשגרת יומם"

עצות לסדר יום בביה"ז "ולכן צריך להגות תכנית - סדר יום - ל'בין הזמנים', ומלכתחילה צריך לקחת בחשבון שעלולים להיות שינויים, ויש לחשוב על כך מראש ולעשות שני תוכניות: א' מה לכתחילה הכי טוב, ב' מה הוא המינימום. וכן מה יעשה

באם לא יתאפשר לו כפי שחישב בתחילה. וכשם שבמלחמה, כאשר עושים חומה מחשבים את האפשרות שהחומה תיפרץ, ומשום כך עושים עוד חומה פנימית, כמו"כ כאשר עושים תכנית ל'בין הזמנים' צריך לקחת בחשבון מה יעשה אם לא יתאפשר לעמוד באותה התכנית, ואם רואה שאינו מסתדר לו מה שתכנן לא ידחה הדבר ל'בין הזמנים' הבא, אלא יתגבר ויחשוב מה יוכל לשפר כדי שכן יעמוד בתוכניתו.

ולכן גם בימי 'בין הזמנים' עצמם יש להתבונן ולחשב היטב את צעדינו, בבוקר לחשב איך יהי עד הערב, ובערב לחשב איך באמת עבר היום ואיך יראה הבוקר שלמחרת, [א. ה. הגרש"ז] א היה מסדר 'סדר היום' יום קודם (עדות בני משפחתו) וללמוד מהשגיאות על להבא, וכאשר רואה שהדבר נצרך אל לו לחשוש מלעשות שינויים, הן בסדר היום, והן בסוג הלימוד. וכבר אמר אחד החכמים: 'בבין הזמנים' אתה צריך להיות ראש הישיבה והמשגיח של עצמך!" ועיין עלי שור ח"ב עמ' שי"ט באופן העבודה המעשית

"והיו הדברים האלה... על לבבך" - שיהיה ד"ת חרות על לבו [ח"ה תורת הבית פ"ו]

מה התאנה הזו כל זמן שאדם ממשמש בה מוצא בה תאנים, אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן, מוצא בהן טעם... בלימוד צריך בכל פעם שחוזר ושונה, אף אותה סוגיה שכבר שנאה פעמים רבות, למצוא דברים חדשים, בהבנת העניין, בהירות, בעמקות, בדיוק הלשון של הסוגיה. [מנן הגר"מ לפקוביץ, אמרי דעת ח"א, ע"א] כל פרק שיגמור יחזור עליה שוב מהחל עד כלה, וכשיגמור הגמרא יחזור עליה שוב מהחל עד כלה. וכל עיקר ההצלחה הוא בחזרה, "ועי' רבוי החזרה מתפתח הכשרון, שלאחר שהסוגיות מתבהרות - הכשרון מתפתח". [מנן הגר"מ קנייבסקי קריינא דאגרתא ח"א ו']

תועלת החזרה להבנת הלימוד ופיתוח הכשרון: כתב המהר"ל [דרוש על התורה]: "כשחוזר על תלמודו הוא מתחכם ונעשה חריף. שכן אמרו במדרש 'כי לא רבים יחכמו', אמר אליהוא לחבריו של איוב, לא כל מי שעוסק בתורה מתחכם. אלא, אכן רוח היא באנוש, שנותן בו הקב"ה רוח כדי שיהיה רגיל בתלמודו, עד כאן. הרי לך מכאן כי החוזר על תלמודו, ורגיל אצלו הוא מתחכם... ואילו היו בני האדם נותנים לבם לדבר זה, ירוצו ולא ייגעו, ילכו ולא ייעפו לרדוף אחר חזרת תלמודם". אמרו בגמרא עירובין נ"ד א', 'מאי דכתיב 'נוצר תאנה יאכל פריה',

כניסת שבת ב"ב 7:08

יציאת שבת ב"ב 8:08

פרשת דברים

גיליון 113

שנה ג'

תשפ"ד

משלחן גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

פרשת דברים - חזון

'מבטם' של גדולי ישראל הוא 'מבט' אחר משאר בני"א

"ואשימם בראשיכם" (א,ג)

אמרו במדרש "ואשימם כתיב (מלשון אשמה) אמר רבי יהושע, אמר להם משה, אם אי אתם נשמעים להם אשמה תלויה בראשיכם (האשמה עליכם).

למה הדבר דומה לנחש הזה שאמר הזנב לראש עד מתי אתה מתהלך תחילה, אני אלך תחילה. אמר לו לך. הלך ומצא גומא של מים ונפל לתוכה. מצא אש ונפל לתוכו. מצא קוצים ונפל לתוכו. מי גרם לו, על שהלך הראש אחר הזנב. כך כשהקטנים נשמעים לגדולים, הם גוזרים לפני המקום והוא עושה. ובשעה שהגדולים מהלכים אחר הקטנים נופלים לאחר פניהם. ע"כ המדרש.

ויש להבין מדוע המשיל המדרש ענין זה של אי ציות והליכה אחר גדולי ישראל לראש הנחש שהולך אחר הזנב, הרי בזנב אין כח ראייה כלל ואילו בנמשל אמנם לגדולי ישראל ראייתם חזקה יותר אבל סו"ס לכולם יש עינים לראות.

ביאר בספר "שמש הרים" שאכן המשל מדויק, ועיקר כוונת המדרש ללמדנו לבל נחשוב שראיית הקטנים ראייה היא אלא שאינה חדה כ"כ וכדומה. הנחה מוטעית זו באו חז"ל לשרש מאיתנו וללמדנו שמבטם של גדולי ישראל הוא מבט אחר לגמרי אשר בזה אין לקטנים כח ראייה כלל וכלל. כמו ההבדל שבין אור הנר לאור השמש, לאור הנר האדם רואה את הנעשה בד' אמותיו בלבד, ואילו מבטם של גדולי ישראל אשר זיכו אותם משמים בכח תורתם וצדקתם להנהיג את העם כמו אור החמה שרואים את התמונה הכוללת. ולא עוד אלא שהם "גוזרים לפני המקום והקב"ה מקיים..."

'כל מה שאתה ניזון משמועות אל תחליט לפני שתשמע את הצד השני... וגם כשהיצה"ר בא אליך - תמתין לשמוע צד שני'

"שמוע בין אחיכם"

כתב ה"אור החיים" הקדוש: ושמעתי מפי חכם גדול וחסיד וגדול בישראל חביב עלי כרוחי ה"ה הרב רבי משה בירדוגו זלה"ה שהיה מדקדק בשעת הדין שיהיו עיניו למטה ולא היה נושא עינו כל עיקר, שהיה מרגיש שאם היה נושא עיניו לצד ההכרח באיזה אחד מבעלי הדין היה מתבלבל שכנגדו, והוא אומר "שמוע בין אחיכם" שלא יעשו אלא השמיעה, והדברים באים מהטוענים לפניהם באין השתנות לאחד מהם, ובזה "ושפטתם צדק" עכ"ל.

מון הגרא"מ שך זצ"ל סיפר ששמע מהגר"ב עפשטיין זצ"ל בעל ה"תורה תמימה" שסיפר על בעל ה"מראות הצובאות" שכשהיה שומע ששנים באים לדון אצלו היה מתעטף בטלית ומפשילה עד ברכיו ורק אז היו הבעלי דין נכנסים לפניו לדון.

הגרמ"מ שולזינגר זצ"ל היה אומר: "הרבה צרות שאדם סובל בעולם הן ברוחניות והן בגשמיות, כי הוא לא מקיים 'שמוע בין אחיכם'. כל מה שמספרים לו, הוא רק שומע צד אחד... עצה טובה, כל מה שאתה ניזון משמועות בכל נושא שהוא, ולא משנה מי המספר, חבר, הבן שלך, אפילו הקרובים אליך, אל תחליט לפני שתשמע את הצד השני... וגם כשהיצה"ר בא אליך - תמתין לשמוע צד שני. שמוע בין אחיכם..."

עניני חינוך - כיצד להעיר ולהוכיח

בתחילת הפרשה לומדים שמשה הוכיח את ישראל בדרך רמז, כדי לשמור על כבודם.

מהפסוק "אל תוכח לך פן ישנאך, הוכחם ויאהבך" (משלי ט'), למד השל"ה הקד' כלל גדול במצות תוכחה, כאשר אתה מוכיח אל תאמר רק את חסרונותיו של מקבל התוכחה, כי אז ישנאך ולא ישמע לדבריך, והיינו "אל תוכח לך" - אל תוכיח אותו באופן שתאמר לו שהוא לך. אדרבה, "הוכח לחכם" - אמור לו חכם אתה ולכן לא מתאים לך לנהוג כן, ואז יאהבך וישמע לקול דברי התוכחה.

פעם אחת ערך מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל מבחן על המשנה בחורה שנלמד בישיבה לאחר התפילה בבוקר, כדי לחזק לימוד זה. אחד הבחורים סיים את המבחן בזמן קצר ומסרו למרן הגרמ"י. לאחר מכן ראה הבחור שרוב הבחורים סיימו בזמן ארוך יותר וליבו היה נוקפו שגה במבחן. ולכן, כאשר הגרמ"ל הודיע שהבחנים בדוקים, אותו בחור חש מהציון ולא בא לקבל את המבחן.

לאחר כשבוע ניגש אליו הגרמ"ל והגיש לו את המבחן ואמר לו: "תשובותיך קצרות, מתומצצות ויש לך את היכולת 'לחתוך', אלו נתונים טובים בשביל להיות מורה הוראה, וכדאי שתשקיע בכיוון הזה, אתה יכול לעשות חיל בתחום הזה". ואז הוסיף כבדרך אגב: "חסרים הרבה 'ביאור הלכה' שלא כתבת, כדאי לעבור אליהם ולחזור עליהם".

הבחור הבן הטב את הביקורת המרומזת, אך מצד שני קיבל 'פירגון' גדול על היכולת שלו, ואכן צמח ועשה חיל בלימודו, והוא כיום איש הלכה מובהק הפוסק בבהירות ובתמציתיות.

הסתרת הצלחת ישראל בפני הגוים

"רב לכם סב את ההר הזה פנו לכם צפונה" (ב,ג)

חז"ל דורשים "אם הגיעה שעתו של עשיו, הצפינו עצמכם". וכותב ה"כלי יקר" "כי פסוק זה נוקב ויורד עד התהום ויש בו רמז לשעה ולדורות".

וביאר "וענין הצפנה זו נראה לי, שאם ימצא האיש הישראלי איזו הצלחה זעיר שם, אזי יטמין אותו ויצפין הכל בפני עשיו. כי אין לך אומה שמתקנאת בישראל כמו עשיו, כי לדעתם הכל גזול מהם מן ברכת יעקב אבינו שלקח ברכותיו של עשיו במרמה. וכן יעקב צוה לבניו 'למה תתראו' וכו' על כן צוה דוקא על עשו 'פנו לכם צפונה' שלא יתקנא בכם" ומסיים הכלי יקר: "וזוהי היפך ממה שישאל עושין בדורות הללו בארצות אויביהם, כי מי שיש לו מנה הוא מראה עצמו במלבושי כבוד ובתים ספונים וחשובים כאילו היו לו כמה אלפים, ומגרים האומות בעצמם ועוברים על מה שנאמר 'פנו לכם צפונה'. ומנהג זה ברעת בני עמינו והוא המסבב את כל התלאה אשר מצאתנו, והמשכילים יבינו ליקח מוסר".

קדימת דינו של ת"ח וכהן

"וְאֶצְנֶה אֶת שְׂפָטֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפָטֶתֶם צָדֵק בֵּין אִישׁ וּבֵין אֶחָיו וּבֵין גֵּרֹ" (א', ט"ז)

הקדמת דין הת"ח א. כשהת"ח הנתבע ב. כשיש ת"ח יותר גדול ג. כשכבר התחילו דין אחר

הקדמת כהן א. אם יש קדימה ב'דין' ב. אם צריך להקדימו במילי דעלמא כגון ברופא או במכולת

להקדים קריאת שמע לנתינת ריפתא לעני, ולכן אמרין בזה עוסק במצוה פטור מהמצוה.

אבל לגבי מצוות שגוף המצוה היא "להקדימו", כגון כאן שממצות כבוד התורה מצוה להקדימו, בזה אין ההלכה של עוסק במצוה פטור מהמצוה, שעצם הדבר שמפסיק ומקדים הת"ח זה גופא מצוה!

אם יש חיוב על הבי"ד להקדים לדון דינו של כהן

איתא בנדרים דף ס"ב, א' מנלן דת"ח שרו ליה תיגרא ברישא, דכתיב "ובני דוד כהנים היו" מה כהן נוטל בראש אף ת"ח נוטל בראש, ומייתי עלה "וקדשתו" לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון.

"האורים ותומים" (ח"מ סימן ט"ו ס"ק ג') תמה מדוע הגמ' השמיטה הך דסליק מיניה "לפתוח דינו ראשון"?

מכוח קושיה זו הוכיח האו"ת שאין דין קדימה לדינו של כהן, דמה דבר שבקדושה יש בהקדמת דברי ריבות, ולכן השמיטה הגמ' דין זה לפתוח דינו ראשון.

אבל לת"ח ילפינן על כל פנים בהיקש דלדבר שבקדושה יש לו זכות קדימה, דלגבי ת"ח הוי הקדמת הדין דבר שבקדושה שלא יבטל מלימודו.

את קושיית האו"ת מיישב בהגהות **"חכמת שלמה"** דזה גופה כונת הגמ' ד"נוטל בראש" היינו לענין דין שדינו קודם, והוא בכלל מה שאמרו "וקדשתו" לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון וכו', וא"כ להתחיל בדין היינו לפתוח ראשון. (לדבריו ק"ק הלשון "נוטל")

ואכן בריטב"א מוע"ק דף כ"ח, ב' כתב להדיא **דבכלל "וקדשתו" הוי למישרי תגריה ברישא**, מבואר דיש דין קדימה בדין לכהן משום "וקדשתו" ודלא כמסקנת האו"ת.

מדוע הפוסקים השמיטו האי דינא שכהן קודם בדין

האו"ת כתב ליישב בדרך אחת ע"פ דברי המג"א (בסימן ר"א ס"ק ד' שהובא במנ"ח סוף מצוה רס"ט) דהאידינא אין אנו בקיאים מי הם כהנים מיוחסים והוי רק כהני חזקה.

מטעם זה כתב ב"פליתי" (סימן ס"א ס"ק י') אין מהדרים לקיים בזה"ז המתנות כהונה כראוי, הואיל ואין לנו כהן מיוחס רק כהני חזקה.

אם כהן קודם לישראל במילי דעלמא שאינם של קדושה

בהקדמת כהן במילי דעלמא בדברים שאינם של קדושה, הדבר תלוי בבאור הגמ' בנדרים דף ס"ב, ב' דילפינן מ"וקדשתו" דנוטל מנה יפה ראשון, דרשי' המפרש כתב שם "ליטול מנה כשחולק עם אחיו הכהנים בלחם הפנים", ומבאר **המהרש"א** דהוכרח לבאר דמיירי ממנה של מצוה, דלשנא דגמ' דקאמר "לכל דבר שבקדושה" משמע דמיירי בדבר קדושה, ובחולק עם ישראל ליכא בדבר שחולק קדושה. וכ"כ **הפמ"ג** (במ"ז פתיחה לסימן קל"ה) דרק לדברים שבקדושה מקדימים אותם. **אולם הרא"ש והר"ן** חולקים וסוברים דנוטל מנה יפה בחולק עם ישראל, משמע דסברו דאף בדבר הרשות יש מצוה להקדימו. ומה שאמרו בגמ' "לכל דבר שבקדושה" מבאר הרא"ש דהיינו שבכל דבר שיראה הכהן גדול ומקודש יש להקדימו.

ונחלקו בזה פוסקי זמננו דבספר **"אשרי האיש"** (ח"א פרק כ"ג סעיף כ') מובא שדעת **מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל** שאין צריך להקדימו במכולת או אצל הרופא, דאין בדברים אלו משום "וקדשתו" ואילו בספר "דולה ומשקה" (עמ' קצ"ז) מובאת דעת **הגר"נ קרליץ זצ"ל** שיש חיוב להקדימם גם בדברים אלו.

מדוע בהקדמת דינו של הת"ח אין חשש שיסתתמו טענות הבע"ד

בגמ' בשבועות דף ל', א' איתא דרב עולא בריה דרב עילאי הו"ל דינא קמיה דר"נ. שלח ליה רב יוסף, עולא חברנו עמית בתורה ובמצוות. אמר למאי שלח ליה לחנופי ליה? הדר אמר למישרא בתיגריה, ופרש"י שאם בא דין אחר לפני אפסוק את זה תחילה.

הקשה הריטב"א בכתובות דף ק"ו, א' היאך לא חשש שיסתתמו טענותיו של בעל דינו של רב עולא, כשרואה שמשום כבודו הקדימו את דינם?

הריטב"א (כתובות דף ק"ו, א') מיישב דהא דשלח ליה רב יוסף לר"נ עולא חברינו דעמית בתורה ובמצוות הוא ולא חשש שיסתתמו טענות הבעל דין, משום שבחבר עצמו שבא לדון ליכא משום אסתתמיה טענתיה, דהא ידיע דחזי להכי ובעל דין נמי ניחא ליה דלישרו דונו לאלתר.

עוד תירץ בשם הרא"ה דבכתובות דמיירי שהיה דין תורה בין קרוב של ת"ח לע"ה לא יקדימו את דינו של הקרוב לת"ח, שמכיון שכבוד קרובו של חכם אינו אלא מדרבנן, אין מצוה זו דוחה עשה דאורייתא לדון את הבא ראשון מדכתיב "כקטון כגדול תשמעון" כדאיתא בסנהדרין דף ח', א'.

משא"כ בחבר עצמו שרינן לדיניה ברישא משום כבוד ידידה, כדאמרין בשבת דף ק"ט, א' דאמר רבא תיתי לי דכי אתא צורבא דרבנן קמאי לעיוני בדיניה שרייה ליה לאלתר, דעשה דכבוד תורה עדיף אמצוה דיש לדון את הבא ראשון תחילה.

הקדמת דין הת"ח כשהוא הנתבע

ויל"ע אם דין זה צריך להקדים את הת"ח הוא גם כשהת"ח הוא הנתבע?

בשו"ת "שבות יעקב" (סימן קמ"ד) כתב דכל הקדימות הללו כולם נאמרו בתובע אבל לא בנתבע כי מה תועלת לו בהקדמה, דאדרבה כל מה שמאחרים להוציא ממון מידו עדיפא לו, ולכן אין צריך להקדים את דין הת"ח הנתבע.

וכך כתב להוכיח **"האורים ותומים"** (ס"ק ג') מהסוגיה בשבועות דף ל', א' מדשלח ליה עולא חברינו עמית בתורה וכו' עיי"ש.

אולם ה"נתיבות" (בס"ק א') דחה את ראיית האו"ת דהתם השכנגדו הנתבע ע"י מורשה אז אין לו דין קדימה, אבל בנתבע ת"ח כיון שטעם **הקדמת דינו היא משום זילותא דבי"ד או משום בלוי זמנו של הת"ח** דיש בזה ביטול תורה, א"כ טעמים אלו שייכים גם כשהת"ח נתבע!

אם כשכבר פתחו בדין אחר מפסיקין בשביל דין הת"ח

הריטב"א בכתובות (שם) חידש שגם אם כבר פתחו בדין אחרים מפסיקין את הדין ופוסקים את דינו של הת"ח, כדי שלא יתבטל מלימודו ומשום כבודו.

לטעם זה שיסוד דין הקדימה של הת"ח הוא משום ביטול תורה, כתב **"מרומי שדה"** שבועות דף ל', א' (על תד"ה "למישרי") א"כ ת"ח שעסוק יותר בתורה ובגמ"ה, הוא קודם לת"ח דאינו עסוק כ"כ בתורה ומצוות.

הריטב"א בשבועות דף ל', א' הקשה על שיטה זו שהביא בשם רבו שגם אם פתחו בדין אחרים מפסיקין, הא קיי"ל שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, וא"כ כיון שהם עסוקים כבר במצוה לדון, א"כ מדוע חייבים לעזוב דין זה שעוסקים בו ע"מ לדון את הת"ח?

מיישב ה"אילת השחר" דמאי דאמרין דעוסק במצוה פטור מהמצוה זה דוקא לגבי מצוות דאין בהקדמתם שום לתא דמצוה, דאין ענין

בין הזמנים

גיליון 113
שנה ג'
תשפ"ד

משלחן גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

חיזוק לימי בין הזמנים

להתחיל "להתבשל" מחדש.

מנוחה עם מחשבה כדי לחזק גופו לעבודת ה'

הרמב"ם כותב על הפסוק "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך" (משלי ג, 1) - מי שאוכל ושותה ומעדן נפשו כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת השי"ת, יש לו שכר כמי שמתענה.

וכותב על כך הט"ז (אבן העזר סי' כ"ה סק"א): לדברים אלו יש אסמכתא בכתוב "שוא לכם משכמי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שינה" (תהילים קכז, ב) - יש תלמידי חכמים המנדדים שינה מעיניהם, ועוסקים בתורה הרבה. ויש תלמידי חכמים שישנים הרבה, כדי שיהיה להם כח וזריזות לב לעסוק בתורה, ויוכלו ללמוד בשעה אחת מה שזה מצטער ועוסק בשתי שעות, ובודאי שניהם יש להם שכר בשווה. על כן אמר: "שוא לכם" - בחינם לכם שאתם מצטערים. "משכמי קום" - ומשכמים בבוקר. "מאחרי שבת" - בלילה וממעיטים שנתכם, זה בחינם. והטעם כי "כן יתן לידידו שינה" - דהיינו מי שישן הרבה כדי שיחזק מוחו בתורה, נותן לו הקב"ה חלקו בתורה כמו מי שממעיט בשינה ומצער עצמו, כי הכל הולך אחר המחשבה.

מדוע אומרים 'וקוה' יחליפו כה' ולא 'קבלו כה'?

"וקוה" יחליפו כה' מהו הלשון 'יחליפו' כה', היה לומר 'קבלו' כה' **"ה"ח חיים"** (אבות פ"א מ"א) ביאר שהוא לשון חליפין ממש, שקוה' ה' מחליפים את כוח הגוף בכח הנשמה עיי"ש.

ובדרך דרוש י"ל שהכוונה מעין קנין חליפין, כאשר האדם מוסר את כל הכוחות להקב"ה, אז הקב"ה נותן לו חליפ' זה - כוחות שלא היו לו קודם. **מרו הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל** נהג לפוש ב"בין הזמנים" בדירה במושב השקט חזון יחזקאל. בכל פעם ניסה לשלם לבעל הדירה על זמן שהותו אך בעל הדירה סירב בנחרצות. הגרמ"י לבין שלא יוכל לשלם כסף, אך רצה לשמח את בעל הדירה, ולפיכך לפני ששב לביתו השאיר מכתב נרגש בכתב ידו, בו הודה על האכסניה הנעימה.

מרו הגרמ"י הוסיף משפט: "בזכותכם כתבתי בדירתכם חידושי תורה במשך 31 שעות..."

מרו הגרמ"י שהה בדירה במשך כשבועיים וישב וכתב ברציפות חידושי תורה וברירי סוגיות, בכל יום במשך 10 שעות, מ-9 בבוקר ועד 7 אחה"צ. בהמשך התפלל מרו הגרמ"י מנוחה, ומיד לאחר התפילה התיישב ללמוד בהתמדה ובחשק עוד מספר שעות...

דברי מרו הרב שך לסוחר שהתקשה לקבוע 'עיתים לתורה'

"אם תעזבני יום יומים אעזבך" אל מרו הגרא"מ שך זצ"ל עלה סוחר גדול שהיה לו קשיים לקבוע עיתים לתורה, והיה לו בזה ניסיונות קשים. הרב שך הסביר לו במתק שפתיו באריכות גדולה חשיבות הענין. ובתוך דבריו פנה אליו וא"ל: דע לך שיום בלי לימוד תורה הוא כמו יום בלי הנחת תפילין. כשם שלא יעלה בדעתך לבטל ח"ו מצוות תפילין אף יום אחד ואין זה בגדר ניסיון כלל - כך זה בלימוד התורה. הדברים האלו עשו רושם עז על אותו סוחר, והוקל לו הניסיון.

הרב מפוניב' הקים את ישיבת "ירחי כלה". בבין הזמנים היו באים לישיבה כאלה שכל השנה עמלים לפרנסתם כמו חקלאים וכד', ובשבועות אלו היו כמו בני ישיבה עם שיעורים וסדרי ישיבה. אמר פעם בדרך מליצה: "ישיבת 'ירחי כלה' דפוניב' היא ישיבה ככל הישיבות - אלא ש'בין הזמנים' שלה ארוך יותר...". הבעה"ב שמצפה כל השנה ללימודי 'ירחי כלה', הרי שהוא "בן ישיבה" שמרגיש במשך השנה בין הזמנים...

כשבן תורה לא נוהג כראוי מאשימים את כלל לומדי התורה

"ואהבת את ה' אלוך"

חז"ל במסכת יומא (פו) דרשו כתוב זה: שיהא שם שמים מתאהב על ידך. ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, אשרי אביו ורבו שלמדוהו תורה. ועליו הכתוב אומר: "ויאמר לי עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר". ומנגד - זה שאינו נוהג כראוי עליו אומרות הבריות ראו כמה מקולקלים ומכוערים מעשיו, עליו הכתוב אומר: "באמור להם עם ה' אלה ומארכו יצאו".

המהרי"צ דושינסקי זצ"ל דיין, כי כאשר מדובר באותו בן תורה הנוהג כראוי, נוקטים לשון יחיד: "ישראל אשר בך אתפאר". כי הבריות אינן מסיקות מכך לגבי כולם. הוא נוהג כראוי, האחרים - מי יודע... אך כאשר מדובר מי שלא נוהג כראוי, נוקטים בלשון רבים: "באמור להם עם ה' אלה ומארכו יצאו", כי כאן מאשימים את כלל לומדי התורה, בלשון רבים, "עם ה' אלה", וראו כיצד נוהגים הם...

הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל סיפר פעם בשיחה מוסרית על נער צעיר שחזר בתשובה, וכשנשאל הנער על השתלשלות האירועים שהביאו לחזרתו בתשובה, השיב: מידי בוקר בדרך הליכתי לבית הספר (בחיפה האדומה של אותם ימים), פגשתי ביהודי חרדי בעל הדרת פנים שהיה פונה אלי בחיוך ובמאור פנים ואומר לי שלום. לימים חלף הרהור בליבי - מה נשתנה אדם זה מאותם מאות אנשים הנקלעים בדרכי, ואיש מהם אינו דורש בשלומי? אט אט החילתי להבין שהסיבה לכך היא אמונתו הדתית ובהכרח רמתו המוסרית. מאז גמלה ההחלטה בליבי להכיר מקרוב את אותו מקום היוצר אישים כאלו, השונים כל כך מאחרים... בדקתי התחלתי הבין...

"... גם הבריות יודעים ומכירים שמה שפלוני נאים דרכיו ומתוקנים מעשיו - זה לא מחמת מידותיו הטובות, אלא מחמת שלמד תורה, שאם אין תורה אין דרך ארץ" (הגר"ח שמואלביץ בשיחות מוסר ל"ג ג'). **"בין הזמנים"** מזדמן פעמים רבות יותר מצוות קידוש ה'. בהתנהגות עצילה ועדינה בבית ובחוץ ובכל מקום, נזכה להאהיב את התורה על ידי דוגמא חיה להליכות של בן תורה [ולהיזהר בתכלית הזהירות מחילול ה'], ובכך נזכה האדם לתואר עבד ה', שהקב"ה מתפאר בו - "עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר"...

המליץ על כך הגרב"צ אבא שאול זצ"ל ש"בין הזמנים" צריך להיות בבחינת "ועל מנוחתם יקדישו את שמך", מנוחה של בן תורה שמביאה לקידוש ה' בכל הליכותיו והנהגותיו בכל מקום שהוא נמצא.

ג' תנאים יש כדי להתיר 'חזרה' בשבת - ג' תנאים אלו צריך להיזהר בן ישיבה' היוצא לבין הזמנים

המשגיח הגה"צ רבי גדליה אייזמן זצ"ל נשא שיחה מוסרית בישיבה **ערב היציאה ל"בין הזמנים"** ואמר: **בהלכות שבת יש דיני "שהייה וחזרה"**. היינו שישנם אופנים שמותר להשהות כלי על גבי האש. והנה בדיני "חזרה" ישנם שלשה תנאים: האחד, שהכלי ישאר בידיו של האדם משעת הסרתו מהאש עד חזרתו, התנאי השני שהתבשל ישאר חם, והתנאי השלישי שיהיה מתחילה בדעתו להחזירו לאש.

כך - אמר המשגיח - הוא הכלל לגבי בן ישיבה היוצא ל"בין הזמנים". בראש ובראשונה צריך להיות אחוז בידי עצמו, שלא ישלטו עליו גירויים ופיתויים חיצוניים. שנית, צריך הוא לשמור על חומו, היינו על מצבו הרוחני שאליו הצליח להגיע במשך כל הזמן עד לימי בין הזמנים אלו. ובנוסף, צריך לקבוע בדעתו בעת יציאתו מהישיבה שבדעתו לחזור אליה לאותה "אש" שהיתה בו קודם לכן להתקדם הלאה, ולא לתרומות (בנדרים פלוס) ולהצטרפות לרשימת התפוצה במייל

בענין תפלת הדרך

תפילת הדרך תפילה או בקשה ונפק"מ א. אם בעי להסמיכה להבירתה ב. אם יכול להוציא אחרים ג. אונן ד. כשמוספק אם חייב ה. כשלא אמר 'ותחזינו לשלום' ו. אם לבסוף לא נסע

לפי שזו בקשת רחמים.

האשל אברהם (בוטשאטש) כתב להסתפק אם יכול אחד שכבר בירך ברכה זו או שאינו חייב בה לברך כדי להוציא אחר, דשמהו היה ברכת הנהנין דאמרין לא ליתנהי ולא ליברך ה"ה הכא לא יצא לדרך ולא יברך.

נפק"מ ה. כשלא אמר 'ותחזינו לשלום'

באו"ח סימן ק"י סעיף ה' נפסק שאין צריך לומר תפלה ד"א אלא פעם אחת ביום, אפילו אם ינוח בעיר באמצע היום. אבל אם דעתו ללון בעיר ואח"כ נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו, צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת דהוי היסח הדעת.

ב"כ החיים" (ס"ק מ"ח) כתב שהעיקר תלוי מה היתה דעתו בשעה שביירך, ובסתמא דעתו על כל הנסיעות שישע במשך היום. לפ"ז נראה שאם היה בדעתו כשאמר תפלה ד"א לשוב לביתו, אז גם אם לא אמר "ותחזינו לשלום", לא צריך לחזור ולומר.

{ורק אם היה היסח הדעת מוחלט, שכבר חשב שלא יסע עוד היום, ולבסוף החליט שכן, אז יברך שוב כמבואר בנמקו"י אור"ח ס"ק ג'}.
אמנם ב"אורחות רבינו" (ח"ה סימן ס"ו) כתב שהחזו"א זצ"ל החמיר שלא לחזור ולומר בכה"ג תפלה ד"א עם חתימה אלא לשמוע מאחר.

ונראה שמחלוקת זו תלויה בזה דאי תפילת הדרך הוי ברכה א"כ מובן שמכיון שהסיח דעתו מהמשך הדרך צריך לחזור ולברך, אבל א"ה בגדר תפלה אז מסתבר שמכיון שבתפילה התפלל וביקש רחמים גם על המשך הדרך אז גם אם הסיח דעתו לא התבטלה תפלתו.

נפק"מ ו. יצא לדרך ומיד בירך ולבסוף התבטלה נסיעתו

מי שיצא לדרך ובירך בתפילת פרסה ראשונה (לחזו"א תוך 4,700 מטר), ואח"כ הודיעו לו שאינו צריך לילך. האם מותר לו מיד לחזור, או שיש לו לחוש שברכתו תהא לבטלה ולכן עליו להמשיך בדרכו שיעור פרסה!

בשו"ת "בצל החכמה" (ח"ה סימן ס"ו) כתב שמי שביירך תפילת הדרך בתפילת דרכו ומיד נתבטלה נסיעתו אי"ז ברכה לבטלה, וסמך דבריו על הריטב"א בחולין (קו). שכתב שמי שנטל ידיו לסעודה ובירך על נט"ו ולבסוף לא אכל, אין ברכת ענט"ו ברכה לבטלה.

בספר "ברכת משה" (סימן ו') השיג עליו דלא דמי כלל, דטעמו של הריטב"א הוא שמכיון שקיים את מצות טהרת הידים ואז היתה דעתו לאכל ל"ה ברכה לבטלה, וכן במבשר על הפרשת תרומ' מ' ולבסוף נשאל על הפרשתו. - משא"כ ביוצא לדרך דלא שייך לומר כן, י"ל שברכתו תהא לבטלה אם לא ימשיך בדרכו.

אולם לפי השיטות שסודר גדר תפלה ד"ה הוי תפלה ובקשת רחמים ולא ברכה, א"כ כיון שכשעמד לצאת לדרך היה עליו להתפלל ולהמלך בקונו, בזה לא שייך לומר שתפלתו לבטלה.

תפלת הדרך בנסיעה בשבת לצורך פיקוח נפש

ק"י"ל שאסור לאדם לבקש צרכיו בשבת כמבואר במשנה ברורה סימן רצ"ד ס"ק ב' וכן כתב הר"ן בראש השנה פרק ד' שמטעם זה אין אומרים "אבינו מלכנו" בר"ה שחל בשבת.

מטעם זה היה נראה שאין לומר תפלת הדרך בשבת. אולם בקונטרס אחרון ל"שערים המצוינים בהלכה" בסימן ס"ח כתב שהנוסע בשבת במקום פק"ג מתפלל תפלת הדרך דהא כל הדרכים בחזקת סכנה, ואיתא בסימן רפ"ח סעיף י' שזועקים ומתריעים במקום סכנה כחולה מסוכן שיבריא ועל ספינה המטורפת.

וכ"כ בקונטרס "תפלת הדרך" לגר"ש דבליצקי זצוק"ל שכשנפליג בספינה בשבת אומר תפלת הדרך, וכן נקט בשו"ת "בצל החכמה" ח"ה סימן מ"א.

בספר "תורת היולדת" מסיק שמכיון שתפלה ד"ה אינה ברכה אלא תפלה ובקשה בעלמא אין לאומרה בשבת אם הדרך לא מסוכנת יותר מכל הדרכים, וכן הנוסע בים כשהים רגוע אין לו לומר תפלת הדרך. ורק כשהדרך מסוכנת ממש או שהרכב נוסע במהירות רבה שמסכן את הנוסעים, יאמרו תפלה ד"ה.

תפלת הדרך תפלה או ברכה והנפק"מ

איתא בברכות (כט:) כשאתה יוצא לדרך המלך בקונן וצא. מאי המלך בקונן וצא? אמר רבי יעקב אמר רב חסדא זו תפלת הדרך.

האחרונים חקרו בעיקר התקנה של תפלת הדרך אם היא נתקנה כתפילה ובקשה. או שהיא בגדר ברכה וכפי שאומרים בחתימתה "ברוך אתה ה' שומע תפלה", ומה שנקראת "תפלה קצרה" זה משום הבקשה שיש בה.

הטור באו"ח סימן ק"י כתב שהטעם שתפלת הדרך אינה פותחת ב"ברוך אתה" אלא ב"יהי רצון", פירש ר"י לפי שאינה אלא תפלה בעלמא שמתפלל להקב"ה שיוליכו לשלום כבקשת רחמים, ומפני שיש בה אריכות דברים חותמים בה ב"ברוך".

אולם המהר"ם מרוטנבורג (שהובאו דבריו בשו"ע סעיף ו') כשהיה יוצא לדרך בבקר היה אומרה אחר "יהי רצון שתרגילנו" כדי להסמיכה לברכת "גומל חסדים", ועי"ז תהיה ברכה סמוכה לחברתה.

נפק"מ א. אם צריך להסמיכה לברכה אחרת

ונראה שנחלקו הטור והמהר"ם מרוטנבורג אם יש לזה גדר של בקשה ותפלה, או דהוי כדיון כל הברכות שנאמר בהם הכלל שצריך להתחיל ב"ברוך" או להסמיכה לברכה אחרת.

המשנה ברורה בס"ק כ"ח כתב שאם הולך באמצע היום יסמיכה לברכה אחרת כגון שיאכל או ישתה איזה דבר ויברך ברכה אחרונה. (אם אין לו אפשרות אחרת יכול להסמיכה לברכת "שהכל" דהיינו שיאכל קצת ויאמר תפלה ד"ה).

במקום שאין לו על מה לברך, אעפ"כ מותר לומר תפלה ד"ה משום שכמה ראשונים סוברים שאין צריך שתהיה סמוכה לחברתה.

היאך אפ"ל שהיא ברכה הרי ליכא בה שם ומלכות

אלא שיש להקשות דא"ה בגדר ברכה, הא קי"ל בברכות דף י"ב א' דכל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה, ובברכה זו לא מזכירים מלכות? השעה"צ בסימן ר"ל ס"ק ט' כתב שלמהר"ם מרוטנבורג נחא דמסמיכה לברכה שיש בה מלכות.

מיישב הראב"ד (תשובות ופסקים סימן מ"ד) שכלל זה נאמר דווקא בברכה קבועה, אבל ברכה שאין לה קבע אין בה מלכות כגון ברכת הזימון שאומרים "וברך שאכלנו" וכגון ברכת הדרך.

מבואר בדברי הראב"ד שנקט שזו ברכה גמורה ככל הברכות, ולכן התקשה היאך נתקנה בלא הזכרת מלכות.

נפק"מ ב. אם יכול להוציא את חבריו ידי"ה

הנפק"מ בזה כתב בשו"ת "קנין תורה" (ח"ב סימן קי"ט) אם יכול להוציא את חברו הבקי בתפילת הדרך, דבתפילה כל אחד צריך לבקש רחמים על עצמו כמבואר בסימן נ"א סעיף ד' ובמ"ב ס"ק ט"ו, אבל אם זה ברכה יכול לצאת ידי חובה בשמיעה מאחר.

להלכה נקט מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שיכול לצאת בתפלה ד"ה ע"י אחר.

נפק"מ ג. אם אונן אומר תפילת הדרך

נפק"מ נוספת דן בשו"ת "אפרקסתא דעניא" (ח"ג סימן רי"ח) באונן שנוסע בדרך אם חייב בתפילת הדרך דאונן פטור מכל המצוות, דאם זה בגדר ברכה אונן פטור מכל הברכות, אך אם זו תפלה ובקשת רחמים יש לומר שחייב בה דנמצא בסכנה וזקוק לרחמים.

"הכל בו" בהלכות אבלות (עמ' 124 סעיף י"א) כתב שאונן יכול לומר תפילת הדרך, אך מוטב שיבקש מאחר שיוציאנו יד"ה.

נפק"מ ד. כשמוספק אם צריך לברך תפילת הדרך

מי שמסופק אם כבר אמר תפילת הדרך או אם זו דרך שמחייבת משמע מדברי הפנ"י ברכות דף כ"ט א' (ד"ה בא"ד כדאמרין) שמותר לו לומר תפלה ד"ה ולסיים בנוסח ברכה אע"פ שאינו ודאי שחייב בה,

לעילוי נשמת רבי אלעזר יועץ בן ר' אברהם יהודה זצ"ל

נלב"ע י"ד אדר ב' תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת דברים

מידת שביעות הרצון

תוכן עניינים

א' - נרגנות על בשר ודם - 1 | ב' - נרגנות על ה' - 3 | ג' - מנרגנות לשביעות רצון - 6

מהי המידה העיקרית שפועלת - או נכון יותר, **שאינה** פועלת - בראשו של המתלונן? ישנה מידה שהיא טבועה בבסיס הטבע האנושי, והוא מידת הכרת הטוב - לחוש רגש של הודיה עבור טובות שמקבלים. הקב"ה הטביע בטבע האדם תגובה בסיסית של תחושת הודיה, ועלינו לציית לתגובה הזו ולהעצים אותה; אחרת - אנחנו לא בני אדם.

אתה רוצה להיות בן אדם? אני לא מדבר כעת על להיות צדיק; אני אפילו לא מדבר על להיות יהודי. קודם כל צריך להיות בן אדם, וכדי להיות בן אדם צריך לציית לצו המצפון הישר, והמצפון הישר קובע כי יש להכיר טובה לכולם.

'מחפש-חסרונות' סדרתי

צריך להכיר טובה לכולם - להורים, לאחים ולאחיות ולשכנים. צריך להכיר טובה לאלו המחנכים אותנו בדרך התורה - למלמד ולתלמוד תורה. להכיר טובה ל'בית יעקב'. וצריך להכיר טובה גם לעוסקים בצרכי ציבור.

אפילו לעירייה צריך להכיר טובה; לגויים עובדי התברואה, למשטרה, לדוור - לכל אלו שמשרתים אותנו ומסייעים לנו. עלינו להיות מלאים בהכרת הטוב תמידית למכבי האש. כשרואים את המשאית האדומה דוהרת בכביש ביללת סירנות, זה הזמן לטפח את האינסטינקט הטבעי של הכרת הטוב. "הו! הנה דוהר טוני בדרך להצלת חיים!" אז מה אם הוא גוי גס? מה אתה מצפה, שהכבאי יהיה בוגר ישיבה? כבאים הם אנשים שגדלו כיושבי קרנות. והאנשים שנמצאים שם במשאית הם אלו שעומדים הכן לרוץ אל תוך בנין בוער כדי להציל אותך. יתכן ויום אחד הם יעשו

א' - נרגנות על בשר ודם

כת הנרגנים

הגמרא במסכת סנהדרין (קג, א) אומרת ש"ארבע כתות אין מקבלות פני שכינה". פירוש, מי שנכלל באחת מארבע כתות אלו, בעולם הבא, תימנע ממנו הזכות הגדולה והאושר העצום של ראיית הדר כבוד שכינתו יתברך.

אכן, לא נעסוק כעת בכל ארבעת הכתות - יום אחד נקדיש זמן לזה בעזרת ה' - אבל כעת נלמד את הכת הרביעית המנויה שם - כת מספרי לשון הרע.

למעשה, גם הכת הזו היא נושא גדול, אותו איננו מתיימרים להקיף במסגרת זו. רבינו יונה מחלק את הנושא של מספרי לשון הרע לששה תת-חלקים, כאשר לכל אחד מהם נדרשת שיחה בפני עצמה. ולכן היום נגביל את עצמנו ונדבר רק על החלק הששי, אותו מכנה רבינו יונה 'נרגנות' - מבט שלילי.

לעולם יהא אדם

והנה, על פי רוב איננו רגילים להתייחס לנושא של 'התלוננות' כאל לשון הרע, אבל עלינו לזכור כי רבינו יונה - מגדולי הראשונים - הוא זה שמדבר כעת, והוא מלמד אותנו שאכן, דבר זה הוא בכלל לשון הרע. ולכן, בעודנו לומדים את הנושא הזה, עלינו לזכור שאנחנו עוסקים ב"כת מספרי לשון הרע". הוי אומר, כל מה שתשמעו היום אודות המתלוננים, נמצא תחת הכותרת של מספרי לשון הרע שאינם מקבלים פני שכינה לעתיד לבוא.

כולנו נרגנים

בשביל זה נתנו לך לשון. אני לא אומר שהיא צריכה להגיד לו את הדברים הבאים, אבל אני אומר לו אותם: הלשון היא כלי נפלא, והיא נועדה כדי לפשפש בפה במהלך הלעיסה, לנבור במזון הנלעס ולמצוא בו דברים בלתי אכילים. אבל האיש הזה אינו מסוגל לשמוע את זה, בגלל מידותיו הרעות. הוא מעולם לא פיתח את הרגש האנושי הבסיסי אשר מחייב תחושת הכרת הטוב טבעית, ולכן כשהוא מתיישב לאכול את הדגים הטעימים שהכינה אשתו, במקום שנפשו תוצף ברגש של הודיה, הוא מתלונן: "אוי, כמה עצמות!"

צריך להבין שלא מדובר בטיפוס מוזר המתגורר לו אי שם באיזו עיר רחוקה, אלא על אנשים שמתגוררים כאן, בעיר הזאת. ולא רק על אנשים שמתגוררים כאן, אלא אנשים שיושבים כאן, בחדר הזה. כל אחד ואחד מאיתנו הוא נרגן; השאלה היא רק עד כמה. אשר על כן, המטרה של כל מה שאנחנו מדברים אינה למתוח ביקורת על אנשים אחרים ולהטיף להם מוסר, אלא במטרה שכל אחד ואחד מאיתנו יבין שזהו יסוד שנוגע אליו, כי כל אחד הוא נרגן במידה כזו או אחרת.

האלופים מתרחקים

והנה, שלמה המלך, בספר משלי, מלמד אותנו מהי התוצאה של מבט זה - מבט של מתלונן: "וְנִרְגָּן מִפְּרִיד אֶלּוֹף" (טז, כח) - כלומר, אדם שהוא נרגן, שמתלונן כל הזמן, גורם לחבריו להיפרד מעליו, כי הם לא מסוגלים לסבול את הנרגנות שלו.

לפעמים קורה ואתה שם לב שאדם שאתה מכיר, מנסה בעקביות להתחמק מלפגוש אותך. הוא מסיט את העיניים שלו כשהוא עובר על ידך ברחוב, וכשהוא רואה אותך הולך לכיוונו, הוא פונה לסמטה צדדית. ואתה חושב לעצמך: "מה קורה כאן? הוא לא חייב לי שום כסף, אז למה הוא מתחמק ממני?"

זו שאלה שמטרידה אותך לא אחת. "למה אנשים מנסים להתחמק ממני?" אם כך, טוב שבאת לכאן היום כדי לגלות את התשובה: יתכן ואנשים לא נהנים לשהות בחברתך. אולי הם לא מעוניינים בשום מגע עם אדם שתמיד לא מרוצה ממשהו. תמיד יש לך על מה להתלונן - החל ממזג האוויר ועד רב בית הכנסת. יש לך טענות ומענות על השכנים ועל הכולל. מה קורה לך? אתה "מפריד אלוף" - חבריך עוזבים אותך. אכן, יכול להיות שאשתו לא תעזוב אותו בגלל זה - ואל לה לעשות כן! - אבל מבחינה רגשית היא כבר

החייאה לאחד מאיתנו, באמצעות הנשמה מפה לפה, אם נזדקק לך חלילה!

כך גם השוטרים. אמנם השוטרים לא עושים כלום, אבל לפחות נוכחותם ברחוב מרתיעה אנשים מסוימים מלבצע פשעים, וגם זה משהו! הם מסכנים את עצמם למענך.

אל תאמר: "נו, זה שום דבר! הם מקבלים כסף, לכן הם עושים את זה". זו צורת חשיבה הפוכה מהאמת, וכך הופכים למתלוננים אנוכיים. כך אתה הופך לאדם שדרכו למצוא פגמים, שתמיד יש לו סיבות להתלונן. כי גם כשמישהו מנסה לעזור לך, ולא משנה עד כמה טובות הן כוונותיו, יש לך נטייה לפרש זאת ככוונה להרע לך.

משלחת הפיוס

הכרתי אדם כזה - הוא חי בתחושה שאנשים מנסים להרע לו בדרך כזו או אחרת, ומפעם לפעם הוא היה נוטש את בית הכנסת. בגלל שריחמתי עליו, הייתי שולח משלחת שתפייס אותו. כך זה נמשך שנים על גבי שנים - הוא היה מתפייס וחוזר לבית הכנסת עד לתקרית הבאה, ואז שוב היינו שולחים אליו משלחת פיוס.

לזה קורים 'נרגן'. לא משנה מה - הוא ימצא דרך להתלונן. לא שהוא חיפש על מה להתלונן - מידת הנרגנות אינה רשעות זדונית לשמה - אבל מדובר בטבע שני שנוצר כתוצאה מכך שהאדם מעולם לא קנה טבע של 'מכיר טובה'.

ניקח לדוגמא יהודי שאשתו הכינה לו דגים לארוחת ערב, ותוך כדי אכילה הוא לא נזהר והוא נגס בחתיכת עצם קטנה. הנגיסה הזו הכאיבה לו - אולי אפילו נשברה לו חתיכה קטנה מהשן, אולי לא, אבל הוא מיד מתחיל להתלונן.

הוא אומר לה: "למה את לא נזהרת? לא אכפת לך ממני ולכן את מגישה לי דברים כאלו. זה מראה שאכפת לך רק מעצמך - העיקר להניח משהו על השולחן. את בכלל לא חושבת עלי ועל ההשלכות של מה שאת עושה". יש בעלים כאלו.

היא אומרת לו: "ניסיתי, באמת שניסיתי. אבל לא תמיד זה תלוי בי. לפעמים, כשטוחנים דג, חתיכה קטנה של עצם מתערבת עם הדג".

התופעה הכואבת

ככה מאבדים ילדים. אנחנו רואים בחיי היומיום כיצד ילדיהם של הנרגנים יוצאים לתרבות רעה, חלילה. איך קורה דבר כזה שנערים ונערות יהודיים נוטשים אותנו, וחלקם גם מתגלגלים לכל מיני כתות, כולל "יהודים למען יושקע" או כל מיני זבל מהמזרח הרחוק? ואנשים עומדים נבוכים; "מה קורה כאן?"

התשובה היא, במידה מסוימת, הנרגנות. הילדים הללו אף פעם לא היו מרוצים; שום דבר בחיים לא היה טוב, ותמיד הוא מצא על מה להתלונן. לפעמים הוא למד את זה מהוריו. ההורים תמיד קיטרו על בתי הכנסת והרבנים. וקיטרו גם על האידישקייט עצמו.

ערב אחד התקשר אלי יהודי שבתו נתפסה לכת ידועה. כעת היא הגיעה לביקור קצר בבית הוריה, והוא רוצה שהפעם אני אציל אותה, ואשפיע עליה שלא תחזור לשם. הוא התקשר אלי ודרש שאדבר איתה. הסכמתי לעשות זאת, אבל הוא דיבר אלי בטון כל כך לא מכובד, בדרישה בוטה. הלא גם כשמתקשרים לשרברב צריך לדבר אליו בדרך ארץ. הוא התקשר אלי ודיבר בצורה כל כך אגרסיבית, והוא התעקש שאני חייב לעשות את זה בשבילו, וזה צריך להעשות באופן מיידי. עלי לעזוב הכל ולבוא לדבר עם בתו.

לא אמרתי לו את מה שהתחשק לי לומר: "אדוני, דע לך שזו אשמתך. אם ככה אתה מתייחס לרבנים - מה הפלא שילדיך בורחים מאמונת - או מחוסר אמונת - אביהם?"

ככה זה: אם בבית אתה מקטר נגד הרבנים, נגד אדמו"ר פלוני או אלמוני, אז אתה נרגן. אם אתה מדבר נגד בני הישיבות ותלמידי החכמים, ויש לך תלונות נגד בית הכנסת, נגד החיידר ונגד הבית יעקב - אם הכל כל כך גרוע, הכל לא בסדר, אז לשם מה בכלל צריכים את כל האידישקייט הזה? אפילו הילדים ייפרדו. הם ייפרדו גם מהמערכת שאתה כל כך מתלונן נגדה, וגם ממך בעצמך. כי זה סופו של הנרגן; הוא "מפריד אלוף" - הוא מוצא את עצמו מופרד מכולם.

ב' - נרגנות על ה'

בין אדם למקום

אלא שיש כאן שאלה גדולה. כי הנה, כפי שהזכרנו בתחילת דברינו - המתלונן הזה לא יזכה לקבל פני שכינה בעולם הבא, פירוש, שגם אם הוא יהיה שם,

פרודה ממנו. בעלה חוזר הביתה ושואל בקול מקטר "מה יש לארוחת ערב?" "אוי, אני לא אוהב את זה. דוקא רציתי לאכול בשרי היום". לפעמים האוכל מדי מלוח ולפעמים הוא לא מספיק מלוח. "לא יכולת למצוא בשר באיכות טובה יותר?" "המרק חם מדי" וכן הלאה וכן הלאה.

להעביר את המסר

אני מכיר מקרה של יהודי שמגיע לכאן לעתים קרובות. היום ברוך ה' הוא לא כאן. אבל במוקדם או במאוחר הוא יקנה את הקלטת של השיחה והוא ישמע את הדברים - הוא ישמע את המסר. אשתו התקשרה אלי וסיפרה לי על הבעיות שיש לה איתו. אין משהו שהיא עושה שהוא טוב. הוא תמיד מתלונן על זה ועל זה. אשתו כבר לא מעריכה אותו. היא סובלת מהנרגנות שלו - כמה כבר ניתן לצפות מהאשה המסכנה הזו? איך היא תוכל להמשיך לחבב אותו? בלתי אפשרי להישאר חבר של מישהו שמתלונן ללא הרף. אפילו הילדים של אדם כזה כבר לא יחבבו אותו.

הדבר נכון גם לגבי האשה. אשה שמתלוננת ללא הרף הופכת למטרד בעיני בעלה, והוא מרגיש מרוחק ממנה. הוא אמנם לא יעזוב אותה, אבל יש פירוד מסוים ביניהם. היא מתלוננת על כך שהוא שכח את "יום האם", את יום הנישואין שלהם, ועוד מאה ואחד דברים. היא זקוקה לשמלה חדשה והנברשת לא יפה והילדים מדי מרעישים - מה שזה לא יהיה. התלונות התמידיות מצטברות ויוצרות תחושת מועקה ומחנק, ובמוקדם או במאוחר הדבר גורם לו להרגיש פירוד. הדבר דומה להפרשות מזוהמות הנמצאות בתוך הגוף; בסוף הם יפרצו החוצה ואז זה כבר נמצא על פני השטח. "וְנִרְגָּן מִפְּרִיד אֱלֹף" - זו הדרך לאבד את הבעל.

הנרגן מפסיד גם לקוחות. יתכן גם שהבוס שלו יפטר אותו. יצא לי לראות שוב ושוב כיצד אנשים נרגנים נשארים מחוסרי עבודה בגלל שלבוס כבר לא היה כח לתלונות שלהם. יום אחד הוא אומר: "בוס, זה מדי כבד לי". "בוס, אני יכול אולי לצאת כמה דקות מוקדם היום?" "בוס, חם כאן!" או: "בוס, קר כאן!" או: "בוס, למה אתה לא נותן לי סחורה טובה יותר למכור?" אם היית נותן לי קו טוב יותר של סחורה, הייתי מתפרנס כמו שצריך". לאחר זמן מה לבוס כבר נמאס ממנו, והוא מפטר אותו.

מזג האוויר והבית. הכרת הטוב על הכל! אם היינו צריכים להגדיר את המונח 'עבודת ה' בשתי מילים, המילים הללו הן 'הכרת הטוב'. [א.ה. כמבואר בחובות הלבבות, שער עבודת האלקים].

נענועים של הודיה

שמא תאמרו: באמת? וכי דרושה הכרת הטוב לקיום מצות נטילת לולב? וכי מידת הנרגנות פוגמת בקביעת המזוזה שלי בדלת ביתי?

התשובה היא: בוודאי! בוודאי! הצורה ליטול לולב היא לא אמורה להיות בגישה הרווחת אצל הרבה אנשים - שטופחים לעצמם על השכם וחושבים: "תראה מה זה. עמדתי שעתיים אצל הסוחר ובחרתי את האתרוג הזה. כל הכבוד לי. ה' חייב לי הרבה".

לא! הכל אצלו הפוך. מה אמורים לחשוב בזמן הנענועים? אמורים לחשוב כך: "תודה לך ה'! אני חש אליך הכרת הטוב כל כך גדולה, ולכן אני רוצה להקדיש את עצמי לעבודתך. אני מוליך את הלולב והאתרוג לכיוונך, כדי להראות שהלב ועמוד השדרה שלי מסורים אליך ורק אליך. וכך גם ההדסים והערבות; העיניים והפה שלי מסורים רק אליך. ואני מביא אותם חזרה אלי כדי להזכיר לעצמי שכל הטוב מגיע אלי רק ממך".

זו המשמעות של הנענועים: "ריבוננו של עולם, אני מוליך ממני אליך כי בזה אני מכריז שאני דבק רק בך, ואני מביא ממך אלי כי בזה אני מכריז שאני משעבד את עצמי אליך מתוך הודיה על כל הדברים הטובים שאני מקבל ממך".

לילה בחבית

ומהי מזוזה? אתה נוטל לידך מזוזה יקרה מאוד. זו המזוזה המהודרת ביותר! ואתה עצמך הגהת אותה, ובדקת שאין באותיותיה שום 'נגיעות'. כל אות היא מושלמת!

אבל מה קורה כעת? אתה קובע אותה בדלת ושוכח ממנה. אם אתה אדם מיוחד במינו, אז כשאתה חולף על יד המזוזה אתה מנסק אותה ומתפאר בליבך על מה שעשית למען ה'. אדם כזה כבר נחשב לצדיק.

לזה אתה קורא עבודת ה'? לזה קוראים לעבוד את עצמך. אתה יודע מהי המשמעות של מזוזה? המשמעות שלה היא: "תודה לך, ריבוננו של עולם, על כך שנתת לי בית!" האיש ההוא שישן על ספסל בגינה, האם הוא חייב במזוזה? מי שישן בתוך חבית, חייב במזוזה? אתה חייב במזוזה רק בגלל שיש לך בית. אז

יהיה חסר לו משהו. יש בחינה של קרבת אלקים שתהיה חסרה לו לנצח נצחים. אבל צריך להבין - מדוע מגיע לאדם הזה עונש חמור כל כך? נכון, הוא טרדן שמעצבן את כולם והוא "מפְּרִיד אֶלּוּף" - אף אחד לא אוהב אותו. אבל ה' אוהב אותו! הוא יהודי שומר תורה ומצוות! יכול להיות שה אוהב אותך מאוד. מדוע אפוא המידה הזו משפיעה על מצבו של האדם הזה בעולם הבא?

והנה, רבינו יונה מביא את דברי חז"ל (דרך ארץ זוטא פרק ט): "אל תרבה בתרעומת, שלא תבוא לידי חטא" - חז"ל מזהירים אותנו לא לעסוק בהתלוננות על מנת שלא נבוא לידי חטא עוד יותר גדול. באיזה חטא מדובר? מהו החטא הגדול עוד יותר? הוא מופיע בפרשת השבוע: "וַתִּרְגְּנוּ בְּאֶהֱלֵיכֶם וּבְתֵּמֹתֵיכֶם וּבְשִׁנְיֹתֵיכֶם אֶתְנֵנוּ הוֹצִיאֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ" (דברים א, כז).

כל מה שדיברנו עד כה אודות התלוננות על אנשים אחרים, הוא רק הקדמה לסוג הגרוע ביותר של התלוננות - **התלוננות על הקב"ה**. אדם אינו יכול לפצל את האישיות שלו. מי שחינך את עצמו להיות מרוצה מבני אדם, להעריך את מה שהם עושים, ואף פעם לא להתלונן, הרי שזה הופך לטבע שלו, וכך יהיה היחס שלו כלפי הקב"ה גם כן. מאידך, אחד שמתלונן תמיד על בני אדם ועל מצבים, יהיה כפוי טובה גם כלפי השי"ת.

עוינות לבורא עולם

זהו יסוד שאי אפשר להימלט ממנו. בלתי אפשרי להיות נרגן כלפי בני אדם מבלי להיות כזה גם כלפי ה'. ולכן גם אם מדובר ביהודי חרדי ביותר, הרי שאם הוא נרגן, אם הוא אדם שמתלונן כל הזמן, הוא יבוא לידי חטא גדול בהרבה, כי יש לו גישה מסוימת של עוינות כלפי הבורא; כן, עוינות אמיתית.

אם היית אומר את זה לאותו בן אדם, הוא היה אומר שהשתגעת. הוא הרי עובד את ה' במסירות. תראו כמה הוא עושה! הוא לומד כל יום! הוא מתפלל בציבור כל יום! הוא עושה הכל!

התשובה היא שהוא עושה מעט מאוד. אתם יודעים למה? כי 'עבודת ה' פירושה הכרת הטוב. זהו היסוד של עבודת ה'. הכרת הטוב לה' על עצם זה שהוא ברא אותנו. הכרת הטוב על כך שהוא עשה אותנו יהודים. הכרת הטוב על כל ההנאות וההטבות של החיים שהוא העניק לנו. הכרת הטוב על הרגליים, הריאות,

בטובתו של חברו סופו שיכפור בטובתו של הקב"ה" (רבינו בחיי שמות א, ח בשם המדרש).

זהו שאומר דוד המלך ע"ה בתהילים (עג, ט): "נִשְׁתּוּ בְּשִׁמְיָם פִּיָּהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהְלֶלְךָ בְּאֶרֶץ" - כלומר, הם פותחים את פיהם נגד השי"ת, ולשונם מהלכת בארץ - נגד בני אדם. והגמרא (ערכין טו, ב) אומרת שדוד המלך מדבר על בעל לשון הרע.

אלא שנשאלת השאלה - נכון, בעל לשון הרע חוטא בלשונו נגד בני אדם, אבל הוא הרי לא אומר דבר נגד הקב"ה! חס ושלום!

אבל דוד המלך אומר לנו שכן, הוא מדבר נגד ה'! כי ברגע שאדם מתרגל למצוא חסרונות אצל אחרים ולמתוח עליהם ביקורת, הוא מותח ביקורת גם על השי"ת. אולי הוא לא אומר את זה בפה; יתכן והוא חושש לומר את זה, אבל ראשו מלא בחוסר שביעות רצון מכל מה שה' עושה למענו.

לאבד את החבר

והוא מספר לשון הרע על ה'. בהחלט. "למה זה קרה לי?" הוא אומר. "למה לא הצלחתי בדבר ההוא ובנושא ההוא? למה הפסדתי כסף בעסקה ההיא?" והוא מאשים את הקב"ה. הוא לא אומר את זה, אבל צריך לדעת שבת מודע הוא מאשים את ה'. אם הוא אדם שכל הזמן מאשים אחרים, אל תחשבו שהוא מאשים רק אנשים או נסיבות. לא! זה בלתי אפשרי לחלק בין הדברים! הוא מאשים את ה'.

והקב"ה אומר לו: "אם אתה נרגן, אדם שמתלונן כל הזמן, דע לך שאתה מתלונן גם עלי. אני שומע ממך כל הזמן חוסר שביעות רצון. אתה אף פעם לא מכיר טובה על מה שאני נותן לך. נתתי לך יום; יום גשום, יום מעונן, יום קודר - למי אכפת? זהו יום של חיים! אכלת היום? לבשת בגדים היום? עשית את צרכיך היום? חיית היום חיים נורמליים! ואתה מתלונן עלי!"¹

"לא ולא", אומר האיש, "חס ושלום, לא התכוונתי להתלונן עליך!"

אבל זה לא נכון. הוא מתלונן גם על ה', ובסופו של דבר הקב"ה אינו יכול לשאת את תלונותיו, והוא מאבד את הידידות עם ה' יתברך. הלא הקב"ה כבר אמר: "וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד" - הכל טוב מאוד. **הכל טוב מאוד!** אבל האיש הזה לא רואה שום דבר טוב - בשבילו הכל מאוד לא טוב!

הקב"ה אומר: "אם אינך חש צורך להודות לי, תחזיר את המזוזה ולך תישן בתוך חבית".

אדם שמתלונן כל הזמן מתלונן גם על הבית הגרוע שלו - השכונה לא טובה, הבית צפוף מדי, השכירות גבוהה מדי ויש כל הזמן נזילות מהאסלה, איך הוא יכול להיות עובד ה' זה בלתי אפשרי! הוא אמנם עושה מצוות, אבל זה משהו שטחי; זו אינה עבודה!

הכר את הנותן

כך היא כל התורה כולה. ציציות - איפה תולים אותם, באוויר? ציצית תולים רק על בגד שיש לך. מי שאין לו בגד, אין לו מצוות ציצית. ציצית פירושה אפוא הכרת הטוב להשי"ת על הבגדים שהוא נתן לנו. לא כמו אחד שלובש ציצית אבל מעולם לא חשב על המתנה ששמה 'בגדים'. להיפך - הוא כל הזמן מתלונן; הוא לא מרוצה מה'שמאטעס' שלו והוא רוצה בגדים חדשים ויקרים יותר.

ומה עם פדיון הבן? מי שאין לו בן, האם הוא עושה פדיון הבן? יוצא שהכל הוא הכרת הטוב. יהודי עורך פדיון הבן. הוא הלך ומצא כהן, ולא סתם כהן, אלא כהן בשם 'רפפורט', שיש לו כתב ייחוס עשרה דורות אחורה. והוא גם חיפש ומצא דולרים מכסף אמיתי שיוצרו בשנת תר"נ - מטבעות כבדות, עשויות מכסף אמיתי וטהור. הוא רוצה שהכל יהיה מושלם.

והוא כעת משבח את עצמו: "אני בחור טוב! אני ממש מדקדק במצוות".

ברוך ה'! גם זה נכון. אבל מה עם הקב"ה? שכחת ממנו לגמרי. פדיון הבן הוא הודיה לה', הודיה על כך שנתן לך בן בכור. האין זה דבר נפלא? בת היא גם כן דבר נפלא, אבל בן הוא עוד יותר טוב; בן בכור. הוא ימשיך את דרכך בחיים. וככל שיגדל הוא גם יוכל לעזור לך בכל מיני תחומים. בכור הוא "רִאשִׁית אוֹנִי". בן הוא שמחה גדולה. עליך להודות אפוא למי שנתן לך את האושר הזה.

לשון הארץ

ולכן, מאחר שכל עבודת ה' שלנו אמורה לנבוע מתוך מידת הכרת הטוב, הרי שמשימה זו - להפסיק להתלונן, הינה בעלת חשיבות עליונה. אדם נרגן אף פעם לא יוכל להיות עבד ה'. זה הביאור של "כל הכופר

1. אה. "מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו" (איכה ג, לו) - "למה יתאונן אדם חי למה יתערעם אדם על הקורות הבאות עליו אחר כל החסד שאני עושה עמו שנתתי לו חיים" (רש"י קידושין פ, ב).

החבר האמיתי

מה קורה לאדם כזה? שימו לב כעת. הזכרנו מקודם את הפסוק "וַיִּנָּקְךָ מִפְּרִיד אֱלֹהִים" - המתלונן מאבד את חבריו. לאט לאט חבריו מוצאים דרכים להתחמק ולהשתמט ממנו.

אבל יש חבר אחד שנשאר איתו. זהו חברו הטוב ביותר של האדם - הקב"ה. הוא לא מתייאש ממנו; הוא מחכה שהאיש יחדל מלהיות נרגן ויתחיל לראות את הטוב שבכל דבר. וכך, בעוד שלכולם נמאס מהנרגן והם נפרדים ממנו, הקב"ה הוא זה שנשאר לצידו, תוך תקווה שהאיש יתעשת וישתנה. אבל לבסוף, הוא ממאס את עצמו גם על הקב"ה; ה' אינו מוכן לשאת יותר את ההתלוננות, ולבסוף גם הוא נפרד ממנו.

כך אומרים חכמינו. חז"ל מלמדים אותנו כי "אין אלוף אלא הקב"ה" - החבר האמיתי שלנו הוא הקב"ה. ובמוקדם או במאוחר הנרגן מאבד גם את החבר הזה! וזו הסיבה שהאיש הזה לא יזכה לקבל פני שכינה בעולם הבא. כי הוא "הפריד אלוף" ואיבד את חברו הטוב ביותר. לכן הוא לא יהיה קרוב מספיק כדי לראות את פני ה'; בעולם הבא, הקב"ה לא ירצה לראות אותו מדי קרוב אליו.

ג' - מנרגנות לשביעות רצון

פרויקט לקיץ

רבינו יונה, בעסקו שם בענין הנרגן, כותב "למד לשונך". אדם צריך ללמד את לשונו את הדרך לא להתלונן. זאת אומרת שזה לא ענין של הסכמה, שאנחנו מסכימים עם רבינו יונה שאדם נרגן הוא כשלון. הוא אומר לנו שעלינו לקום ולעשות משהו בענין: "למד לשונך" פירושו שעלינו לחנך את הלשון שלנו להיות כך.

לדוגמא, אדם יכול לבנות לעצמו תכנית לקיץ הקרוב - שבמשך כל הקיץ, לא תאמר אפילו פעם אחת: "חם מדי היום". אפילו לא פעם אחת! גם אם אתה מזיע ואולי לא נח לך, אבל אתה לא תפתח את הפה להתלונן, אפילו לא פעם אחת. זהו הישג רציני!

רעיון נוסף: כשאתה חוזר הביתה, לא להתלונן אף פעם על האוכל. חישבו על אדם שמרגיל את עצמו לדבר כזה - יעברו חודשים, והוא לא יתלונן על האוכל, אפילו לא פעם אחת! זה לא אומר שאתה חייב לאכול

הכל. אתה יכול לומר שאתה לא רעב או משהו כזה, אבל אף פעם לא להתלונן שהאוכל לא טעים!

מתרגלים להיות מרוצים

אך למען האמת, לא מספיק לומר שאנחנו לא נתלונן. כמובן שזו התחלה טובה והישג חשוב, ולכן ראוי לכל אדם, אפילו ילדים קטנים, לבחור לעצמם דברים מסוימים שעליהם הם לא יתלוננו; אי אפשר לעשות הכל בבת אחת, אבל לאט לאט אדם יכול להרגיל את עצמו לא להיות נרגן. אבל גם מי שלוקח את הפרויקט הזה ברצינות, זה לא מספיק, כי מתחת לפני השטח עדיין קיימת חוסר שביעות רצון, ולכן המשימה הזו הופכת לקשה ביותר. גם אם הוא לא רוצה להתלונן, הרי שהנרגנות נמצאת שם, קרוב לפני השטח, והיא עומדת הכן לפרוץ החוצה. וזו הסיבה שאנחנו חייבים להתקדם צעד נוסף.

הארחות צדיקים מקדיש שער שלם מספרו 'למידת הרצון'. 'רצון' פירושו להיות מרוצה. העובדה שהוא מחשיב את הענין הזה כמידה היא מעניינת; זה מחודש, ובשאר הספרים איננו מוצאים מידה בשם 'רצון'. אבל הארחות צדיקים מקדיש שער שלם למידת הרצון - המידה שבה אדם מחנך את עצמו להיות מרוצה מהמצבים והחויות שהוא עובר.

ומדוע באמת המידה הזו חשובה כל כך? כי 'רצון' הוא ההיפך מ'נרגנות'. כך אומר הארחות צדיקים. אדם שמקבל על עצמו לא להיות נרגן, לפני הכל עליו ללמוד שאין על מה להתלונן. עליו לחנך את עצמו להיות מרוצה מכל מה שהקב"ה נותן לו.

מזג אוויר נפלא

במקום להסתובב עם פרצוף חמוץ ולקטר: "איזה חום! הלחות כל כך גבוהה", או "איזה קור. הגשם הזה משגע", במקום לומר כך, האדם מתרגל תמיד לדבר טוב על עולמו של הקב"ה.

חם בחוץ? נפלא! זה אומר שהתפוחים הולכים ומתבשלים על העצים, האגסים מקבלים את מתיקותם. אם לא היה חם, הם לא היו הופכים למתוקים. אנשים מתלוננים על החום בקיץ, למרות שהחום הוא זה שגורם לפירות להתבשל. הדבר דומה לבחור ישיבה שעובר במטבח הבית בזמן שאמו אופה חלות ועוגות, והוא מתלונן על החום: "אוף! התנור הזה מפיץ כל כך הרבה חום בבית!" - אבל אחר כך, כשהוא יושב על יד השולחן ומתענג על החלה והעוגות, אז הוא כבר שוכח מהחום.

פירות ופרחים שזקוקים לתהליך ההאבקה של הדבורה, ולולא העוקץ הם לא היו קיימים.

אלא שצריך להיזהר לא להתקרב אל הדבורה, כי היא עובדת. כשעובדי הביוב נמצאים בעיצומה של עבודה והם הסירו את מכסה פיר הביוב וכעת הם חופרים בבטן האדמה, מי ביקש ממך להיכנס לפיר הזה? תתרחק! ואל תתלונן! תגיד תודה שהם מתקנים לך את הצנרת. מי מסוגל להתלונן אפוא על העוקץ של הדבורה, כשבתמורה לכך היא מביאה לנו כל כך הרבה דברים טובים?

אבל כעת עלינו להתקדם עוד שלב אחד קדימה. כי יש דברים בחיים שלא כל כך קל להיות מרוצים מהם - דברים שלכאורה גרועים יותר מעקיצת דבורה - ועדיין מוטל על האדם להבין שעבודת ה'רצון' כוללת גם דברים שבכלל לא נעימים.

ברכת הכאב

לדוגמא - כאב שיניים. אל לו לאדם לכעוס על העולם ו'להתרגז על החיים' בגלל כאב שיניים. אם השיניים שלך לא היו כואבות, לעולם לא היית טורח לגשת לרופא השיניים, ושיניך היו מרקיבות והולכות, אחת אחרי השניה, עד שלא היה נשאר לך בפה דבר מלבד חניכיים. הכאב הראשוני החד הזה - זהו מסר שנשלח אליך. כמובן שאתה תמיד מתעלם מההודעות שמרפאת השיניים שולחת לך בדואר. אך כאן יש לך מסר מן השמים.

כאב הוא ברכה. יש מקרה מתועד של אשה בקנדה שלא היה לה את תחושת הכאב. היא נולדה ללא היכולת לחוש כאב. יום אחד היא עמדה על יד הכיריים ובישלה באש המרוחקת, בו בזמן שהיא שוחחה בטלפון, והיא לא שמעה לב שהיד שלה עולה בלהבות! רק כשהריחה ריח של בשר חרוך היא שמעה לב למה שקורה, ועד אז היד שלה כבר הייתה חצי שרופה.

אז כשאתם עומדים על יד הכיריים עם כמה להבות דולקות, ואתם מושיטים יד כדי לבחוש בסיר שנמצא באש המרוחקת, ומרגישים כאב חד - אוי! נשרפתי! עליכם להבין שתחושת הכאב הזו היא ברכה. זהו אות אזהרה.

הכאב שולח אנשים לרופא. הכאב גורם לך להפסיק לאכול מדי הרבה. הכאב הוא מציל חיים. עלינו להבין אפוא שאדם שרוצה לברוח מהמכשול הגדול של נרגנות, עליו ללמוד להיות מרוצה מהחיים, ועליו ללמוד להעריך את הכאב.

קר בחוץ? גם זה נפלא! האדמה נחה כעת, ובזמן שהיא נחה היא מקבלת חזרה את כל המינרלים שאיבדה במהלך הקיץ. לולא החורף, לא היה קיץ. אם כל השנה היה קיץ, האדמה הייתה ממשיכה להצמיח עוד ועוד עד שהיא הייתה הופכת לצחיחה ובלתי פורייה. לזה נועד החורף - כדי לתת לאדמה חופשה.

ומה עם הגשם? אז מה אם נתקעת ברחוב בעיצומו של מבול? קודם כל, מי ביקש ממך לצאת לרחוב בלי מטריה? ואם הגשם יאלץ אותך לשנות תוכניות - אז מה? הגשם הוא דבר נפלא! בלי הגשם לא היה נשאר מאיתנו כלום. אנחנו עשויים מכמעט 80% מים, וכידוע, מים מגיעים מהגשם. כשיוורד גשם, בני אדם יורדים מן השמים. אתם בעצמכם ירדתם כגשם לפני כמה עשרות שנים! אותם אנשים שירדו מן השמים כגשם, כעת הם מקטרים ומתלוננים על הגשם.

כשיוורד גשם, כל בחורי הישיבות של הדור הבא יורדים מהשמים, כמו גם כלותיהן לעתיד. כולם יורדים יחד מהשמים כגשם. גשם הוא דבר נפלא.

הדבש והעוקץ

ברגע שאדם מתחיל להביט על העולם בצורה שה' אמר **שהכל** טוב מאוד, הוא מתחיל לקנות את מידת הרצון. לא רק שהוא אינו מתלונן, אלא שהוא הופך לאדם מאושר, לאדם מרוצה. הוא לומד לאהוב את כל התופעות של הטבע ואת כל תמורות החיים. החום הוא מין אחד של אושר, הקור הוא מין נוסף, והגשם גם הוא מין של אושר. וזה לא נגמר.

אפילו הדבורים הן אושר. הנה לנו בחור ישיבה שנוסע לנפוש בהרים במהלך הקיץ, והוא מתלונן. "ממש לא טוב כאן", הוא אומר. "יש פה דבורים בכל מקום, והן עלולות לעקוץ. זה מטרד של ממש".

אבל האמת היא שעלינו להיות מרוצים גם מהדבורה ומהעוקץ שלה. אם הדבורה לא הייתה עוקצת, לא היה לנו דבש. הדבורה צוידה בחרב חדה - עוקץ עם מעט רעל, על מנת להדוף את בעלי החיים שמעוניינים במצרך הנחשק שהיא מייצרת. זו הסיבה שהדבש מגיע לשולחן שלנו בסופו של דבר. לולא העוקץ לא היה דבש, כי הדבורה אינה יכולה להתקיים ללא העוקץ שלה.

זהירות, כאן עובדים!

ולא רק דבש. זהו הישג משני. לולא העוקץ, לא היו תפוחים, אגסים ואפרסקים. ישנם כמאה אלף מיני

משפיל גאים

גם כאבו של האדם החולה מביא לו תועלת עצומה. ראשית, זה גורם לו לשוב ולהעריך את הבריאות התקינה לה זכה עד לא מכבר. ושנית, זה מכניע אותו. אדם ששוכב במיטה עם שפעת או מה שזה לא יהיה, הוא מוכנע.

ומה עם האיש השוכב על ערש דוויה? מה עם הייסורים שלו? איזו תועלת תצא מהם? התשובה היא: התועלת הגדולה ביותר. הוא מתכונן עכשיו לחיי הנצח, ובשביל זה עליו להיכנע. לכל בן אדם יש גאוה, ובעודו שוכב במיטתו, עטוף בייסורים, אותן שאריות של גאוה שעדיין קיימות בתוכו, הולכות ונשטפות ממנו. אדם שמתגולל בייסוריו, כבר אינו יכול להיות גאוותן.

כמובן שאם הוא יתרפא הוא ישקם מחדש את גאוותו; וזו בדיוק הסיבה שייסוריו ממשיכים עד שטיפת הגאוה האחרונה שעוד קיימת בו נשחקת מאישיותו. וכך הוא עובר לעולם הבא, כשהוא נקי וטהור מכל גאוה, ומוכנע לחלוטין. "לִפְנֵי יְכָרְעוּ כָּל יוֹרְדֵי עֶפְרָ" (תהילים כב, ל) - אדם שעומד להיפטר מן העולם, כורע ברך לפני בוראו סוף סוף. גאוותו הושפלה, וכעת הוא עניו.

זהו שכתוב (תהילים צ, ג): "תִּשָּׁב אֲנֹשׁ עַד יִכָּא" - ה', אתה מכביד את ירך על האדם ומוביל אותו עד קרוב למיתה, וכאשר האדם רואה את המוות או את האבדון מול עיניו, הוא בעצם רואה מולו קריאה: "וְתֵאמַר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם". הייסורים המביאים אותו "עד יִכָּא" הם קריאה משמים לשוב בתשובה. וזה אכן מציל אנשים רבים מהגיהנם. אנשים רבים מאוד ניצלו בדרך זו.

כמובן שלשמוח מצרה כזו, מייסורים הבאים על האדם, הוא ענין קשה יותר ודרישה גדולה יותר מהאדם. אבל כל אחד צריך לדעת, בין אם הוא שמח בייסורים הללו ובין אם אינו שמח בהם, לכל הפחות מבחינה שכלית עליו לדעת, שהייסורים הללו הם לטובתו, וכי גם בהתקרב הסוף אפשר - עד כמה שניתן - להמשיך לעבוד על מידת ה'רצון'; לא רק לא להתלונן, אלא להיות מרוצים מהמצבים והמאורעות שאותם אנו עוברים.

סיבה לבכות

וזו הסיבה שגם כאשר בני ישראל סבלו במדבר, הכתוב קראם 'נרגנים'. כי אותו דור היווה את הבסיס

והיסוד לאומה היהודית, ומצפים מאיתנו ללמוד מדברי התוכחה של משה רבינו, את מה שמצופה מאיתנו. מידת חוסר הרצון, מידת הנרגנות, היא סתירה מהותית לכל המושג של עבודת ה'.

ולכן עונשם היה חמור כל כך; היה זה עוון כל כך חמור, עד שהוא יצר את תשעה באב. הלילה שבו ישבו ובכו בכיה של חינום, הפך לליל תשעה באב. הקב"ה אמר: "אתם בכיתם בכיה של חינום, ישבתם כל הלילה ובכיתם על לא כלום - אני כבר אתן לכם סיבה לבכות". וכך, בכל שנה ושנה, בהגיע ליל תשעה באב, אנחנו יושבים על הקרקע ומשחזרים את המחזה הזה. אנחנו יושבים ובוכים.

כדאי לחשוב על הדבר הזה בתשעה באב, כי יש כאן לימוד גדול עבורנו. יש לנו סיבה טובה לבכות כעת, כי הכל התחיל מאותה בכיה של חינום. זהו אחד הלימודים הגדולים של תשעה באב - נכון, זהו יום של עצבות ואבלות על כל מה שאיבדנו, אבל צריך גם להקדיש זמן לחשוב על איך שהכל התחיל; זה התחיל עם התלוננות, עם נרגנות. ביושבנו על הקרקע בתשעה באב, נזכיר לעצמנו אפוא שהיום הזה צריך להיות היום העצוב היחיד בלוח השנה היהודי. כל שאר הימים צריכים להיות ימים של שמחה ורצון.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

לגדול עם שביעות רצון

פרשת השבוע מלמדת אותנו שהתלוננות היא חטא גדול נגד ה', כי הכרת הטוב והשמחה בטוב הם מרכיב חיוני בעבודת ה'.

השבוע נשתדל בלי נדר לנסות ולגדול במידת ה'רצון' בחלקנו בחיים, ונעשה מאמץ לא להתלונן על שום דבר - לא נוציא מפינו ולו תלונה אחת. ופעם ביום כאשר נמנעים מלהתלונן, נתקן את המבט ע"י שנחשוב על הטוב שיש במקום החסרון. גם במהלך תשעת הימים, בעוסקנו באבלות ובהתלוננות על מה שאיבדנו, יש להקדיש זמן לזכור שהצרות התחילו מכך שהתלוננו, ובכך התעלמו מהטובה הרבה שהשי"ת השפיע להם. השלב הראשון בעבודת ה' הוא להתרגל להעריך את כל הטוב שאנחנו מקבלים מהשי"ת ומבני אדם.

שאלה:

הרב הזכיר [בשיחה שבסופה נשאלה שאלה זו] את הטרגדיה הגדולה שעבר על עם ישראל בעת שעשרת השבטים גלו מארצם. מדוע אם כן לא תיקנו חז"ל אבלות מיוחדת לזכר אובדנם של עשרת

השבטים?

תשובה:

זוהי שאלה חשובה ביותר. התשובה בקצרה היא כך: בדומה לכך אפשר לשאול, מדוע אין תקנה מיוחדת של אבלות על גלות בבל, וכן על הגלות שהתרחשה לאחר חורבן בית שני; הלא מלבד שריפת בית המקדש, כעבור תקופה מסוימת היהודים הוגלו מארץ ישראל כולה. מדוע אם כן לא תיקנו חז"ל אבלות לזכרם של אירועים אלה - גלות עשרת השבטים, וכן שתי גלויות נפרדות מארץ ישראל?

התשובה היא, שמספיקה תקנה אחת של אבלות. מספיק קשה לנו להתאבל כראוי על החורבן באופן כללי. חובת האבלות היא עול כבד. האבלות היא מציאות שמכבידה על הנפש היהודית, וזו לא דרך התורה. דרך התורה היא "עֲבְדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה" (תהילים ק, ב) - עלינו לשמוח; התורה היא תורת חיים, ומוטל עלינו לחיות בשמחה.

לכן תיקנו חז"ל תקופה אחת של אבלות, שכוללת בתוכה הכל. כאשר אנחנו יושבים על הקרקע בתשעה באב, איננו בוכים רק על חורבנם של שני בתי המקדש;

אנחנו בוכים גם על מה שאירע באירופה. אנחנו מזכירים את קהל מגנצא וקהל אשפירא, ואת כל הקהילות המפוארות שהיו ואינם. וכעת אנחנו בוכים גם "על בית ישראל ועל עם ה' שנפלו בחרב" - על כל מה שאיבדנו כתוצאה מהשואה באירופה.

נמצא שהכל כלול באבלות אחת; כי אם היינו עושים זכר לכל טרגדיה שעברה עלינו, לוח השנה היהודי היה זמן של אבלות. היו כמה וכמה 'שלושת השבועות'. די לנו במה שיש לנו. מספיק מצער לראות איך שיהודים מסתובבים בימים אלו. אסור להתרחץ, אסור לערוך שמחות, אסור להסתפר. זה מספיק. עם ישראל אינו עם של אבלות; אנחנו עם של שמחה. יהודי ירא ה' הוא אדם שמח ועליז.

סיפרתי לכם פעם כיצד הלכתי ברחובות ווילאמסבורג, וזו היתה חוויה יוצאת מן הכלל. יהודים עמדו בפינות הרחוב, צחקו והתבדחו. גברים עם זקנים ארוכים, נשים עם מטפחות; כולם היו בשמחה! אנחנו אומה שמחה! אמנם איננו עשירים, אבל אנחנו אנשים שמחים, בעלי מזג טוב. "שִׂמְחוּ צְדִיקִים בַּיה" (תהילים צז, יב) - זה דבר נפלא.

זה דבר נפלא! אצל יהודים יראי ה' תמצאו הרבה הומור, הרבה נחמדות! "רְנְנוּ צְדִיקִים בַּיה" (תהילים לג, א) ככה אנחנו רואים, שוב ושוב.

ולכן, הקב"ה מודד לנו מידנו מסוימת של אבלות, ובזה אנחנו יוצאים ידי חובת כל המאורעות שעליהם מוטל עלינו להתאבל.

"קובץ גליונות" בין הזמנים- מהדורה מיוחדת, אלבום היסטורי ובמרכזו מכתבי החיזוק הנדירים ממרן ורבנן גדולי ישראל

לקראת גליון ה- 500 של ה"קובץ גליונות" שקדו במערכת ההוצאה לאור על קובץ ייחודי ומרתק מלא מזן אל זן, בפרויקטים מיוחדים ונדירים לכבודה של תורה, ולכבוד עשור של פעילות ענפה של הוצאת והדפסת דברי מרן ורבנן גדולי ישראל וצוק"ל ויבלחט"א.

הקובץ המיוחד מכיל 180 עמודים בהדפסה משובחת, כשבמרכזו גולת הכותרת, עשרות מכתבי חיזוק לימי בין הזמנים, הדרכה בעניני חינוך, ושו"ת מרתקים, שנכתבו במיוחד עבור קובץ זה ע"י מאן מלכי רבנן, בראשם רבותינו זקני הדור שליט"א, הגאונים ראשי הישיבות, ורבני הקהילות בארה"ק.

עוד בקובץ:

- **ספרא דבי רב-** יצירה מופלאה נוספת מבית הגליון הנודע "וְדָבָר דְּבָר", יריעה מרתקת על כלל חיבוריו וספריו של **רבינו מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א**, שכתב וחיידש במשך עשרות שנות עמל תורתו.
- **עניני כתיבת חידושי תורה-** אוסף נפלא ומרתק, שזור בדברי הימים של עולם התורה, על ענין כתיבת חידושי תורה ופרסומם בישראל, מעלת הכתיבה ותועלתה, מגדולי הדורות, ומרביצי התורה שליט"א.
- **עניני בין הזמנים-** יומנו של בן התורה ב"יומא דפגרא", ימי בין הזמנים, הנהגתם של גדולי ישראל בימים אלו, עניני תפילת הדרך, ענין שבחה של ארץ ישראל ועוד, במאסף המרתק על בין הזמנים.
- **גליונות מים חיים-** חידודי שמעתתא "ובלכתך בדרך" מתורת **הגאון המפורסם רבי יהודה אריה דינר שליט"א**, שאלות וחיידודים, שאלות ותשובות, וחידות מרתקות, במהדורה מורחבת.
- **דברי הדרכה-** מאמר הדרכה מיוחד לבני העליה העולים לישיבה גדולה, מאת **הגאון הגדול רי"א הכהן רפפורט שליט"א** מגדולי מרביצי התורה, הכולל עצות והדרכות מעשיות לבחורי הישיבות.
- **מדריך לכהנים-** מהדורה מיוחדת ומעודכנת הכוללת עשרות ערים ואתרים, כולל העדכונים האחרונים, עבור בני אהרן הכהנים, בבואם לסור ולתייר בארץ הקודש, בימי בין הזמנים.
- **כף זכות-** מבצעים מיוחדים לימי בין הזמנים בעלון הפופולארי 'כף זכות', הכולל אתגר מיוחד לבני המשפחה לעבודה עצמית בענין החובה לדון לכף זכות, כאשר מידי יום! **תתקיים הגרלה** בין כלל המשתתפים.
- **פרפראות לתורה-** חידות ופרפראות שנכתבו לפני כארבעים שנה ע"י **רבינו מרן הגר"ד לנדו שליט"א**, כאשר בין כלל משיבי התשובות **יתקיימו הגרלות** על ספרי קודש.
- **והשנה משובחת-** הסופר הנודע **הרב ישראל דנדרוביץ הי"ו** במאמר מחקרי מיוחד והיסטורי, על מנהג ישראל להאריך בשינה של שחרית ביום השבת.
- **"לראותם"-** מדור נרחב- מראות גדולי ישראל, הכולל בתוכו תמונות נדירות של גדולי ישראל בכתיבת חידושי תורה, ותיעוד מיוחד של גדולי ישראל במנוחה בימי בין הזמנים. **תיעוד מרגש-** ממעמד סיום מסכת ברכות בעיר 'איספהאן' באיראן.

**החל מיום רביעי הקרוב במוקדי ההפצה ברחבי הארץ במחיר 5 ₪ בלבד
להזמנת כמויות מראש: 053-3145900 מייל: k.gilyonot@gmail.com**